Ο ΚΥΚΛΟΣ

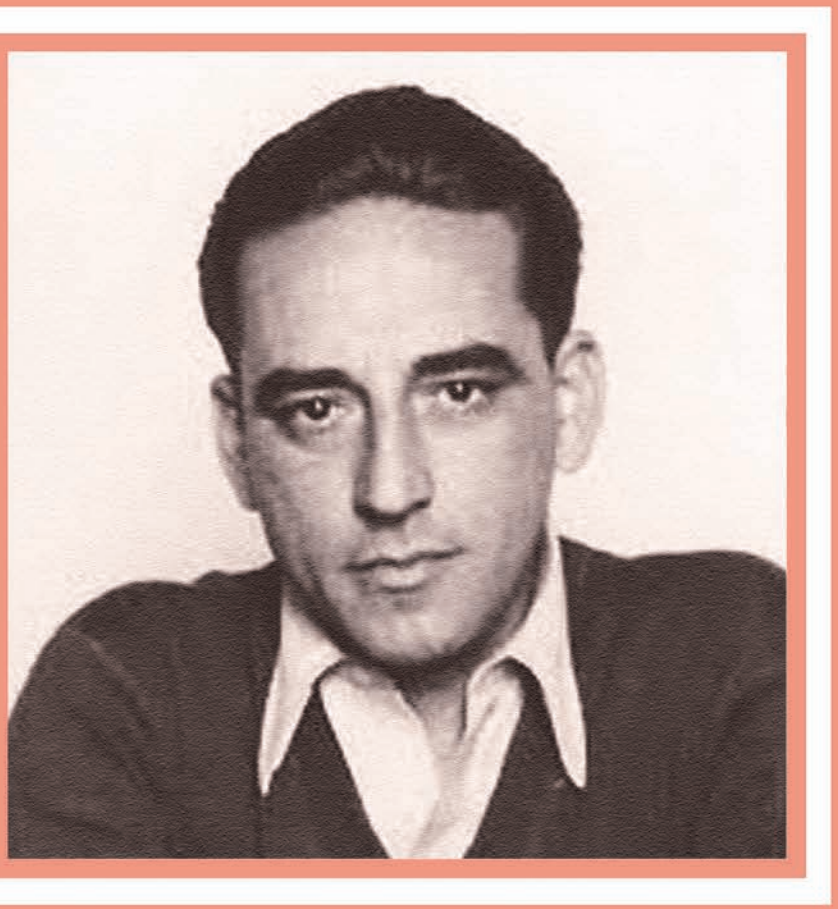

ΝΑΣΟΣ ΔΕΤΖΩΡΤΖΗΣ

ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΟ ΤΕΥΧΟΣ ✦ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ **2016**

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ο ΚΥΚΛΟΣ

ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΟ ΤΕΥΧΟΣ ✦ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2016

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

Τράπεζα της Ελλάδος - Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης
Τμήμα Έρευνας, Εκδόσεων και Διοικητικής Υποστήριξης
Ελ. Βενιζέλου 21, 102 50 Αθήνα, Τηλ. 2103203562
Αναμνηστικό τεύχος - 1η έκδοση 500 αντίτυπα - Δεκέμβριος 2016
Συντακτική επιτροπή: Π. Παναγάκης, Ι. Δαβιλά, Ν. Δουγέκος, Α. Βασιλοπούλου, Χ. Λιναρδάκη, Ι. Μαρτζούκος
Υπεύθυνοι εκτύπωσης: Δ. Σιγάλας, Σ. Τικέλλης, Τμήμα Εκτύπωσης Ειδικών Προϊόντων, Ι.Ε.Τ.Α.

Το αναμνηστικό τεύχος του περιοδικού των υπαλλήλων της Τράπεζας της Ελλάδος *Ο Κύκλος* που κρατάτε στα χέρια σας εκδόθηκε με αφορμή την εκδήλωση της 19ης Δεκεμβρίου 2016 για τον ποιητή, πεζογράφο, επιμελητή εκδόσεων και μεταφραστή Νάσο Δετζώρτζη.

Ο Νάσος Δετζώρτζης (1911-2003) εργάστηκε στην Τράπεζα της Ελλάδος από το 1942 μέχρι το 1968. Το 1961, ο τότε Διοικητής Ξενοφών Ζολώτας και ο Υποδιοικητής Γιάγκος Πεσμαζόγλου του ανέθεσαν (κατόπιν εισήγησης του Ηλία Βενέζη) τη φιλολογική και τυπογραφική επιμέλεια του περιοδικού *Ο Κύκλος*, του οποίου ανέλαβε και την αρχισυνταξία μετά από λίγο καιρό. Η έλευση της δικτατορίας, όμως, ανάγκασε τον Δετζώρτζη να αποτραβηχθεί σταδιακά από το περιοδικό, η έκδοση του οποίου διακόπηκε οριστικά τον Δεκέμβριο του 1968, όταν δηλαδή εκείνος παραιτήθηκε από την Τράπεζα.

Προσωπικός φίλος του Γρηγόριου Ξενόπουλου, του Τέλλου Άγρα, του Ιωάννη Συκουτρή, του Κώστα Βάρναλη, καθώς και πολλών άλλων σημαντικών συγγραφέων και καλλιτεχνών (μεταξύ άλλων, των Σικελιανού, Παλαμά, Ζ. Παπαντωνίου, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου, Βενέζη, Τερζάκη, Καββαδία, Γκάτσου, Τσάτσου, Χατζηκυριάκου-Γκίκα, Γραμματόπουλου και Μόραλη), ο Δετζώρτζης έχαιρε καθολικής αναγνώρισης στον χώρο των Γραμμάτων καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Το 1975, μάλιστα, ο τότε υπουργός Παιδείας Γεώργιος Ράλλης του ανέθεσε την αναθεώρηση της *Νεοελληνικής Γραμματικής* του ΟΕΔΒ. Μολονότι ο ίδιος ο Δετζώρτζης επιδίωξε ενσυνείδητα μια διακριτική παρουσία στον χώρο των Γραμμάτων, το 1995 του απονεμήθηκε το Ειδικό Κρατικό Βραβείο Λογοτεχνίας για το σύνολο του έργου του.

Η λογιοσύνη και η πνευματικότητα υπήρξαν για τον Νάσο Δετζώρτζη όχι μόνον πηγαία, αλλά και συνειδητή επιλογή ζωής. Φεύγοντας στα τέλη Ιουνίου του 2003, άφησε πίσω του μια πολύτιμη παρακαταθήκη στον χώρο των ελληνικών Γραμμάτων και Τεχνών.

Το παρόν αναμνηστικό τεύχος χωρίζεται σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος, αναδημοσιεύονται κατά χρονολογική σειρά τα τέσσερα κείμενα του Ν. Δετζώρτζη που δημοσίευσε στον *Κύκλο*. Στο δεύτερο μέρος, φιλοξενείται εκτενής εργο-βιογραφία του τιμώμενου από την Αντιγόνη Βλαβιανού, με τη σύμφωνη γνώμη του διευθυντή της *Νέας Εστίας*, όπου πρωτοδημοσιεύθηκε. Τέλος, στο τρίτο μέρος, παρουσιάζονται σπάνια τεκμήρια και στοιχεία από το προσωπικό αρχείο του Νάσου Δετζώρτζη, που η κ. Αντιγόνη Βλαβιανού μας έκανε την τιμή να μας εμπιστευθεί.

Χρονολόγιο

1911 Γεννιέται στην Κέρκυρα στις 2 Φεβρουαρίου (με το παλιό ημερολόγιο)

1926-28 Μεταφράζει άρθρα του αστρονόμου Lamèch, αλλά και λογοτεχνικά κείμενα για τον κερκυραϊκό τύπο, τα οποία υπογράφει με το ψευδώνυμο Λέανδρος

1929 Εργάζεται στη σύνταξη της *Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαίδειας* του «Πυρσού» με Διευθυντή τον Κ. Θ. Δημαρά

αρχές ΄30 Εγγράφεται στη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών με καθηγητή τον Ιωάννη Συκουτρή

1932-43 Διαδέχεται τον Τέλλο Άγρα στη γραμματεία συντάξεως της *Νέας Εστίας*, με Διευθυντή τον Γρηγόριο Ξενόπουλο

1938 Εκδίδει μαζί με τρεις άλλους συμφοιτητές του (Κ. Δεσποτόπουλο, Η. Κορμπέτη και Π. Παπαληγούρα) το μηνιαίο περιοδικό *Προπύλαια*

1942 Αρχίζει να εργάζεται στην Τράπεζα της Ελλάδος

1944 Μεταφράζει το βιβλίο *Βίος του Μπετόβεν* του Romain Roland

1945-50 Αναλαμβάνει την επιμέλεια του συνόλου των εκδόσεων «Οι Φίλοι του βιβλίου» μέχρι την παύση των εργασιών του εκδοτικού οίκου

1947 Μεταφράζει τα μυθιστορήματα *Γη της Επαγγελίας* του André Maurois και *Ευρωπαϊκή Θητεία* του Romain Gary

1949 Κερδίζει εξάμηνη υποτροφία του γαλλικού κράτους και μεταβαίνει στο Παρίσι, όπου σπουδάζει στο Collège Estienne τυπογραφία και καλλιτεχνική επιμέλεια του βιβλίου

1950 Παντρεύεται την ποιήτρια και μεταφράστρια Δέσποινα Καμπάνη. Συνεργάζεται με το Γαλλικό Ινστιτούτο, το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών και το Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο

1961 Μετά από πρόταση του Ηλία Βενέζη, ο Διοικητής Ξενοφών Ζολώτας και ο Υποδιοικητής Γιάγκος Πεσμαζόγλου του αναθέτουν τη φιλολογική και τυπογραφική επιμέλεια του περιοδικού των υπαλλήλων της Τράπεζας *Κύκλος*, του οποίου αναλαμβάνει αργότερα και την αρχισυνταξία

1968 Ωθείται σε παραίτηση από την Τράπεζα της Ελλάδος λόγω της δικτατορίας. Παράλληλα, σταματά η έκδοση του *Κύκλου*

1972 Μεταφράζει το βιβλίο *Στο νησί θα του ’λεγε* της Françoise Xenakis

1974 Τοποθετείται προϊστάμενος της Υπηρεσίας Μεταγλωττίσεως των δελτίων ειδήσεων του ΕΙΡ

1975 Ο Υπουργός Παιδείας Γεώργιος Ράλλης του αναθέτει την αναθεώρηση της *Νεοελληνικής Γραμματικής* του ΟΕΔΒ. Ο Δετζώρτζης καθιερώνει στα ρήματα την κατάληξη –ει

1983 Μεταφράζει τα θεατρικά έργα *Ο Ερημωτής* και *Συντροφιά* του Samuel Beckett

1984 Εκδίδει το πεζογράφημα *Ερωτικό*

1985 Μεταφράζει το θεατρικό έργο *Τότες που* του S. Beckett

1986 Μεταφράζει το Νανούρισμα του S. Beckett και *Το τέλος της ζήλειας και άλλα τέσσερα κείμενα από τον τόμο Τέρψεις και Ημέραι* του Marcel Proust

1990 Μεταφράζει το βιβλίο *Η Εικόνα* του S. Beckett

1994-97 Εκδίδεται σταδιακά, με δική του επιμέλεια, το σύνολο του πεζογραφικού, ποιητικού, μεταφραστικού και δοκιμιακού έργου του (επτά τόμοι υπό τον γενικό τίτλο «Άπαντα τα ελάχιστα ευρισκόμενα») από τις εκδόσεις Γαβριηλίδη

1995 Μεταφράζει τη νουβέλα *Αποχαιρετισμός* της Danièle Sallenave (από κοινού με την Αντιγόνη Βλαβιανού)

1995 Του απονέμεται το Ειδικό Κρατικό Βραβείο Λογοτεχνίας για το σύνολο του έργου του

2003 Πεθαίνει στην Αθήνα στις 30 Ιουνίου

2013 Εκδίδεται από το ΜΙΕΤ ανέκδοτη μετάφρασή του με τίτλο *Αγαπητέ μου Προυστ – Αλληλογραφία Αντρέ Ζιντ & Μαρσέλ Προυστ* (επιμ. Α. Βλαβιανού)

2013 Τιμητική εκδήλωση της Αναγνωστικής Εταιρίας Κερκύρας στη μνήμη του Κερκυραίου λογοτέχνη

2014 Το περιοδικό *Νέα Εστία* (τχ. 1863) δημοσιεύει αφιέρωμα στον Νάσο Δετζώρτζη (επιμ. Α. Βλαβιανού)

Απονομή του Ειδικού Κρατικού Βραβείου Λογοτεχνίας από τον Υπουργό Πολιτισμού Θάνο Μικρούτσικο, 1995

Α. Αναδημοσιεύσεις από το περιοδικό των υπαλλήλων της Τράπεζας της Ελλάδος Ο ΚΥΚΛΟΣ (1961-1967)

(τα **No** *στο κάτω τμήμα της σελίδας παραπέμπουν στα τεύχη στα οποία έγινε η αρχική δημοσίευση)*

ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Η ΕΛΕΝΗ σ' αὐτὰ δὲν πολυστέκεται. Εἶναι ἄλλος ἄνθρωπος. Ἴσως νὰ ἔχει πιὸ πολλὴ ζωτικότητα. Ἴσως ἐπειδὴ ἔχει τὴ ζωή της. Ἔχει κι' ἄλλα μάτια, ἄλλο στόμα. Καὶ πιὸ σταθερὸ βάδισμα.

Μὰ ἡ 'Αλίκη ἀνησυχεῖ εὔκολα. Θαρρεῖς καὶ κάτι βλέπει, κάτι αἰσθάνεται. Ὅσο κι' ἂν ἡ ὥρα εἶναι ἤρεμη, — ὁ ἀέρας μοιάζει βαρύς, οἱ εἰδήσεις ὑποπτες, κάποια διάθεση κρίσιμης ἐρχόμενης στιγμῆς κρύβεται γύρω.

Καὶ τὸν λατρεύει, αὐτὸν τὸ μεγαλύτερο ἀδερφὸ μὲ τὰ μεγάλα βαθυγάλανα μάτια, ποὺ στέκει τώρα, ξαπλωμένος ἀνάσκελα, ἐκεῖ στὸ ντιβάνι, καὶ πολλὲς φορὲς συλλογίζεται : « Ὅταν ξέρω πὼς θὰ τὸν εὕρω στὸ σπίτι, γυρίζω μὲ τόση χαρά ! Νὰ τοῦ μιλήσω, νὰ σταθῶ δίπλα του. Θὰ νιώθω τάχα, μεθαύριο, στὸ δικό μου τὸ σπίτι, κοντὰ στὸν ἄντρα μου, τὴν ἴδια ζεστασιά ; » Καὶ δυσπιστεῖ γι' αὐτὸ τὸ « μεθαύριο », καὶ δὲ νιώθει μέσα της καμιὰ σιγουριὰ γιὰ κάτι καινούργιο τῆς ζωῆς της.

'Ο πατέρας εἶναι πάντα σοβαρός. Πρόσχαρος, ἀλλὰ πάντα μετρημένος. Ὅταν ἀνοίγει μὲ τὸ κλειδί του τὴν ξώπορτα, θαρρεῖς καὶ πάντα τὴ σπρώχνει μὲ τὴν ἴδια κίνηση. 'Η περπατησιά του ἔχεις τὴν αἴσθηση πὼς εἶναι τόσο βαριά, ὅσο χρειάζεται. Δίνει τῆς Τασίας τὸ καπέλο του, τὸ πανωφόρι του, μὲ τὴν ἴδια κίνηση, καὶ ἀμέσως ρωτάει μὲ σιγουριά : « Ἦρθαν τὰ παιδιά ; » Καὶ πάλι ἀμέσως, μ' ἕνα ἀδιόρατο καμάρι καὶ χαμόγελο : « Τί λέει ὁ Δημήτρης ; »

'Ο Δημήτρης μένει ξαπλωμένος στὸ ντιβάνι τῆς τραπεζαρίας. Ἔχει καὶ στὸ διπλανὸ δωμάτιο, τῆς 'Αλίκης, ντιβάνι, αὐτὸ ὅμως βουλιάζει πολύ· καὶ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο μαλακό, ὅταν τυχὸν καθήσεις στὴν ἄκρη. Ἔπειτα, ἡ τραπεζαρία εἶναι ἡ καρδιὰ τοῦ σπιτιοῦ. Καὶ τὴ χρειάζεται αὐτὴ τὴν αἴσθηση ὁ Δημήτρης, μετὰ τὶς τόσες ὧρες τῆς ὑπηρεσίας του.

— Εἶδες τὴ Δάφνη ;

Ἄλλη γνώριμη ἐρώτηση. Προσωπικὴ ὅμως αὐτή, γιὰ τὸ Δημήτρη. Καὶ τὸ καμάρι διαφαίνεται κάπως περισσότερο, ὅπως κάπως πιὸ ἀτίθασο εἶναι τότε καὶ τὸ χαμόγελο.

— Βέβαια. Βρεθήκαμε δῶ. Τὴν πῆγα στὸ σπίτι.

— Πολὺ ὡραία βραδιά, κάνει ἡ 'Αλίκη. Ἔχει ἔξω ἕνα φεγγάρι !

— Εἶναι ἀκόμα φθινόπωρο...

Ὅλοι εἶναι λιγομίλητοι. Στὸ τραπέζι μόνο ἡ κουβέντα πληθαίνει, καὶ τότε οἱ τοῖχοι ἀρχίζουν καὶ γεμίζουν ζεστὸ πολύφωνο βουητό.

Μὰ ἡ μητέρα μιλάει πάντα περισσότερο. Καθισμένη κοντὰ στὸ Δημήτρη, ὅλο καὶ τοῦ χαϊδεύει τὰ μαλλιά. « Κουράζεται πολύ. Πῶς ἀνέλαβε τέτοια θέση, μὲ τόσες εὐθύνες, μὲ τόσες ὧρες ; Πρὶν φορέσει αὐτὰ τὰ σιρίτια (ἔτσι τοὔχε πεῖ τὰ ἀμφιμασχάλια του ὅταν τὰ πρωτόειδε, καὶ ἡ λέξη ἔμεινε), ἔφευγε βέβαια μαῦρα χαράματα, μὰ τὸν εἶχαν ὅλη τὴν ἄλλη μέρα στὸ σπίτι. Καὶ τὸ μεσημέρι μαζί τους, ὄχι ὅπως τώρα, ποὺ καταντάει νὰ μὴ τὸν βλέπουν παρὰ ἕνα βραδινό... Τὄλεγε καὶ ἡ Δάφνη, τὸ ἀπόγεμα... »

'Ο Δημήτρης δὲ μιλάει. 'Αφήνεται ν' ἀκούει τὴν ἤρεμη λαλιά της, ἀφήνεται νὰ χαίρεται τὸ χέρι της πάνω στὰ καστανὰ μαλλιά. Αὐτὸ τοῦ ἄρεσε ἀπὸ πολὺ μικρός. Καὶ πάλι ξανάρχεται στὸ νοῦ του ἡ θολὴ ἐκείνη μυστικὴ ἐρώτηση τῶν τελευταίων ἡμερῶν : « Πόσο ἀκόμα ; Πόσο ἀκόμα ; »

— Μικροεπεισόδια πάλι στὰ σύνορα...

— Δὲ βαριέστε ! ('Ο Δημήτρης μιλάει πάντα τοῦ πατέρα στὸν πληθυντικό.) Αὐτοὶ φαίνεται πὼς φοβοῦνται καὶ τὸν ἴσκιο τους. Κάτι ἔγινε προχτές, — ξέρετε τώρα τὸν Κωστὴ μὲ τ' ἀστεῖα του : λέει πὼς κάτι μουλάρια μας ξέφυγαν πέρ' ἀπὸ τὰ σύνορα, — κι' αὐτοὶ ἄρχισαν τὶς ὁμοβροντίες. Συνηθισμένη διασκέδαση.

— 'Ο Κωνσταντίνου μοῦ ἔλεγε, ἀπὸ μυστικὲς πληροφορίες, πὼς οἱ προετοιμασίες τους...

— Ναί, μὰ ἔρχεται χειμώνας. Καὶ νομίζω πὼς ἔχουμε καιρὸ ἀκόμα μπροστά μας. — 'Αλίκη, ἡ Δάφνη μοῦ εἶπε πὼς μοὔφερε τὰ γάντια...

— Τἄβαλα πάνω στὸ γραφεῖο σου.

'Ο πατέρας ἀνάβει τὸ ραδιόφωνο. Καθὼς γυρίζει τὸ κουμπί, γλῶσσες ἀκούγονται ἀπὸ σταθμὸ σὲ σταθμό, μουσική, τραγούδι. Ρώμη... Λονδίνο...

— 'Αφῆστε, μπαμπά, τὶς εἰδήσεις, ν' ἀκούσουμε λίγη μουσική.

Ἔρχεται κι' ἡ 'Ελένη. Μεγαλύτερη, ὁ Δημήτρης τὴν αἰσθάνεται πιὸ « φίλη του », — εἶναι καὶ πιὸ στιβαρή. Σκέφτεται τί καλὸ ποὺ κάνει στὰ κορίτσια ἡ στρωτὴ δουλειά, — τοὺς τονώνει τὴν αὐτονομία, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐθύνη. Ξέρει πὼς ἂν τῆς ζητήσει μιὰ γνώμη, θὰ πάρει ἀπάντηση ζυγισμένη, φωτεινή, καὶ ἀγαπητή. 'Η μορφὴ τῆς Δάφνης, καὶ μιὰ φευγαλέα παρένθεση : « Δόξα σοι ὁ Θεός, ἐγὼ δὲν ἔχω νὰ συλλο-

γίζομαι τὰ ἄλλα ποὺ συλλογίζονται ἄλλοι. Ἡ Δάφνη !» Γλυκιὰ ἀναπόληση. Ὄχι, δὲ θἄχε νὰ ζητήσει τῆς Ἑλένης καμιὰ γνώμη γιὰ ἀτομικό του, βαθιὰ ἀτομικό του ζήτημα. Ἡ Δάφνη εἶναι ἡ ζωή του, καὶ εἶναι ἡ ζωή της, καὶ εἶναι ἡ ἄλλη χαρὰ τοῦ σπιτιοῦ του. Μιὰ αἴσθηση περήφανης ἀσφάλειας, ζεστῆς σιγουριᾶς, εὐτυχίας ἀπερίσπαστης. Καὶ πιὸ πολὺ τὴν ἀγαπάει ἡ Ἀλίκη, — ἡ Ἀλίκη, γιὰ χάρη του, θὰ τὴν ἀγαποῦσε καὶ ἂν δὲν ἦταν τόση ἡ εὐτυχία τῆς παρουσίας της. Καὶ ὁ Δημήτρης νιώθει γι' αὐτὴ τὴ μικρότερη ἀδερφὴ μιὰ τρυφερώτατη στοργή, κάτι σὰν ἕνα ἁπαλὸ ἐνδιάθετο χαμόγελο ποὺ θὰ τὸ κρατοῦσε κρυφὸ γιὰ τὸν ἑαυτό του.

« Πόσο ἀκόμα ; »

Ὄχι, δὲν ἔχει καμιὰ πικρὴ γεύση ἡ ἐρώτηση. Ὁ Δημήτρης ξέρει τὸν ἑαυτό του, τὰ νεῦρα του, τὴ μηχανή του, καὶ ξέρει πὼς ἂν θὰ χρειαστεῖ, αὐτὸς θὰ τοὺς φάει, κι' ὕστερα θἄχει νὰ φέρει τῆς Δάφνης τὸν πολεμικό του Σταυρό. Ἄ, πρῶτα τῆς Δάφνης ! Εἶναι ἡ συμφωνία τους, — καὶ ἡ ἀνάγκη του. Κι' αὐτὴ θὰ τὸν κοιτάξει μὲ τὰ μεγάλα φεγγερὰ μάτια της, ὅπως θὰ τὸν κοιτάξει καὶ ξεπροβοδώντας τον μὲ τὴ χειραψία της, — θυμᾶται τὰ εἰκονογραφημένα περιοδικὰ τοῦ 1914, τραῖνα μὲ στρατιῶτες ποὺ φεύγουν γιὰ τὸ μέτωπο, μὲ τριαντάφυλλα στὶς κάννες τῶν ντουφεκιῶν τους...

Ἕνα σκίρτημα ἀδημονίας, τοῦ γεροῦ νέου ἀντρὸς ποὺ ζεῖ τὴν ἀλκή του, παραμερίζει κάποτε τὴ φροντίδα νὰ μὴν ἀνησυχήσει μιὰ μητέρα ποὺ σοῦ χαϊδεύει τὰ μαλλιά :

— Μανούλα, τί λές. Δὲ μοῦ ἑτοιμάζεις τὴ βαλίτζα μου ;

Τὸ γλυκὸ χέρι σταματάει, ἀπότομα. Ὄχι ὅμως ἀφημένο, ἀδρανές. Θαρρεῖς κι' ἀδράχνει, μεμιᾶς, αὐτὴ τὴν κόμη, τὴν τόσο ἀγαπητή, μ' ἕνα κίνημα κατοχῆς, καὶ ἐξασφάλισης...

— Τὴ βαλίτζα σου ;

Εἶναι ἡ ἐπανάληψη ποὺ σοῦ δίνει καιρὸ νὰ καταλάβεις.

Ὁ Δημήτρης μετανιώνει. Μὰ ἴσως εἶναι πολὺ ἀργά. Ἄλλωστε, ἴσως ἔτσι νἄναι καλύτερα, τώρα, ποὺ τίποτα ἀκόμα δὲν εἶναι ἄμεσο, ποὺ βρίσκονται ὅλοι τους τόσο καλὰ στὴ βραδινὴ τραπεζαρία τους, ποὺ ἡ Δάφνη ἦταν ἐδῶ τὸ ἀπόγεμα καὶ εἶναι ἀκόμα σὰ νἄναι καὶ τώρα, καὶ ποὺ ἡ ἄθελη προειδοποίηση μπορεῖ νὰ πάρει ἀκόμα τὸ χρῶμα μιᾶς ἀκίνδυνης νεανικῆς παλικαριᾶς.

Ἡ Ἀλίκη ἔχει μείνει μὲ τὸ χέρι στὸ τραπεζομάντιλο, — τὴ βρῆκε ὁ λόγος του καθὼς ἔκανε νὰ τὸ τραβήξει γιὰ νὰ στρώσουν τραπέζι.

— Ναί. Γιατί νὰ μὴν εἶν' ἕτοιμη ;

Καὶ ἀμέσως ἡ περιττὴ κουβέντα τῆς δύσκολης στιγμῆς :

— Εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ μὴ μοῦ χρειαστεῖ !...

Μὰ ἡ κατοχὴ μένει κατοχή, καὶ τὸ χέρι τῆς μητέρας δὲν ξαναγυρίζει σὲ χάδι.

— Ἔ, μά ... ἀλίμονο ! Τόπα στ' ἀστεῖα !

Ἕνα γέλιο πολὺ ἀληθινό :

— Μανούλα, σὲ βεβαιῶ, τόπα ἐξ ἀφορμῆς τῶν μουλαριῶν !

Τὸ χέρι μένει πάντοτε ἀκίνητο, — ὁ Δημήτρης αἰσθάνεται, μὲς στὴ μουσικὴ τοῦ ραδιόφωνου, πὼς ὁ πατέρας, σκεφτικός, τὸν κοιτάζει.

— Κάτι ξέρεις, καὶ δὲ μᾶς τὸ λές.

Εἶναι ἡ μητέρα. Ὁ πατέρας αὐτὸ ποτὲ δὲ θὰ τὄλεγε.

— Τίποτα, λόγο τιμῆς. Τίποτα τὸ νεώτερο. Εἶναι τὰ μουλάρια τοῦ Κωστῆ. Ἂν δὲ θέλεις, μὴ τὴ φτιάχνεις. Ὅσο νἄρθει ἡ ἄνοιξη ! Δὲν τἄπαμε τόσες φορές, πὼς ἔχουμε καιρὸ ὡς τὴν ἄνοιξη ; Τόση αἴσθηση, ἕνα ἀστεῖο ;

Ἡ μητέρα ξέρει πὼς ὁ Δημήτρης ποτὲ δὲ λέει ψέματα. Μιὰ ἀπότομη χαλάρωση, σὰν ξεκούραση, σὰν ξελαχάνιασμα.

— Ἀλήθεια δὲ συμβαίνει τίποτα ;

— Ἀλήθεια, μανούλα. Μὰ δὲ θὰ σᾶς τὄλεγα ;

Καὶ τὸ χέρι, μέσα σ' ἕνα ξανάσασμα, ξαναρχίζει τὸ χάδι του, — μόνο ποὺ τώρα εἶναι, θαρρεῖς, ἀνεπαίσθητα ἀφηρημένο.

Ὁ πατέρας ὅμως τὸν κοιτάζει, ἀκόμα. Ὁ Δημήτρης τὸ ξέρει. Ἀλλιῶς, θὰ μιλοῦσε. Εὐτυχῶς ποὺ ἡ Ἑλένη βλέπει τὸ ρολόι της.

— Μπαμπά, ἐννιὰ παρὰ δέκα. Βάλ' τὴν Ἀθήνα.

Καὶ τὸν κοιτάζει κι' ἡ Ἀλίκη. Μὲ τὰ μεγάλα, γλυκὰ μάτια της. Ἀπόψε, βέβαια, ἔχουν μιὰ ρέμβην ἀλλόκοτη. Μὰ δὲν ἔχει σημασία. Ἡ Ἀλίκη πάντα τὸν κοιτάζει, πάντα, βαθιά, μὲ μιὰν ἀδερφικὴ λαχτάρα ἐπίμονη. Κι' αὐτὸς τὴν ἀγαπάει πολύ, πάρα πολύ, μὲ κάτι τὸ γλυκύτατα προστατευτικό, γιὰ τὴν πάντα γλυκιὰν ἠρεμία της, γι' αὐτὴ τὴν ἐμπιστοσύνη ποὺ τοῦ ἔχει πάντοτε, γιὰ τὴν τόσο γλυκιὰν ὁμορφιά της.

Δὲν ἔχει σημασία. Τὸ ἐτόνισε : Ἔχουν καιρὸ ὅσο νἄρθει ἡ ἄνοιξη...

Μὰ ἡ Ἀλίκη, χωρὶς κανεὶς νὰ τὸ ξέρει, δὲν τὰ ἀκούει ὅλ' αὐτὰ γιὰ τὰ μουλάρια. Δὲ μπορεῖ βέβαια νὰ ρωτήσει, οὔτε τώρα, οὔτε ὕστερα, ἂν μείνουνε μόνοι, — θἄπρεπε νἄναι σὰν τὴν Ἑλένη, ἢ νἄχει, σὰν τὴ Δάφνη, ἄλλο δικαίωμα... Αἰσθάνεται ὅμως, ἀκαθόριστα, πὼς δὲν πρέπει νὰ τοῦ χαλάσουν τὸ χατίρι του, λὲς καὶ φοβᾶται πὼς ἂν δὲ γίνει τὸ θέλημά του, κάτι θὰ συμβεῖ... Αὔριο χωρὶς ἄλλο, ἀφοῦ τόπε, πρωὶ-πρωί, αὐτὴ θὰ βρεῖ τρόπο νὰ κλειστεῖ στὴν κάμαρά του, καὶ θὰ τοῦ φτιάξει τὴ βαλίτζα του. Κι' ἂν τὴ ρωτήσουν, θὰ πεῖ πὼς τὸ κάνει γιὰ νὰ μὴν τὴ χρειαστεῖ, — καὶ γιὰ νὰ κρύψει ἐπιτέλους στὴ θέση τους, νὰ μὴ σέρνονται αἰωνίως γύρω-τριγύρω, τὸ χοντρό της πλεχτὸ μὲ τὸν κλειστὸ γιακὰ καὶ τὴν ἑλληνικὴ σημαία τὴν κεντημένη στὴν τσέπη, καὶ τὰ καινούργια χοντρὰ πέτσινα γάντια τῆς Δάφνης, μὲ τὴ γούνινη φόδρα καὶ τὰ πλατιὰ λουριά.

»«

Ἦρθαν καὶ σήμερα νὰ τοῦ εὐχηθοῦν τὴ γιορτή του, ὅσοι δὲν μπόρεσαν χτές, καὶ τὸ σπίτι γέμισε πάλι στολές, — ἦρθαν καὶ τρεῖς Ἴκαροι, ἄλλοτε μικρότεροι φίλοι του, ποὺ δὲν τὸν ξεχνοῦνε. Σήμερα ὅμως ὁ Δη-

μήτρης ἔλειπε. Τηλεφώνησε τὸ ἀπόγεμα πὼς τοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ ρθεῖ, καὶ νὰ ποῦν στοὺς φίλους νὰ τὸν συγχωρήσουν. Ἡ Δάφνη κάθε τόσο κοιτοῦσε τὸ ρολόι της, οἱ κυρίες, γύρω στὴ μητέρα, ὅλο « δὲ θὰ τὸν δοῦμε » καὶ « πότε θὰ ρθεῖ », ἡ Ἑλένη πήγαινε πότε δῶ καὶ πότε κεῖ, καὶ ἡ Ἀλίκη, ὅλο ὁ νοῦς της στὴν ἕτοιμη βαλίτζα του.

Ἀπὸ χτές, ἡ καρδιά της ἦταν ὅλο καὶ περισσότερο σφιγμένη. Ἦταν ἡ πρώτη γιορτή του ποὺ δὲν τὴ χάρηκε ὅπως τὶς ἄλλες χρονιές, — θυμόταν τί πανζουρλισμὸς ἦταν τότε ποὺ εἶχε βγεῖ ἀπ' τὴ Σχολὴ λίγους μῆνες πρωτύτερα, καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ἤρθαν νὰ τὸν εὐχηθοῦν ἀξιωματικοὶ συνάδελφοί του. Γιατί φέτος αὐτὴ ἡ αἴσθηση ; Ὅλα ἦταν ὅπως πάντα. Τὸ σπίτι πάμφωτο, ὁ πατέρας περήφανος, μάλιστα πιὸ περήφανος ἀπὸ ἄλλοτε, ἡ μητέρα στὶς δόξες της, ὁ Δημήτρης, κάπως πιὸ σοβαρός, ἀλλὰ κι' αὐτὸς στὶς δόξες του, καὶ ἡ Ἑλένη ξένιαστη ἀπ' ὅλα, ἐκτὸς ἀπ' τὰ δικά της. Ἡ Δάφνη ; Σὰν τὸ ψάρι στὸ νερό ! Φτάνει ποὺ γιόρταζε ὁ Δημήτρης. Σήμερα μόνο, στιγμὲς-στιγμές, ἦταν λιγάκι ἀφηρημένη, μὰ ἦταν γιατὶ ἔλειπε... Οἱ ἐφημερίδες ἔγραφαν ὅλες γιὰ τὴ δεξίωση τῆς πρεσβείας, καὶ ὁ πολὺς κόσμος ἦταν ἥσυχος. Τὸ ἀπόγεμα ἦρθε κι' ὁ Κωστής, κι' ἔλεγε καὶ ξανάλεγε μὲ τὸ φαρδὺ γέλιο του τὴν ἱστορία τῶν μουλαριῶν, — « κάτι ἡμίονοι κοινοῦ φόρτου ». « Μόλις ἄκουσαν τὸ σαματά τους μέσα στὰ χαμόκλαδα, δός του πῦρ ὁμαδόν ! Καιγόταν ὁ τόπος ! » Μὰ ὕστερα οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν φυλακίων συναντήθηκαν, καὶ διαπιστώθηκε ἀδιάσειστα ἡ φαιδρὴ παρεξήγηση. — Τόσο τὴν κούρασε ἐκείνη ἡ βαλίτζα ;

Δὲ μπορεῖ, ὅλα θὰ πᾶνε καλά. Ὁ Δημήτρης τόπε, — ἔχουμε καιρὸ ὅσο νἄρθει ἡ ἄνοιξη. Κι' ἀπόψε τὸν πιστεύει χωρὶς δισταγμό, τὸ χρειάζεται νὰ τὸν πιστεύει. Ἄλλωστε, ὁ Δημήτρης ἔχει τὰ σιρίτια του. Ὅ,τι καὶ νὰ γίνει, θὰ μείνει ἐδῶ. Τὸν χρειάζονται, τοῦ τὸ ἐδήλωσαν, — καὶ τοὺς τόχε πεῖ μὲ πολλὴ ὑπερηφάνεια. Μιὰ ἀδιόρατη ἀμφιβολία : Θὰ μείνει ὅμως ; Μὰ ἀμέσως ἡ ἀνάγκη τῆς ἀσφάλειας, ἡ αἱματηρὴ ἀνάγκη ποὺ σβήνει στὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ γνώση τοῦ ἄλλου καὶ τὴ λογική : Πῶς δὲ θὰ μείνει ; Πάει νὰ μὴ μείνει ; Καὶ νὰ μὴ θέλει, θὰ μείνει. Ἀφοῦ τὸν χρειάζονται ;

Τί καλὰ ποὺ δὲν εἶπε τῆς Δάφνης τὴν ἀνόητη ἱστορία τῆς βαλίτζας ! Γιὰ νὰ μὴ ρωτήσει, θὰ πεῖ πὼς δὲν τῆς τόπε οὔτε ὁ Δημήτρης. Καὶ γιὰ νὰ μὴν τῆς τὸ πεῖ, θὰ πεῖ πὼς τόσο λίγη σημασία εἶχε ὁ λόγος του, ποὺ τὸν ξέχασε.

Ναί, ὅλα θὰ πᾶνε καλά. Γιὰ καιρὸ ἀκόμα, ὅσο νἄρθει ἡ ἄνοιξη, τίποτα δὲ θὰ ταράξει τὴν ἡσυχία. Κάθε βράδυ ὁ Δημήτρης θὰ ξαπλώνει στὴ θέση του, ὁ πατέρας θὰ τὸν ρωτάει γιὰ τὴ Δάφνη, νύχτα ὥρα, πρὶν ἢ μετὰ τὸ φαΐ, ὁ Δημήτρης θὰ συνοδεύει τὴ Δάφνη, καὶ κάποτε-κάποτε θὰ τὴν παίρνουν μαζί τους, καὶ μετὰ θὰ γυρίζουν οἱ δυό τους, αὐτὴ δίπλα στὸ γρήγορο βῆμα του, καὶ θὰ τῆς λέει γιὰ τὴ μηχανή του, γιὰ τὰ καινούργια ἀεροπλάνα μας, γιὰ τὶς ἀνεκδιήγητες νίλες τῆς πρώτης χρονιᾶς τῆς Σχολῆς. Κι' αὐτὴ θὰ τὸν ἀκούει σιωπηλή, καὶ θὰ γελάει μὲ τὶς ἱστορίες του, κι' ὅταν θὰ τῆς λέει γιὰ καμιὰν ἀκροβασία ἐπικίνδυνη, θ' ἀνατριχιάζει μιὰ στιγμή, θὰ κρεμιέται στὸ μπράτσο του, κι' ἀμέσως θὰ νιώθει ξανὰ τὴ σιγουριά του νὰ τῆς ἐπιβάλλεται, καὶ θὰ ἡσυχάζει, καὶ θὰ καμαρώνει σὰ νἄχε πετάξει μαζί του. Ὕστερα θὰ ρθοῦν τὰ Χριστούγεννα, ὁ Δημήτρης θἄχει δυὸ-τρεῖς μέρες ἐλεύθερες, θἄναι βέβαια κι' ἡ Δάφνη, ποὺ θὰ τὸν χάνουν ἀπογέματα ὁλόκληρα, — ὅμως στὸ δέντρο θἄναι ὅλοι μαζί, θὰ πᾶνε κι' ἕνα μακρινὸ περίπατο οἱ

τρεῖς τους, ἔτσι ὅπως ἦταν καὶ στὸ σχολειὸ μαζί, καὶ τὴν Πρωτοχρονιὰ θὰ τῆς χαρίσει ποιὸς ξέρει τί, ποὺ θὰ τ' ἀγαπάει πολύ, καὶ θἄχει νὰ συνωμοτεῖ μὲ τὴ Δάφνη γιὰ τὰ δικά τους τὰ δῶρα. Ὅλα θὰ πᾶνε καλά. Καὶ ἡ μητέρα, — ποὺ δὲν ἐγκρίνει τὴν καινούργια του θέση, ἀπ' ὅταν πρωτοφόρεσε τὰ σιρίτια του ! Ὅλα θὰ πᾶνε καλά. Καὶ ἡ βαλίτζα θὰ μένει ἐκεῖ, ἄχρηστη, καὶ θὰ γελοῦν μὲ τὴν ἑτοιμασία της, καὶ θὰ τὸν ρωτοῦν κάθε τόσο τί τὸν ἔπιασε ἐκεῖνο τὸ βράδυ, ὅλη αὐτὴ ἡ βία νὰ τὴν ἑτοιμάσουν...

— Ἀλίκη, ἀκόμα ὁ Δημήτρης ;

Ἡ Δάφνη κι' ἡ Ἀλίκη ἀνησυχοῦν πάντα μαζί. Ἀργοῦν νὰ τὸ ποῦνε, γιατὶ ἡ σίγουρη Ἑλένη τὶς κοροϊδεύει : « Ἐσεῖς, γιὰ νᾶστε εὐχαριστημένες, θέλετε τὸ Δημήτρη ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο καὶ στὸ σπίτι... » Μὰ ἡ Δάφνη ξέρει ὅτι ὁ Δημήτρης, μόλις μπορεῖ καὶ εἶν' ἐλεύθερος, ἀλλοῦ δὲ διαθέτει τὶς ὧρες του. Ἡ Δάφνη ξέρει τί εἶναι γι' αὐτὸν οἱ ὧρες τους. Τὸ ξέρει ἀπὸ τὸν ἑαυτό της. Καὶ ἡ Ἀλίκη, πάλι, ξέρει τί ξέρει ἡ Δάφνη.

Βέβαια, ἡ φωνή της δὲν εἶναι ἀνήσυχη. Μὰ καὶ ὁ λόγος της, σήμερα, δὲν εἶν' ἀδιάφορος. Ἡ ὥρα πέρασε, ὅλοι οἱ ξένοι ἔφυγαν, οἱ Ἴκαροι χαιρέτησαν ἀπογοητευμένοι. Πρώτη φορὰ ὁ Δημήτρης ἀργεῖ τόσο πολύ...

Καὶ στὸ σπίτι ποὺ ἡσύχασε, ἡ Τασία στρώνει πιὰ τὸ τραπέζι. Ὁ πατέρας διάβασε τὴν *Ἑστία* του, πιλατεύει τὸ ραδιόφωνο, ἡ μητέρα ἀνυπομονεῖ. Καὶ ἡ Δάφνη αἰσθάνεται μέσα της μιὰν ἀπέραντη καλοσύνη, γιὰ τὴ ζωή της, γιὰ τὴν ἀγάπη της, γιὰ τὴν Ἀλίκη, — τοποθετεῖ στὴν Ἀλίκη τὴν εὐτυχία πὼς μπορεῖ νὰ μείνει μαζί τους στὸ δεῖπνο, κι' ἔτσι νὰ τὸν δεῖ. Αὐτὴ ἡ γλυκιὰ καὶ ἤρεμη κοπέλα, μὲ τὰ μεγάλα γλυκὰ μάτια, ποὺ εἶναι φίλη της ἀπὸ παιδιά, ἀπὸ τότε ποὺ ὁ Δημήτρης ἦταν ἀκόμα ἕνα ξένιαστο μεγαλύτερο ἀγόρι μὲ γερὸ κορμὶ καὶ βαθυγάλανα μάτια, εἶναι γλυκιὰ καὶ ἤρεμη σὰν τὴν ἀγάπη της. Καὶ νιώθει γι' αὐτὴν ὅ,τι νιώθει ὁ Δημήτρης, μιὰ στοργὴ καὶ μιὰ τρυφερότητα βαθιὰ καὶ ἀδερφική, — μαζὶ μ' αὐτὸ τὸ ἄλλο, τὸ βαθύτατο, ποὺ τὴ δένει μαζί της, ὅτι εἶναι ἡ ἀδερφὴ τοῦ Δημήτρη, αἷμα του, τοῦ Δημήτρη ποὺ εἶναι πιὰ αἷμα της.

— Θὰ τὸν κρατάει ὁ Ὑπουργός...

Εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ πατέρα, βαριὰ καὶ σίγουρη. Ἀπόψε ὅμως, εἶναι τόσο σίγουρη σὰν ἄλλοτε, ἢ καὶ σὰν ἀπόψε ἂν ἦταν ἄλλα τὰ λόγια ;

— Μὰ τόσο ἀργὰ πιά! Πότε ἀναπαύονται αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ;

Πάντα της ἔτσι ἡ μητέρα. Σὰ νὰ μὴν ὑπῆρχαν στιγμὲς ποὺ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν καιρὸ νὰ ἀναπαύονται.

Ἡ Ἀλίκη ἀπαντάει, μὲ τὴν ἀργὴ γλυκιὰ μιλιά της. Τὰ μάτια της σὲ κοιτᾶνε, μοιάζουν ὅμως σὰ νὰ κοιτᾶνε κάτι μακρύτερα :

— Θἄχουν, φαίνεται, πολλὴ δουλειά...

Ἔτσι μιλάει πάντα, σὲ τέτοιες στιγμές. Μ' ἕνα λόγο ἁπλό, ἀφελέστατο, — ἀκριβῶς γιατὶ σκέφτεται πὼς μπορεῖ νἄναι κι' ἄλλες οἱ αἰτίες.

Ἡ Δάφνη δὲ μιλάει. Περιμένει. Ὁλόκληρη, περιμένει.

— Νά τος !

Ἡ Δάφνη τὸ εἶπε. Εἶναι τὸ βῆμα του. Στὴν πέτρινη σκάλα, ἔχει ἕνα δικό του ἰδιαίτερο πάτημα, — καὶ ὅταν ἀνεβαίνει ἀργά, ξένιαστος, καὶ σὰν ἀπόψε, ποὺ ὁ διασκελισμός του εἶναι πιὸ ταχύς, σχεδὸν βιαστικός.

Μπαίνει, καὶ γεμίζει τὸ σπίτι, καὶ γεμίζουν τὰ μάτια, καὶ γεμίζει ἡ καρδιὰ τῆς Ἀλίκης ἀπὸ ξεκούραση καὶ ἀπὸ ἀνάπαυλα, καὶ τὸ βλέμμα τῆς Ἑλένης ἀπὸ ἐνδιαφέρον, — καὶ γεμίζει ὅλο τὸ εἶναι τῆς Δάφνης ἀπὸ ἀγάπη, ἀπὸ θαλπωρή, ἀπ' τὴν ἀνάγκη νὰ ριχτεῖ στὸ λαιμό του. Καὶ ἡ μητέρα ρωτάει : « Μὰ τί ἔγινες ; », καὶ ὁ πατέρας ρωτάει : « Πολλὴ δουλειὰ ἀπόψε ; », καὶ ἡ Ἀλίκη ρωτάει : « Τί νέα ;», καὶ ἡ Ἑλένη λέει : « Καλῶς τον. » Καὶ μόνο ἡ Δάφνη σωπαίνει, καὶ πάει πρὸς αὐτόν, καὶ τοῦ δίνει τὸ χέρι, καὶ τῆς τὸ φιλᾶ.

Ὅπως πάντα.

Ὅπως πάντα. Μὰ τὸ φιλί του, ἀπόψε, εἶναι κάπως σφιχτότερο, καὶ κρατάει τὸ χέρι της μιὰ στιγμὴ πιὸ πολύ.

Ἀπόψε οἱ εἰδήσεις εἶναι ἐλαφρῶς σκοτεινότερες, — τίποτα ὅμως τὸ συγκεκριμένο. Καὶ ὅλοι ξέρουν πὼς ὁ Δημήτρης πάρα πολὺ δύσκολα μιλάει, ὅταν ἐπιβάλλεται ἡ σιωπή. Στὸ τραπέζι, ἡ κουβέντα εἶναι κάπως πιὸ νευρική. Μὰ κανεὶς δὲ ρωτάει. Μόνο ἡ μητέρα κάτι προσπαθεῖ νὰ ἀποσπάσει, γρήγορα ὅμως κι' αὐτὴ σταματᾶ. Ὅλοι τὸν κοιτάζουν κάπως περισσότερο, ἀκόμα κι' ἡ Ἑλένη, ἴσως λιγάκι πιὸ σιωπηλή. Ὅλοι ἔχουν τὴν αἴσθηση πὼς κάτι περιμένει, καί, θαρρεῖς, σὰ νὰ βιάζεται. Καμιὰ ταραχή· μιὰ ἀδημονία μόνο, μιὰ ὑπερένταση. Ζωηρός, μὲ μιὰ φεγγερὴν ὑπερδιέγερση, λέει γιὰ τὴν ἡμέρα του, ὅσα μποροῦν νὰ εἰπωθοῦν, λέει ξανά, ἀλλὰ μὲ κάτι σὰ βίαιο σαρκασμό, σὰν ἐκδηλωμένο πιὰ καὶ ἀπερίφραστον, ἀποφασισμένο σαρκασμό, γιὰ τὴν ἱστορία τῶν μουλαριῶν, λέει καὶ γιὰ κάτι καινούργιες μηχανές, ποὺ εἶναι στὸ χέρι ὑπάκουες σὰν πειθαρχημένα καθαρόαιμα ἄλογα καὶ στὴν ὁρμὴ σὰν ὀργίλοι καὶ ἀνίκητοι Ἄγγελοι Κυρίου. Πειράζει τὴν Ἀλίκη, λέει τῆς Ἑλένης καὶ τοῦ πατέρα ἕνα σοβαρὸ συλλογισμό, χαμογελάει τῆς μητέρας (σκέφτεται ἡ Δάφνη μὲ ἀλλοτινὰ λόγια δικά του :) σὰν ὀλυμπιονίκης ποὺ θὰ τῆς ἱστοροῦσε μιὰ προσπάθεια του καὶ τὸ θρίαμβό της, — χαμογελάει τῆς Δάφνης σὰ νὰ τῆς χάριζε αὐτὴ τὴν προσπάθεια κι' αὐτὸ τὸ θρίαμβο. Τὴν κοιτάει μιὰ στιγμή, καὶ τὰ μάτια του λάμπουν, σὰ νὰ τὴ χαιρόταν καὶ σὰ νὰ προεξοφλοῦσε τὸ καμάρι ἀπὸ μιὰν ἀντρίκεια κουβέντα τους, ὕστερα τὰ βλέφαρά του χαμηλώνουν ἀνάλαφρα, καὶ τὸ βλέμμα του, τρυφερό, κλείνει σὰ μιὰν ἀναπόληση γιὰ κάποιες στιγμὲς ξενιασιᾶς τους ποὺ

θὰ εἶχαν περάσει. Ἀλλὰ καὶ τότε τὰ χείλη του μένουν σφιγμένα, σὰν ἀπὸ μιὰ ὡραία καὶ σίγουρη ἀπόφαση, ποὺ θὰ ἤξερε πὼς τὴ συμμερίζεται καὶ τὴν καμαρώνει. Καὶ ἡ Δάφνη, ποὺ μιὰ στιγμὴ ἡ καρδιά της, μιὰ στιγμὴ μόνο, σὰ νὰ σταμάτησε, νιώθει στὸ βλέμμα του νὰ τὴ δονεῖ ἡ ἴδια ἀπόφαση, κι' ὕστερα νὰ τὴ διαποτίζει ἡ ἴδια ἀναπόληση, τὸ ἴδιο λύγισμα, τὸ ἴδιο μυχιαίτατο θάλπος. Καὶ κοιτάζει τὰ χείλη του, τὰ εὔχυμα χείλη του ποὺ τὰ γνώρισε καὶ τῆς γνώρισαν τὸν ἑαυτό της, καί, ἀθέλητο, ἕνα κύμα θερμὸ ξεσηκώνεται μέσα της. Καὶ νιώθει γι' αὐτόν, ἔτσι, ἀντίκρυ του, πόσο δοσμένη τοῦ εἶναι ἀναφαίρετα, καὶ ζεῖ, γιὰ πολλοστὴ φορά, καὶ πάντα σὰν κάτι μαζὶ τὸ πρωτόγνωρο, τί εἶναι γι' αὐτὴν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ποὺ αἰσθανόταν πὼς εἶναι δική του ἀπὸ τὰ πρῶτα ἐφηβικά, σχεδὸν ἀπὸ τὰ παιδικά της χρόνια.

Πίνει τὸ κρασί του στὴν ὑγειά της, ὅπως πάντα. Μὰ ἀπόψε ἡ κίνησή του μοιάζει πιὸ ἀπότομη καὶ πιὸ ἄλκιμη, καὶ μαζὶ σὰν πιὸ βαριὰ ἀπὸ νόημα, ἀπὸ ἀπόφαση, ἀπὸ αὐτοπεποίθηση, ἀπὸ φεγγερὴ αἰσιοδοξία.

Καὶ τότε, καὶ ἂν κανεὶς δὲν τὶς ἤξερε, θὰ καταλάβαινε τί ἄλλο τὶς δένει, τὴν Ἀλίκη καὶ τὴ Δάφνη, μαζί του. Ἡ Ἀλίκη δὲν βλέπει. Τὸν κοιτάει, τὸν κοιτάει καὶ τὸν χαίρεται, χαίρεται τὴ θωριά του, τὴν ἀλκή του, τὴν αἰσιοδοξία του, χαίρεται ποὺ εἶναι ἀδερφός της καὶ εἶναι ἡ μικρότερη ἀδερφή του ποὺ ζεῖ μέσα στὸν ἴσκιο του, χαίρεται γιὰ ὅλα. Καὶ ἡ Ἑλένη τὸν χαίρεται, μ' ἐπιδοκιμασία, καὶ ἡ μητέρα, μὲ καμάρι καὶ μὲ κάποια ἀνησυχία, καὶ ὁ πατέρας, μὲ μιὰν ἀντρίκεια στοργὴ τῆς σαρκός, ποὺ ἀπόψε, μόνο, ἴσως νὰ εἶναι κάπως πνιγηρή, — δὲν ξέρει τί αἰσθάνεται οὔτε ὁ ἴδιος. Καὶ μόνο ἡ Δάφνη βλέπει. Τὸν κοιτάζει ἀκόμα σὰν πρῶτα, στὸ βλέμμα της ὅμως ἔχει περάσει ἕνα ἀλάφιασμα. Βλέπει. Καὶ ὅ,τι εἶναι γιὰ τοὺς ἄλλους ἀλκή, γι' αὐτὴν εἶναι σθένος. Ὅ,τι εἶναι ρώμη, εἶναι γι' αὐτὴν εὐψυχία. Καὶ ὅ,τι εἶναι αἰσιοδοξία, γι' αὐτὴν εἶναι ἀπόφαση.

Τὸν ξέρει. Ὤ, πῶς τὸν ξέρει ! Τὰ νεῦρα του εἶναι ἀτσαλένια, σὰν τὰ φτερά του. Ἡ καρδιά του χτυπάει γερά, δυνατά, — τὴν ἄκουσε τόσες φορὲς γερμένη στὸ στῆθος του ! Τὸ βάδισμά του, σὲ ὥρα σὰν ἀπόψε, θἄναι σὰν προέλαση. Καὶ τὰ μάτια του, καὶ τὸ ὑγειο στόμα του, καὶ τὸ καθαρὸ μέτωπό του μὲ τὰ δυὸ χαράκια στὰ φρύδια, ἀποπνέουν ἕνα ἁπλό, φυσικό, ἀδάμαστο θάρρος.

Δὲ μπορεῖ, ὁ Δημήτρης αὐτὴ τὴ στιγμὴ ὁραματίζεται. Οἱ μυῶνες του ἀσφαλῶς θὰ τανύονται, οἱ ἅρμοί του θὰ σφίγγονται, κι' ἂν δὲν ἦταν μπροστὰ ὁ πατέρας, θἄχε τραντάξει τὸ τραπέζι, ἔτσι, ἀπὸ πλησμονὴ ζωῆς καὶ ἀπόφασης, μὲ τὴν ἀντρίκεια γροθιά του. Γιὰ κάτι ἑτοιμάζεται, — γιὰ κάτι εἶναι ἕτοιμος. Πότε θὰ τῆς τὸ πεῖ, παίρνοντας ὁ ἴδιος, μόνος του, μὲ μόνα τὰ λόγια του, τὴ συμμετοχὴ καὶ τὴν ἐπίνευσή της ;

Μὰ ἡ Ἑλένη τὸ ἔμαθε πρώτη. Μιὰ στιγμή, κοίταξε τὸ ρολόι του, εἶπε τῆς Δάφνης νὰ φύγουν, σηκώθηκε, πῆγε στὴν κάμαρά του, καὶ φώναξε τὴν Ἑλένη. Λιγόλογος, τῆς ἔδωσε ὁδηγίες. Ἂν τοῦ τηλεφωνήσουν, νὰ σημειώσει ἀκριβῶς ὅ,τι τῆς ποῦν, καὶ ἂν δὲν τῆς ποῦν, νὰ τοῦ ξανατηλεφωνήσουν ἀργότερα. Ἂν ἔρθει κανεὶς νὰ τὸν ζητήσει, νὰ τὸν δεῖ αὐτή, ἰδιαιτέρως, πάλι νὰ κρατήσει σημείωση, καὶ πάλι, ἂν δὲν θελήσουν νὰ τῆς ποῦν, νὰ παρακαλέσει νὰ περιμένουν.

Κι' ἔφυγαν, μέσα στὴ νύχτα, μὲ τὴ Δάφνη, καὶ σ' ὅλο τὸ δρόμο τῆς εἶχε στὸν ὦμο τὸ χέρι του.

Μὰ δὲν εἶπαν τίποτα. Μίλησαν γιὰ ἄλλα, γιὰ τὰ δικά τους. Μόνο, τὴν κρατοῦσε σφιχτὰ στὸ πλευρό του, καὶ κάθε τόσο γύριζε καὶ τὴν κοίταζε, σὰ νὰ τῆς ὑποσχόταν καὶ πάλι κάποια προσπάθεια του καὶ τὸ θρίαμβό της.

Ὁ Δημήτρης ἄργησε νἄρθει. Καὶ ὅσο ἔλειπε, τὸ τηλεφώνημα ἦρθε, καὶ ἡ Ἑλένη πῆρε τὸ μήνυμα, καὶ τὸ κράτησε γιὰ τὸν ἑαυτό της. Ἦρθε κι' ἕνας σμηνίας, καὶ τοὔφερε ἕνα φάκελο σφραγισμένο. Ἡ Ἑλένη τὸν πῆρε κι' αὐτόν, καὶ τὸν ἔκρυψε στὸ δωμάτιό του.

Οἱ ἄλλοι εἶχαν πάει νὰ πλαγιάσουν. Ἀνήσυχοι ἀπ' ὅλ' αὐτὰ τὰ κουδούνια, τὴ φώναξαν νὰ τὴ ρωτήσουν. « Ἕνας φάκελος ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο, καὶ μιὰ εἰδοποίηση πὼς ὁ Ὑπουργὸς τὸν χρειαζόταν αὔριο πολὺ πρωί. » « Ἀκατάλληλες ὧρες », εἶπε ὁ πατέρας. Αὐτὸ μόνο. Καὶ ἡσύχασαν.

Καὶ μόνο ἡ Ἀλίκη, στὴν κάμαρά της, δὲν ἔβρισκε ὕπνο. Ἡ ἀποψινὴ ὑπερδιέγερση εἶχε κοπάσει, καὶ πάλι τὴν κατεῖχε ἡ ἀκαθόριστη ἀνησυχία της. Τὸ τηλεφώνημα, ὁ ἀγγελιαφόρος, τὴν ἀναστάτωσαν ἀκόμα περισσότερο. Στὶς ἁπλὲς ἐξηγήσεις τῆς Ἑλένης, διέβλεπε μιὰν ἐχεμύθεια, χωρὶς κι' ἡ ἴδια νὰ ξέρει τὸ γιατί. Ὅταν ἦρθε ὁ Δημήτρης, τὸν ἄκουσε νὰ μιλάει σιγανὰ μὲ τὴν Ἑλένη. Δὲν πῆρε λόγια, μὰ ὁ ψίθυρος τῆς φάνηκε ἀσυνήθιστος. Ὕστερα, κουρασμένη, τὴν πῆρε ἕνας μισόϋπνος, ξύπνησε, ξαναξύπνησε στὴ σιωπὴ τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ μεγάλο ρολόι τῆς τραπεζαρίας, κάθε τόσο, ἄφηνε τοὺς μουσικοὺς γνώριμους τόνους του. Ἡ Ἀλίκη κι' ὁ Δημήτρης τὸ ἀγαποῦσαν πολὺ αὐτὸ τὸ ρολόι, ἀπὸ παιδιά... Ὕστερα τὴν ξαναξύπνησε τὸ ξυπνητήρι τοῦ Δημήτρη, καὶ ἀπὸ κείνη τὴ στιγμὴ δὲν ξανακοιμήθηκε.

Ἄκουσε τὸ σομιέ του νὰ τρίζει, τὸν ἄκουσε νὰ σηκώνεται, νὰ ντύνεται, νὰ γυροφέρνει βιαστικός. Τὸ ρολόι τῆς τραπεζαρίας ἐσήμανε τρία τέταρτα. Μέσα στὴ σιωπή, ἡ τελευταία του νότα ἄργησε πολὺ νὰ σβήσει. Ἔμενε στὸν ἀέρα ἕνα ἀπόηχο, σὰν ἀπὸ μελωδικὴ καμπάνα μακρινή. Ὕστερα τὸ τρίξιμο ἑνὸς σπίρτου. Τόσο πρωὶ ὁ Δημήτρης τσιγάρο ; Ὕστερα ὁ μικρὸς ξερὸς κρότος τοῦ διακόπτη, ὕστερα ἡ ξώπορτα, ὕστερα τὰ βιαστικὰ σκαλοπάτια, — ὕστερα, καθὼς ἡ κάμαρά της ἦταν πρὸς τὸ δρόμο, τὸ βῆμα του, στὸ πεζοδρόμιο, ἠχερό, ξεκοφτό, βιαστικό, νὰ μακραίνει, νὰ χάνεται.

Ἔμεινε ἐκεῖ, στὸ κρεβάτι της, μὲ τὴν καρδιὰ σφιγμένη βαριά, μὲ ὀρθάνοιχτα μάτια, ὥρα. Τί ἔτρεχε, ἐπιτέλους, καὶ δὲν τῆς τὸ λέν ; Ἔκαμε μιὰ στιγμὴ

νὰ πεταχτεῖ στὴν Ἑλένη, ἀλλὰ μετάνιωσε. Καὶ δὲν ἔμαθε παρὰ ὕστερα, — ὅταν, ξαφνικά, οἱ σειρῆνες τοὺς ἀναστάτωσαν ὅλους μὲ τὸ ἔξαλλο καὶ ἀτελείωτο πανδαιμόνιο τους, κι' ἐνῶ οἱ ἄλλοι βγαῖναν στὰ παράθυρα, κι' ἔβλεπαν τὸν κόσμο νὰ πετιέται, νὰ προβάλλει στὶς πόρτες, νὰ μαζεύεται ὁμάδι στὶς γωνιές, νὰ τρέχει, νὰ ρωτάει, αὐτή, χωρὶς κι' ἡ ἴδια νὰ ξέρει τὸ γιατί, ὥρμησε στὴν κάμαρά του. Βρῆκε σὲ ἄλλη θέση τὴ βαλίτζα του, ἀδειανὴ τὴν ἀσημένια κορνίζα τῆς Δάφνης, καὶ τὰ σιρίτια του, ξηλωμένα καὶ ριγμένα στὸ ντιβάνι του, ἀνέμελα, ἀκατάστατα, σὰν περιττὸ φορτίο ποὺ τὸ πετοῦν.

Οἱ σειρῆνες δὲ σταματᾶνε. Οἱ ἐφημερίδες βγῆκαν μὲ μεγάλους τίτλους, μὲ τὴ μεγάλην εἴδηση, γίνονται ἀνάρπαστες. Ἄνθρωποι τρέχουν, στρατιῶτες τρέχουν, μὲ μοτοσυκλέτες, μὲ αὐτοκίνητα, χτυπᾶνε πόρτες, παίρνουν ἀξιωματικούς. Νέοι, φοιτητές, μαθητές, ἀγόρια, κορίτσια, ἔγιναν μιὰ μεγάλη διαδήλωση, μὲ ζητωκραυγές, μὲ σημαῖες. Οἱ δρόμοι πλημμύρισαν. Τὰ τραμ εἶναι γεμάτα, κόσμος, στρατιῶτες, κρέμονται ἀπ' ἔξω, πατοῦν στὶς πιὸ ἀπίθανες προεξοχές, στέκουν πιασμένοι ἀπ' τὰ παράθυρα, σκαρφαλώνουν στὶς στέγες. Τραγούδια πολέμου ἀντηχοῦν, μυριόστομα, τραγούδια τοῦ στρατοῦ, τραγούδια τῆς Ἑλλάδας. Δὲν ἔχει πιὰ ὑποχωρήσεις, συμβιβασμούς. Ὁ πόλεμος ! κηρύχτηκε ὁ πόλεμος ! Ἡ *Ἑλλη* δὲν θὰ μείνει ἀνεκδίκητη. Ὑπέρμαχος Στρατηγὸς ξανὰ ἡ Μεγαλόχαρη. Ὁ μαῦρος ἐφιάλτης, ποὺ ἀπὸ πέρσι τὸ Πάσχα βαραίνει στὸν τόπο καὶ στὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων, ἐπιτέλους ξεσπᾶ, διαλύεται πιὰ μέσα στὴ φλόγα τῆς σύρραξης ποὺ ἄρχισε. Κανεὶς δὲ λυγίζει, κανένας δὲ σκέφτεται. Μιὰ ἀπέραντη Γαλανόλευκη σκέπει θαρρεῖς τὴν πρωτεύουσα τοῦ Βασιλείου, ἀπὸ τοὺς γύρω γιαλοὺς ὡς τὸν οὐρανό. Ἡ Φυλή, ἡ Φυλὴ τῶν μοναδικῶν καὶ ἀνεπανάληπτων ἱστορικῶν γεγονότων, ποὺ μόνο αὐτὴ ἔχει τὸ προνόμιο νὰ τὰ πυργώνει κάθε τόσο καὶ νὰ τὰ ξαναζεῖ, ἀνασταίνεται. Ὁ Θεὸς μαζί μας ! Ὁ Θεὸς μαζί μας !...

Καὶ ὅταν κάποτε οἱ σειρῆνες σταμάτησαν, ἡ σιωπὴ ποὺ ἀκολούθησε δὲν ἦταν σιωπή. Βροντόλαλες ἰαχὲς πλημμύριζαν τὸ σπίτι, τὸ ραδιόφωνο ἔπαιζε τὸν Ὕμνο, καὶ πάλι τὸν ξανάρχιζε, οἱ δρόμοι ἦταν μιὰ μυρμηκιὰ πολύβουη, — ἡ πρωτεύουσα, περήφανη, λὲς κι' ἀπαντοῦσε, μὲ τὸν παλμὸ καὶ τὸ σάλο της, στὶς πρῶτες ὁμοβροντίες τῶν συνόρων.

Ὁ πατέρας, στητός, σκέφτεται, ἀμίλητος, καὶ τὰ μάτια του λάμπουν. Ὁ Δημήτρης... τί θὰ κάμει ὁ Δημήτρης... Ἡ μητέρα ἀνησυχεῖ, ρωτάει, μὰ ἡ ἀνησυχία δὲν πνίγει τὴν περηφάνεια της· τ' ὄνομά της ἀνήκει στὸ Εἰκοσιένα. Ἡ Ἑλένη, ἀποφασισμένη, μιλάει σύντομα γιὰ τὴ στολή της τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Καὶ μόνο ἡ Ἀλίκη, ἕνα κι' αὐτὴ μὲ τὴν ὑπερδιέγερση τῶν πάντων, νιώθει, ἀθέλητα, ἕνα μικρὸ κόμπο στὸ λαιμό.

Σὲ λίγο ἦρθε καὶ ἡ Δάφνη.

Νὰ τῆς πεῖ ; Νὰ μὴν τῆς πεῖ ;

Ὁ Δημήτρης οὔτε αὐτηνῆς δὲν τῆς εἶχε πεῖ τίποτα. Τὴν εἶχε πάει ὡς τὸ σπίτι, ὅπως πάντα, μόνο πού, ἐνῶ αὐτὸς θέλησε νὰ κάμουν ὁλόκληρο γύρο, ὁλόκληρη ἐκστρατεία, ἔμοιαζε, θαρρεῖς, ἐλαφρῶς βιαστικός. (Φυσικά, τὰ ἄλλα δὲν τὰ εἶπε, γιὰ κεῖνο τὸ φιλί, γιὰ κείνη τὴ στιγμὴ μὲ τὸ ἀλλόκοτο πάθος, ἐκεῖ, στὸν ἔρημο δρόμο, δίπλα στὰ πρῶτα πεῦκα τοῦ Λυκαβητοῦ.)

Καὶ ξαφνικά, πάλι οἱ σειρῆνες, τὸ ἄγριο οὐρλιαχτό, ποὺ ἄρχιζε, κι' ἔσβηνε, καὶ ξανάρχιζε... Καὶ σὲ λίγο, κάτι βαριοὶ ὑπόκωφοι βρόντοι, κάτι δονήσεις μακρινὲς πρωτογνώριστες. Τὰ τζάμια ἔτριξαν, ἀδιόρατα, ὁ κόσμος, γιὰ μιὰ στιγμή, ἀλαφιάστηκε. Μὰ οἱ ἰαχὲς δὲν ἔπαψαν. Καὶ ἡ εἴδηση γρήγορα μαθεύτηκε. Χτύπησαν τὸ Τατόι.

— Ναί, μὰ τ' ἀεροπλάνα μας δὲν τἄχουμε κεῖ, κάνει μὲ πεῖσμα ἡ Ἑλένη.

Γιὰ τὸ Δημήτρη εἰδικά, κανεὶς δὲν ταράχτηκε. Ὁ Δημήτρης θὰ ἦταν σίγουρα ἐδῶ, στὸ Ὑπουργεῖο του. Ἡ Ἑλένη ἤξερε πὼς μπορεῖ νὰ ἦταν κι' ἀλλοῦ, μὰ ἡ ἔκφρασή της ἦταν ἀδιαπέραστη. Ἡ Ἀλίκη ὅμως, μ' αὐτὴ τὴν ἱστορία τῶν σιριτιῶν, ἔνιωσε κάτι νὰ τῆς ἀδράχνει τὴν καρδιά, καὶ δὲ μπόρεσε νὰ μὴν πάρει τὴ Δάφνη χωριστά, νὰ τῆς μιλήσει.

Καὶ τότε ἔμαθε καὶ ἡ Δάφνη, καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ τῆς κοπῆκαν τὰ φτερά. Ὥστε ὁ Δημήτρης τὸ εἶπε καὶ τὄκαμε. Καὶ μεμιᾶς, κατάλαβε πόσο σωστὰ ἔβλεπε χτές, κατάλαβε πὼς ἡ μεγάλη στιγμὴ ἐσίμωνε καὶ γι' αὐτήν, — καὶ ἀντίκρισε μέσα της τὴν ἀπόφασή του. Καὶ ἡ ἀπόφασή του τὴν πότισε ὡς τὰ κατάβαθα, τὸ σθένος του τὴν ἐτείχισε, ἡ χτεσινὴ λάμψη τῶν ματιῶν του τὴν περιχαράκωσε, καὶ στὸ νοῦ της ἐπέρασε ἡ στρατιωτικὴ προσευχὴ ποὺ τῆς εἶχε μάθει ἐκεῖνος, ἐδῶ καὶ τόσον καιρό, ὅταν τὸν πρωτοεῖπαν Ἴκαρο, καὶ τὰ λόγια της τὴν ἐχάλκεψαν, ἀντάξιά του :

Τείχισον ἡμᾶς τῇ δυνάμει σου,
Περιχαράκωσον ἡμᾶς τῇ ἀληθείᾳ σου...

Ὄχι, ἡ Δάφνη δὲν κλονίζεται. Τοῦ χρωστάει, τούτη τὴν ὥρα, πιὸ πολὺ ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, τὴν ἡρεμία της καὶ τὸ σθένος της. Τοῦ χρωστάει τὴν εὐψυχία της, — ὅπως τοῦ ἔχει δοσμένον ὁλόκληρο τὸν ἑαυτό της.

Ὁ Δημήτρης ἦρθε πρὸς τὸ μεσημέρι, καὶ θαρρεῖς δὲν περπατοῦσε· πετοῦσε. Τὸ πλατὺ στῆθος του, οἱ τετράγωνοι ὦμοι του, ἡ ζυγισμένη του κορμοστασιά. Ὅλοι πιὰ ἤξεραν, — ἡ Δάφνη εἶχε μιλήσει. Μετὰ τὴν πρώτη κατάπληξη, — τῆς μητέρας, — ἡ Ἑλένη εἶχε κλείσει τὰ σχόλια : « Ὅλοι θὰ κάμουμε τὸ καθῆκον μας. » Καὶ ὁ πατέρας εἶχε κατανεύσει, ἀργά, ἐπίσημα : « Ἕκαστος ἐφ' ᾧ ἐτάχθη. »

Ὁ ἀποχαιρετισμὸς ἔγινε πολὺ ἁπλός, λιτός, σχε-

δὸν δωρικός, ἀντρίκειος. Φθινοπωρινὸ ἀθηναίικο ἀπομεσήμερο, καὶ ὁ γλυκὸς ἥλιος λούζει τὸ μεγάλο δωμάτιο. Ἡ Ἑλένη, στητή, φτιάχνει τὰ προχτεσινὰ μελένια χρυσάνθεμα τῆς Δάφνης, καὶ ἀργεῖ. Ἡ Ἀλίκη κοιτάζει, κοιτάζει, καὶ χαμογελᾶ κάθε τόσο, καθὼς δὲν μπορεῖ νὰ μιλήσει, — αὐτὸς ὁ ἥλιος παίζει μὲ τὸ σκοῦρο μαβὶ κρυστάλλινο τασάκι καὶ κολλάει στὸν τοῖχο μιὰ μαβιὰ βούλα ποὺ διαλύεται σὲ ψήγματα χρυσοῦ. Ὁ πατέρας δὲ λέει ποτὲ πολλά : « Στὸ καλό, Δημήτρη. Γερός, δυνατός, καὶ νικητής. » Μόνο ἡ μητέρα μιλάει πιὸ πολύ, — οἱ μητέρες πάντα μιλοῦν πιὸ πολύ, — « Στὸ καλό, παιδί μου. Ὁ Θεὸς μαζί σου. Νὰ κάμεις τὸ καθῆκον σου, νὰ τιμήσεις τὸν ἑαυτό σου, νὰ μᾶς τιμήσεις καὶ μᾶς. Καὶ ὅλη τὴν ὥρα νὰ μᾶς θυμᾶσαι, καὶ νὰ προσέχεις. Καλή σου ὥρα... » — καὶ ὅλο τὸν φιλάει καὶ δὲν τὸν ἀφήνει. Τὸν φιλᾶνε ὅλοι, καὶ πιὸ πολὺ ἡ Ἀλίκη, ποὺ γιὰ μιὰ στιγμὴ λυγίζει καὶ κρεμιέται ἀπ' τὸν ὦμο του, μὲ τὸ κεφάλι χωμένο στὸν ὦμο του. Ζεστὴ ὥρα γι' αὐτόν, καθὼς χάνεται μιὰ στιγμὴ μέσα στὰ μεγάλα ρεμβὰ μάτια της μὲ τὰ ἀτελείωτα ματόκλαδα, ζεστὴ ὥρα γι' αὐτήν, ποὺ ἔστω καὶ μιὰ τελευταία στιγμὴ κρατεῖ δικό της τὸ μπόι του ποὺ τὴν ἐξουσιάζει...

Κι' ὕστερα ἔρχεται ἡ ὥρα τῆς Δάφνης. Αὐτήν, πάντα τελευταία τὴν χαιρετοῦσε, ἀνέκαθεν, ἀπὸ παιδιά, σὰ νἄθελε νἄχει τελειώσει μὲ τοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ τοὺς μείνει δική τους ἡ ὕστατη ὥρα. Σὰ νἄθελε νὰ κρατάει, νὰ παίρνει μαζί του τὴν τελευταία ματιά της καὶ τὴ ζεστασιὰ τοῦ χεριοῦ της. Κι' αὐτὸ τὸ θέλει ἡ Δάφνη, τὸ χρειάζεται, — σήμερα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά. Καὶ προσέχει σήμερα τὴ φωνή του, καθὼς τῆς λέει πὼς ἔχει κάτι νὰ τῆς πεῖ, θαρρεῖς λιγάκι πιὸ βαριά, μ' ἕνα ἀνάλαφρο ἴχνος ἄλλης λαχτάρας, καὶ τὸν ἀκολουθεῖ στὸ γραφεῖο του, ἐνῶ ὅλοι τοὺς κοιτοῦν.

Ὅλα ἐκεῖ εἶναι δικά της. Τόσα χρόνια, τόσες χρονολογίες, τόσες πρωτοχρονιές. Ἡ λάμπα του, τὸ τασάκι του, τὸ μικρὸ ξυπνητήρι του μὲ τὸ χαρούμενο κόκκινο κρύσταλλο, ἡ τσέχικη χαλκογραφία μὲ τὸ αἰχμηρὸ ἰδιότροπο καμπαναριὸ πολὺ ψηλὰ πάνω ἀπὸ ἕναν ἀπέραντο κάμπο, τόσα βιβλία του, τὰ ἄλλα μελένια χρυσάνθεμα πάνω στὴ χαμηλὴ βιβλιοθήκη. Ὁ ἥλιος κι' ἐδῶ, ὁ ἀθηναίικος ἥλιος, παίζει μὲ τὰ σγουρά τους τὰ πέταλα, χρυσώνει τὸ χαλί, φέγγει στὸ βλέμμα του. Φέγγει καθὼς τὴν κοιτάζει.

Πιὸ δική της, πιὸ δική της ἀπ' ὅλα, ἐκείνη ἡ ἀδειανὴ κορνίζα τῆς φωτογραφίας της.

Καὶ ὁ Δημήτρης τῆς λέει γιὰ τὴν ἀπόφασή του, τῆς λέει γιὰ τὴν Ἑλλάδα, τῆς λέει γιὰ τὴ στιλπνὴ μηχανή του, καὶ πῶς θὰ τῆς φέρει τὸν πολεμικό του Σταυρό. Τῆς λέει γιὰ τὴν ἀγάπη τους. Τῆς μιλάει γι' αὐτούς, γιὰ μεθαύριο, γιὰ τὸ πρῶτο ἀπομεσήμερο ποὺ θὰ περάσουν οἱ δυό τους στὸ σπίτι τους, γιὰ τὴν πρώτη βεγγέρα ποὺ θὰ περάσουν οἱ δυό τους στὸ σπίτι τους. Τὴν κρατάει ἀπ' τοὺς ὤμους, καὶ τὴν κοιτάζει κατάματα ! Παίρνει τὴν εἰκόνα της μέσα του, μέσα στὸ αἷμα του. Νιώθει ἕνα ἀλλόκοτο βάρος στὶς κόγχες τῶν ματιῶν, ἐκεῖ, πρὸς τὰ κάτω, κοντὰ στὰ μῆλα του ποὺ τὰ ὠχραίνει ἡ συγκίνηση. Καὶ ὅλο τὴν κοιτάζει κατάματα. Καὶ τὸν κοιτάζει κι' αὐτή, ὁλόκληρη, ὁλόσωμη, καὶ ἀναπνέει τὴ στιγμή, — δική του, δική του γιὰ πάντα.

Καὶ τὴ φιλάει μὲ πάθος, ξαφνικά, ἀπότομα, μὲ πάθος καὶ μὲ ἀπόφαση, καὶ τὴν κρατάει ἀπάνω του, κτῆμα του καὶ δωρεά του. Δωρεά του, δωρεὰ τῆς ζωῆς του, αὐτὴ ἡ ἄξια, καὶ ἡ ἀγαπημένη, καὶ ἡ θαρρετή. Σύντροφος ἀπὸ τὰ πρῶτα ἐφηβικὰ χρόνια του, σύντροφος τώρα, ποὺ ξεκινάει γιὰ τὴν Ἑλλάδα, σύντροφος αὔριο. Καὶ ὁ ἥλιος ὅλο καὶ χρυσίζει τὰ χρυσάνθεμα, κι' αὐτὸς δὲν τὴν ἀφήνει.

Ὕστερα, ἡ χειραψία τους. « Γειά σου, Δάφνη. » « Γειά σου, Δημήτρη. Γειά σου, παιδί μου. » Τοῦ δίνει τὸ χέρι καὶ τὸν κοιτάζει κατάματα. Ἡ λαχτάρα προδίδει τὸ σθένος της, μὰ αὐτὴ δὲν τὸ δείχνει. Μόνο πού, καθὼς τοῦ σφίγγει τὸ χέρι, ὁ ἀγκώνας της δὲ μπορεῖ, δὲ μπορεῖ νὰ μείνει τεντωμένος, ὅπως πάντοτε. Ἀλλάζουν τὴ στιβαρὴ χειραψία τους, μὰ ἡ Δάφνη νιώθει, ἐκεῖ, στὴν ἀπὸ μέσα κόχη τοῦ ἀγκώνα, ἕνα λύγισμα, σὰ νὰ φώλιασε ἐκεῖ μιὰ δειλία, μιὰ ἀδυναμία.

Ὅλοι τὸν ξεπροβοδοῦν, — ὁ πατέρας πρῶτος, ἐπίσημος. Ἄλκιμος, ρωμαλέα ἀνάλαφρος, ὁ Δημήτρης κατεβαίνει τὰ σκαλοπάτια. Ἡ στολή του. Στὴν πρώτη στροφή, τοὺς χαιρετάει μὲ τὸ σχῆμα, ὕστερα τὸ σχῆμα γίνεται κίνηση ἀποχαιρετισμοῦ, καὶ ἡ μητέρα σκουπίζει ἕνα δάκρυ.

— Γειὰ χαρά, Δημήτρη ! φωνάζει πνιχτὰ ἡ Ἀλίκη.

Καὶ τότε ἡ Δάφνη ξυπνάει, ὁρμάει, ροβολᾶ τὰ σκαλοπάτια, τὸν προφταίνει, χύνεται ἀπάνω του, τὸν ἁρπάζει ἀπὸ τοὺς ὤμους, τὸν ξαναφιλᾶ. Τὸν κρατάει ἀπάνω της, τὸν πάει ὡς τὸ δρόμο. « Καλὴ νίκη, Δημήτρη ! » Καὶ τὸ αὐτοκίνητο μὲ τὰ ψηφία ξεκινάει, κι' αὐτὴ μένει ἐκεῖ, ὅσο ποὺ στρίβει τὴ γωνιὰ καὶ τὸν ξαναχαιρετᾶ.

Μένει ἀκόμα μιὰ στιγμή, μόνη, στὸν ἄδειο δρόμο. Καὶ ὕστερα, καθὼς γυρίζει, τότε μόνο βλέπει τὴν Ἀλίκη, νὰ τὴν περιμένει μὲ τὰ μεγάλα μάτια της. Τὴν πιάνει ἀπὸ τὸ χέρι, καὶ ἀνεβαίνουν μαζί, σιωπηλές.

»«

Ἡ μηχανὴ ἔχει κάτι τὶ τὸ ζωντανό. Ἔχει νεῦρο, παλμό, δίψα γιὰ ταχύτητα, ὑπακοή, λογική, πειθαρχία. Χαίρεσαι νὰ τὴν κυβερνᾶς, νὰ τῆς κοινωνεῖς τὴ θέλησή σου, νὰ τὴν ἐξουσιάζεις, νὰ τῆς ἀφήνεσαι. Στιγμὲς-στιγμές, νιώθεις τὴν ἀνάγκη νὰ τὴν ἀγγίξεις μὲ στοργὴ καὶ φιλία, νὰ τρίψεις τὸν ὦμο σου ἀπάνω της γιὰ νὰ διαπιστώσεις καὶ σωματικὰ τὴν παρουσία της καὶ τὴ συντροφιά της. Ἀκόμα καὶ ὁ ἀνυπόφορος βόμβος της, ὅταν τὸν συνηθίσεις, σοῦ γίνεται οἰκεῖος, ἀπαραίτητος. Ὁ κανονικὸς ρυθμός του, — τὸν ἀνακαλύπτεις κι' αὐτὸν ὅταν συνηθίσεις, καὶ τὸν ἀγαπᾶς, — κι' ἐκεῖνος ὁ ἀνάλλαχτος γνώριμος μεταλλικὸς ἦχος ποὺ κρύβεται μέσα στὸ κύμα τῆς βοῆς, ἀπὸ γερὸ μέταλλο, σὰν ἀπὸ γερὴ τεντωμένη χορδή, μπρούτζινη χορδή, ποὺ δονεῖται, εἶναι ἡ ἡσυχία σου. Εἶναι ἡ ἀδιατάραχτη πνοὴ τῆς μηχανῆς σου, σοῦ μιλᾶ γιὰ τὴν ἀσφάλεια σου.

Λίγο ν' ἀλλάξει, νὰ πέσει, ἢ ξαφνικὰ νὰ βαθύνει, θὰ πεῖ πὼς κάτι συμβαίνει, καὶ νὰ λάβεις τὰ μέτρα σου. Μ' αὐτὰ δὲ συμβαίνουν μὲ τὴ μηχανὴ τοῦ Δημήτρη. Τὸ ξέρει, καὶ τὴ χαίρεται, καὶ τὴν ἀγαπᾶ.

Ἡ διαταγὴ ἔλεγε γιὰ εὐρεία περιπολία, ὅπου δὲν ἀποκλείονταν καὶ τὰ ἀπρόοπτα. Καὶ ὁ Δημήτρης, τραβώντας γιὰ τὴν πρώτη πολεμικὴ πτήση του, νιώθει ἀτσαλένια τὰ νεῦρα του, τὸν ἑαυτό του πασίχαρο, πασίχαρο τὸν ἥλιο καὶ τὸ γαλάζιο διάστημα, πασίχαρη τὴν πρωινὴν ὥρα, καὶ τὴ μηχανή του ἕνα σῶμα μὲ δαῦτον. Μέσα στὸ βόμβο, ἡ πυξίδα του εἶναι ἀκόμα μιὰ συντροφιά, ἀθόρυβη αὐτή, θαρρεῖς στοργική, προνοητική, διαφεντεύτρα. Στὸν καρπό του, νιώθει τὴ σύσπαση τοῦ καλοῦ καβαλάρη, ποὺ ἐνῶ ἀφήνει χαλαρὰ τὰ λουριά, τὰ σφίγγει ὅμως μὲς στὴ γροθιά του σὰν ὑπάκουο τιμόνι. Πετάει. Πετάει γιὰ τὸ πέταγμα, καὶ γιὰ τὸ ἔργο του, γιὰ τὴ χαρά τους, ὄχι γιατὶ τὸ λέει ἡ διαταγή. Καὶ καθὼς βρίσκεται μόνος, ἀνάμεσα γῆς καὶ οὐρανοῦ, ἴσιος κι' ὅμοιος μὲ τὰ σπάνια κατάλευκα σύγνεφα, ἡ μέθη τοῦ ὕψους καὶ τοῦ διάπλατου ἀέρα τὸν συνεπαίρνει, πατάει ἕνα μοχλό, ἄλλο μοχλό, καὶ ἡ μηχανή του, ὑπάκουη, χαμηλώνει, ψηλώνει, ὁρμάει, ξεκουράζεται, βουτάει, σαϊτεύει τὸν καταγάλανο θόλο, παιγνιδίζει ρωμαλέα καὶ χαίρεται τὰ μετάλλινα νεῦρα της, καὶ χαίρεται μαζὶ κι' αὐτὸς τὸν ἑαυτό του.

Μιὰ μέθη ἀπὸ γαλάζιο, μιὰ μέθη ἀπὸ διάστημα καὶ ταχύτητα, μιὰ μέθη ἥλιου, ὑγείας, χαρᾶς καὶ ἐλευθερίας. Ὁ πόλεμος ! Κηρύχτηκε ὁ πόλεμος ! Κι' αὐτὸς βρίσκεται ἐκεῖ, μὲ τὴ μηχανή του καὶ τὰ πολυβόλα του, γιὰ νὰ πολεμήσει ! Ὁ πόλεμος τῶν ὀλίγων, καὶ τῶν ἐκλεκτῶν, ἐναντίον τῆς μάζας καὶ τῆς βίας ! Ἡ Σημαία του θὰ νικήσει, δὲ μπορεῖ νὰ μὴ νικήσει, τὸ καλεῖ ἡ Ἱστορία, ποὺ ἔφερε τὴ Φυλὴ στὴν κρίσιμην ὥρα νὰ δικαιωθεῖ, νὰ καταξιωθεῖ, καὶ νὰ δείξει στὴν Οἰκουμένη ὅτι μένει ἀκόμα στὸν ἥλιο μοίρα γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ γιὰ τὴν τιμή, ἀφοῦ μένει ἡ Ἑλλάδα. Ἡ Δάφνη ! Ποῦ εἶναι ἡ Δάφνη, ἡ Δάφνη του, νὰ τὸν δεῖ, μὲς στὸ στοιχεῖο του, πολεμιστὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, — παντοδύναμο, ἀσπέδιστο θαρρεῖς ἀπὸ τὸ χοϊκό του βάρος, κυρίαρχο τοῦ αἰθέρα ὅπως ἦταν πάντα κυρίαρχος τῶν μυώνων του, ἐνέργεια ἀνεμπόδιστη καμωμένη ἄνθρωπο, μέθη πασίχαρη καμωμένη ἔλλογη βούληση, καὶ πάλι ἔλλογη βούληση μετουσιωμένη σὲ μέθη ;

Ἡ Δάφνη ! Καὶ μόλις γυρίσει, καὶ βρεῖ μιὰ στιγμὴ ἐλευθερίας, σήμερα, αὔριο, μεθαύριο, θὰ τρέξει σὲ κείνην, θὰ εἶναι γιὰ κείνην. Θὰ τῆς πεῖ γιὰ τούτη τὴν πρώτη περιπολία του, θὰ τῆς μιλήσει γι' αὐτὴ τὴν πανύγεια σύσπαση τῶν μυώνων του, θὰ τῆς πεῖ γιὰ τὸν ἥλιο, γιὰ τὸ γαλάζιο, ξανὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἡ ἥρεμη ὥρα τους θἄναι ἀκόμα ἀκριβότερη, καθὼς θἄναι ὕφεση μετὰ ἀπὸ μιὰ τέτοια προσπάθεια, καὶ ἡ παρουσία της θὰ τοῦ εἶναι ἀκόμα πιὸ μύχια δωρεά. Ἡ Δάφνη ! Πῶς τὴν ἀγαπᾶ καὶ πῶς τὴ χαίρεται ! Πῶς ἐστάθηκε ἀντίκρυ του, δίπλα του, στὴν τιμαλφέστατη ἐκείνη στιγμὴ τοῦ χωρισμοῦ, πῶς τὸν ἔνιωθε, πῶς τὴν καμάρωνε, πῶς τὴν εὐγνωμονοῦσε. Τὄξερε πὼς αὐτὴ θὰ ἦταν ἔτσι, τὄξερε ἀπὸ τὰ πιὸ παλιὰ χρόνια, ποὺ τὴν ἔβλεπε νὰ βλασταίνει καὶ νὰ θάλλει, φεγγερὴ καὶ ἄξια, στὸ πλάι του. Τὴν κοιτάει μέσα του· τὰ μάτια της, τὴν ἔκφρασή της, τὸν ἀέρα της, ὅλο τὸ σχῆμα της. Νιώθει τὴ χειραψία της γύρω στὸ χέρι του. Ἀκούει τὴ φωνή της, — « Καλὴ νίκη, Δημήτρη », — ποὺ ἄλλο λόγο δὲ βρῆκε νὰ πεῖ, γιατὶ κάθε ἄλλος θὰ ἦταν ἔξω τῆς ὥρας. Καὶ πίσω ἀπ' τὰ γυαλιά του ἀστράφτουν τὰ μάτια του, — κι' ἕνα ἄλμα, μιὰ τελευταία δίνη τῆς μηχανῆς του, σφραγίζει αὐτὸ τὸ κορύφωμα τοῦ παλμοῦ του.

Ὅμως ἡ περιοχὴ τοῦ προορισμοῦ του σιμώνει, καὶ δὲν εἶναι ὥρα τώρα γι' ἄλλους παλμούς... Ξαναδίνει στὴ μηχανή του τὸν εὐθὺ καρφωτὸ δρόμο της, μὲ τὰ δόντια σφιγμένα γυρίζει ἐκεῖ, στοὺς μοχλούς, στὴν πυξίδα, στὸ χάρτη. Ἀνήκει τώρα στὴ στολή του, στὴ σημαία του, γιὰ νὰ μπορεῖ ν' ἀνήκει ἄξια μετὰ στὴ Δάφνη καὶ στὸν ἑαυτό του. Τὰ φρύδια του ζαρώνουν βαθύτερα, δαγκώνει τὰ χείλη του. Πετάει, κοιτάει δεξιά, ἀριστερά, — τὰ πολυβόλα του εἶν' ἕτοιμα, ἕτοιμος ὁ νοῦς του καὶ ἡ καρδιά του.

Καὶ νά, σὲ λίγο, ἐκεῖ, μακριά, νά τα τὰ τρία μαῦρα στίγματα, ποὺ χωρὶς νὰ ξέρει τὴν ὕπαρξή τους, νιώθει μεμιᾶς πὼς τόση ὥρα γι' αὐτὰ ἔψαχνε. Ἕνα βραχὺ τραχὺ ξανάσασμα, — μὲ τὸν ἴδιο τραχὺ σπασμὸ τῆς ἀνάσας, κάτω στὰ φαράγγια, οἱ φαντάροι θὰ φουχτώνουν τὸ μάνλιχερ μὲ τὴ μελαψὴ αὐλακωτὴ ξιφολόγχη, μόλις σημάνει ἡ σάλπιγγα. Νά τα. Τὸν εἶδαν ; Δὲν ξέρει, πάντως τραβᾶνε τὸ δρόμο τους. Τραβάει κι' ἐκεῖνος τὸ δρόμο του, μόνο ποὺ ὁ δικός του ὁ δρόμος κόβει τὸ δικό τους. Ἡ ὥρα εἶναι ὡραία, ὁ ἥλιος ὡραῖος, ἡ Ἑλλάδα ὡραία, — καὶ ἡ Δάφνη. Τόσο γρήγορα θὰ τῆς τὸν πάει τὸν πολεμικό του Σταυρό ;

Τώρα τὰ μαῦρα στίγματα ξεχωρίζουν ξεκάθαρα. Τρία βαριὰ μονοπλάνα, σταχτιά. Ἡ ἄλλη μέθη, τοῦ ἀγώνα — καὶ δὲ λογαριάζει ἀριθμούς. Τὸ ξέρει, τὸ ζεῖ : εἶναι ἡ λεία του. Λίγος μοχλός, περισσότερο ὕψος. Ἕνα γρήγορο βλέμμα στὴν ἀπόσταση ποὺ τοὺς χωρίζει, — στὸν καρπό του μιὰ βιαιότερη σύσπαση. Τελείωσε, εἶναι ἡ λεία του, ἡ πρώτη λεία του. Ὁρμάει.

Τὸ σμῆνος τὸν εἶδε, κι' ἀραιώνει. Τρεῖς τροχιὲς ριπιδωτὲς διαγράφουν τὶς καμπύλες τους. Ἕνας σύντομος ὑπολογισμός : πρῶτα τὸν ἄκρο ἀριστερό. Ἡ μηχανὴ τοῦ Δημήτρη ὀρθώνεται, ἀνυψώνεται, ἕνα ἄλμα, μιὰ κατάδυση. Μέσα στὸ βόμβο, ἕνα κροτάλισμα ἄγριο, ἀσταμάτητο. Ἕνας ἐλιγμός. Οἱ ἄλλοι δυὸ στρέφουν, συγκλίνουν τώρα σ' αὐτόν. Ἄλλο κροτάλισμα. Οἱ δυὸ μηχανὲς εἶναι ἀντιμέτωπες. Ἄσχημα. Τρίτος ἐλιγμός, τρίτο κροτάλισμα. Ἕνα πεῖσμα, μιὰ σπείρα, μιὰ περιδίνηση. Καὶ μεμιᾶς, ἀπότομα, μιὰ ρουφήχτρα στὸν ἀέρα θαρρεῖς, ἕνα στροβίλισμα, καὶ μιὰ βουτιὰ καρφωτή, κι' ἕνας μαῦρος καπνός...

Τί εἶναι αὐτὸ τὸ λαχάνισμα, καὶ ἡ σιωπηλὴ ἰαχὴ ποὺ φουντώνει ἄξαφνα μέσα του ; Αὐτὸ εἶναι ὁ πόλεμος, αὐτὸ εἶναι ὁ θρίαμβος, αὐτὸ εἶναι ἡ νίκη ; Ἡ Δάφνη ! Ποῦ εἶναι ἡ Δάφνη ; — Μὰ οἱ ἄλλοι δυὸ τὸν κρατοῦν ἀπὸ κοντά. Βρίσκεται στὴν ἀπόχη τῶν πυρῶν τους. Περιπολία εἶν' αὐτό, ἢ πανηγύρι ; Ὁ

ένας βρίσκεται τώρα πίσω του. Λίγο ακόμα καὶ δὲν τοῦ ξεφεύγει. Ἄσχημα. Ὅμως, ἡ Δάφνη, πίσω, στὴν πατρίδα, πολὺ θὰ τὸν σκέφτεται. Ὁ βόμβος του, ἀπότομα, γίνεται βροντή. Ἡ μηχανή του ἀνεβαίνει σπαθωτή, σὰν ἀερόστατο ποὺ ἔσπασε μεμιᾶς ὅλα μαζὶ τὰ καλώδια του. Ἐν τάξει, ὁ ἄλλος δὲν τὰ λογάριασε καλά. Ὁ Δημήτρης, τώρα, ἔχει τὸν ἥλιο πίσω του, ὁ ἄλλος στίλβει στὸ γλαυκὸ κενό, — ὡραῖος στόχος. Νέα ἐφόρμηση, νέο κροτάλισμα. Κροτάλισμα. Κροτάλισμα. Ποιὸς εὐλογεῖ τὰ φτερά του ; Ἐλιγμοὶ τώρα δὲ χρειάστηκαν. Δεύτερη θανάσιμη τροχιά, λοξὴ αὐτή, γερτή, μονόφτερη, πρὸς τὴ χαράδρα.

Ποῦ εἶναι ἡ Δάφνη, ἡ Δάφνη του ; — Ἡ ὁρμή σου σὲ παίρνει, μέσα σ' αὐτὸ τὸν ἀσύνορο στίβο, φεύγεις, φεύγεις, κι' ἀπὸ τὸ μάκρεμά σου πληθαίνει ἡ ὁρμὴ τοῦ γυρισμοῦ. Μιὰ ριπὴ ἀλαλαγμοῦ : « Οἱ δυό μας τώρα ! » Μὰ ὁ ἄλλος, ὁ μεσαῖος, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἡττημένων, τὸν βλέπει τώρα καὶ λυσσᾶ. Τὸ ζευγαρωτὸ κροτάλισμα ἀκούγεται τώρα εὐδιάκριτο, ξεκοφτό, γαζωτό, — καὶ ὁ Δημήτρης ἔχει τὸν ἥλιο στὰ μάτια. Νέα σαϊτιά, μιὰ στροφή, δυὸ στροφές. Τί εἶν' αὐτὴ ἡ καμτσικιά, ποὺ τοῦ κόβει ξάφνου τὰ πόδια ;

Καὶ ἡ μηχανή του δὲν ὑπακούει. Δὲν ὑπακούει παρὰ σ' ὅ,τι τῆς ζητᾶ μὲ τὰ χέρια, — οἱ κάτω μοχλοὶ δὲν πειθαρχοῦν. Βλάβη ; Ὄχι βλάβη. Τὰ πόδια του εἶναι ποὺ δὲν πειθαρχοῦν. Καὶ τότε ὁ Δημήτρης καταλαβαίνει...

Ἡ Δάφνη ! Ὁ πατέρας, ἡ μητέρα, ἡ Ἑλένη, ἡ Ἀλίκη... « Ἕκαστος ἐφ' ᾧ ἐτάχθη », εἶπε ὁ πατέρας... Τὸ ἄλλο λαχάνιασμα. Ὄχι πῶς νὰ γλυτώσει, ἀλλὰ πῶς νὰ τελειώσει. Πρέπει νὰ τελειώσει, νὰ τελειώσει ὅσο τοῦ μένει καιρός... Ὁ ἄλλος, καθὼς τὸν βλέπει ἀκυβέρνητο, μιὰ στιγμὴ σαστίζει, καὶ δὲν ἀλλάζει ἐγκαίρως τὴ φόρα του. Ξάφνου, ὁ Δημήτρης τὸν βλέπει στὸ δρόμο του, σὲ τροχιὰ ὁμόρροπη. Τὰ ξένα πόδια του τὸν βαραίνουν, — πῶς τὸν βαραίνουν !... Μὰ εἶναι ἡ Σημαία, εἶναι καὶ ἡ Δάφνη, εἶναι ὁ Σταυρός !... Ὁ ἀμίλητος λόγος του : « Καλή σου ὥρα, Δάφνη, ἀγάπη μου... » « Καλὴ νίκη, Δημήτρη !... Καλὴ νίκη, Δημήτρη !... » Κάποτε εἶχε αἰστανθεῖ σὰν ὀλυμπιονίκης ποὺ τῆς χάριζε τὴν προσπάθεια του... Νιώθεται μετάρσιος, νιώθεται δικός της, νιώθεται ὡραῖος... Νά την ἡ προσπάθεια ποὺ θὰ τῆς χάριζε... Νέα βροντὴ ὁ ἀκυβέρνητος βόμβος του. Ἕνας ἐμβολισμός, μιὰ σύγκρουση, ἕνας χαλασμός. « Καλὴ νίκη, Δημήτρη !... » Μιὰ φλόγα.

Καὶ ἀνέβαινε ἡ φλόγα, ἀπὸ τὸ θαμνερὸ βραχοτόπι, ἀνέβαινε ἡ φλόγα πρὸς τὸν οὐρανό. Σὰν τυραννισμένο στητὸ κυπαρίσσι, θαρρεῖς, — μιὰ φλόγα καθάρια, λαμπρὴ μὲς στὸν ἥλιο, λαμπρὴ μὲς στὸ φθινόπωρο... Ὁ πόνος τῆς σαρκὸς εἶναι πολύς... « Καλὴ νίκη, Δημήτρη !... »

»«

Καὶ τότε ἡ Δάφνη κατάλαβε πὼς τὸ μικρὸ καμαράκι, ὅπου τῆς εἶχε στήσει, τότε ποὺ ἦταν ἀκόμα ναυτοπρόσκοπος, τὸ ἀπίθανο κατάρτι μὲ τὴν καραβίσια ἀνεμόσκαλα, — τὸ μικρὸ δυτικὸ καμαράκι ποὺ τὸ γέμιζε μὲ τὴν παρουσία του κι' εἶχε κρατήσει τὴ φωνή του στοὺς τοίχους του, στὸ φῶς του, ἀπὸ τόσα δειλινά, — δὲ θὰ μποροῦσε πιὰ νὰ τὸ κατοικήσει. Εἶδε νἄρχονται, βαρὺς ὡραῖος κλῆρος της, τὶς ἀτέλειωτες ὧρες μὲ τὰ στεγνὰ ὀρθάνοιχτα μάτια καὶ τὴ συλλογή. Καὶ ἔκλαψε πολύ. Ὅση κι' ἂν ἦταν ἡ εὐψυχία της, ποτὲ δὲν εἶπε πὼς δὲ θἄκλαιγε. Ἔκλαψε πολύ. Πάρα πολύ.

ΝΑΣΟΣ ΔΕΤΖΩΡΤΖΗΣ

Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΥΚΛΟΥ ΜΑΣ

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

Με πολλη χαρα καὶ μὲ τὰ θερμότερα αἰσθήματα ὁ Κύκλος ἀπευθύνει σ' ὅλους τοὺς συνεργάτες του καὶ τοὺς ἀναγνῶστες του τὶς πιὸ ἐγκάρδιες εὐχές του γιὰ τὸν καινούργιο χρόνο.

Μὲ τὴν πρωτοχρονιὰ τοῦ 1964 ὁ Κύκλος μπαίνει στὸ τέταρτο ἔτος τῆς ἐκδόσεώς του. Τὸ διάστημα εἶναι βέβαια μικρὸ γιὰ ἕναν ἀπολογισμὸ γενικότερο. Εἶναι ὅμως ἀρκετὸ γιὰ μιὰ πρώτη θεώρηση τῆς ὡς τώρα πορείας.

Ἂν ἀνατρέξει λοιπὸν κανεὶς σ' αὐτὴ τὴν πορεία θὰ ἰδεῖ ὅτι τὰ δυόμισι χρόνια της περιέχουν ὄχι ὀλίγα στοιχεῖα πού, καὶ στὸ αὐστηρότερο κοίταγμα, μποροῦν νὰ θεμελιώσουν μιὰ κάποια ἱκανοποίηση. Καὶ ὅτι, παρ' ὅλο ποὺ ἀναφέρονται στὰ πρῶτα βήματα μιᾶς προσπάθειας, δὲν εἶναι ἄμοιρα καὶ ἀπὸ ὁρισμένα ἐπιτεύγματα ποὺ δικαιολογοῦν τὴν αἰσιοδοξία.

Πράγματι, ἂν φυλλομετρήσει κανεὶς τὰ τριάντα αὐτὰ πρῶτα τεύχη τοῦ Κύκλου θὰ εἶναι στὴν εὐχάριστη θέση νὰ διαπιστώσει τὰ ἀκόλουθα :

Πρῶτον, ὅτι ὁ Κύκλος ἔμεινε, χωρὶς νὰ χάσει

οὔτε στιγμὴ τὸ βασικὸ αὐτὸ χαρακτήρα του, ἕνα περιοδικὸ ποὺ γράφεται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Τραπέζης μας, τὸ μόνο ἑλληνικὸ «περιοδικὸ ἱδρύματος» ποὺ ὅλα του τὰ περιεχόμενα καὶ ὅλη ἡ «κατασκευή» του — κείμενα, εἰκονογράφηση, τυπογραφικὴ διαμόρφωση, ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση, ὅλες οἱ σελίδες του, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος — ὀφείλονται ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στὰ μέλη, ἐν ἐνεργείᾳ καὶ μή, τοῦ προσωπικοῦ του.

Δεύτερον, ὅτι ὁ Κύκλος κατόρθωσε νὰ τηρήσει αὐτὴ τὴν ἀρχὴ χωρὶς καθόλου νὰ ἀναγκαστεῖ ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ χαμηλώσει τὰ ποιοτικὰ κριτήρια ποὺ ἔπρεπε ἐξ ἀρχῆς νὰ θέσει ἂν ἤθελε νὰ σταθεῖ ἔντυπο ἀξιώσεων σύμμετρο μὲ τὴ στάθμη ποὺ ἐπιβάλλει ἡ παράδοση τῆς Τραπέζης μας. Αὐτὸ ὀφείλεται ἀποκλειστικὰ στοὺς ἴδιους τοὺς ἐργάτες τοῦ περιοδικοῦ, στὸ σύνολο δηλαδὴ τοῦ προσωπικοῦ τῆς Τραπέζης, πού, χρησιμοποιώντας τὸ πλούσιο καὶ πολύπλευρο πνευματικὸ δυναμικό του, καὶ ἐκδηλώνοντας τὰ ποικιλότατα πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικά του ἐνδιαφέροντα, ἐκάλυψε τὶς σελίδες τοῦ Κύκλου μὲ τὶς πολύμορφες ἐπιδόσεις του, κι' ἔδωσε ἔτσι στὸ περιοδικό του τὴ δυνατότητα νὰ διεκδικήσει καὶ νὰ ἐξασφαλίσει μὲ μόνα τὰ δικά του μέσα τὴ θέση ποὺ ἔχει ἤδη σήμερα, — ὄχι μόνο ἀνάμεσα στὰ ἑλληνικὰ ἔντυπα, ἀλλὰ καί, τολμοῦμε νὰ ποῦμε, στὸν εὐρύτερο χῶρο τῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Καὶ τέλος τρίτον, ὅτι, ἀπὸ τὸ πρῶτο ὡς τὸ τριακοστὸ πρῶτο τοῦτο τεῦχος τοῦ Κύκλου ὅλο καὶ νέοι συνάδελφοι παρουσιάζονται ὡς συνεργάτες του. Νέα ὀνόματα ὑπογράφουν κάθε τόσο τὰ ἐπιστημονικὰ ἢ τεχνικά του δημοσιεύματα, τὰ λογοτεχνικὰ κείμενα, τὰ καλλιτεχνικὰ ἄρθρα, τὶς εἰκονογραφημένες σελίδες του, — ὅπως καὶ νέα ὀνόματα ἐμφανίζονται συνεχῶς στὶς πληροφοριακὲς σελίδες του, πότε μὲ τὴν ἀναγγελία ἑνὸς δημοσιεύματος, μιᾶς ὁμιλίας, ἢ ἄλλων ἐκδηλώσεων, πότε μὲ τὴν καταγραφὴ μιᾶς διακρίσεως, βραβείου, ἐπίσημης ἠθικῆς ἀμοιβῆς, ἢ ἄλλης ἐπιτυχίας. Ἡ διαπίστωση αὐτὴ προσφέρει διττὴ ἱκανοποίηση. Γιατὶ ὄχι μόνο προβάλλεται ἔτσι στὸν ἔξω κόσμο ἡ «προσωπικότης» τῆς Τραπέζης μας ὡς ζωντανῆς καὶ πολυδύναμης κοινωνικῆς μονάδας μὲ ἀκτινοβολία εὐρύτερη σὲ ἐθνικὸ ἐπίπεδο, ἀλλὰ καὶ θεμελιώνεται βάσιμα μιὰ λαμπρὴ προοπτικὴ γιὰ τὸ μέλλον, ἕνα μέλλον συνεχῶς πλουτιζόμενο καὶ βελτιούμενο, τοῦ περιοδικοῦ.

»«

Οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς δὲν εἶναι ἀσήμαντες. Καὶ ἡ Σύνταξη τοῦ Κύκλου — ποὺ ἀπὸ τὸ πρῶτο τεῦχος του ξεκαθάρισε τὸ ρόλο της ὡς μιᾶς «τεχνικῆς ὑπηρεσίας» μὲ εἰδικὴ ἀποστολή, καθορίζοντας μάλιστα ὅτι, ἂν ξεκινοῦσε μὲ αἰσιοδοξία, ἦταν γιατὶ ἤξερε ὅτι δὲν ἦταν μόνη ἀλλὰ ἀνῆκε σ' ἕνα σύνολο μὲ πολλὲς καὶ πλούσιες δυνάμεις — ἡ Σύνταξη τοῦ Κύκλου πιστεύει ὅτι οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς δικαιώνουν καὶ τὴν πεποίθησή της καὶ τὴν αἰσιοδοξία της. Ἀκριβῶς δὲ ἐπειδὴ ἡ δικαίωση αὐτὴ ὀφείλεται ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στὶς δυνάμεις αὐτοῦ τοῦ συνόλου, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ εὐχαριστήσει θερμότατα ὅλους τοὺς συναδέλφους, ἐν ἐνεργείᾳ καὶ μή, ποὺ τὸ ἀποτελοῦν, καὶ πού, ἄλλοι ὡς πολύτιμοι συνεργάτες, — ἀπ' τοὺς ὁποίους πολλοὶ βρίσκονται μάλιστα σήμερα, ὁ καθένας στὸν τομέα τῆς ἰδιαίτερης ἐπιστημονικῆς ἢ καλλιτεχνικῆς του ἐπιδόσεως, στὴν κορυφὴ τῆς πυραμίδας, κι' ὡστόσο προθυμότατα προσφέρουν τὴ συνεργασία τους σὲ ἰσοτιμία μὲ τοὺς νεώτερους συναδέλφους τους, — ἄλλοι ὡς πληροφορημένοι καὶ ἀπαιτητικοὶ ἀναγνῶστες, ὑπῆρξαν οἱ συντελεστὲς τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀποστολῆς της.

Αἰσθάνεται ὅμως ἐπίσης ἡ Σύνταξη τοῦ Κύκλου ὅτι θὰ ἦταν παράλειψή της ἄν, μὲ τὴν ἑορτάσιμη αὐτὴ εὐκαιρία τῆς καινούργιας χρονιᾶς, δὲν ἐξέφραζε τὶς εὐχαριστίες της καὶ πρὸς τὴ Διοίκηση τῆς Τραπέζης. Γιατὶ ἡ Διοίκηση τῆς Τραπέζης δὲν ὑπῆρξε μονάχα ὁ ἐμπνευστὴς τῆς ἰδέας ἑνὸς περιοδικοῦ ποὺ νὰ ἐκδίδεται γιὰ τὸ προσωπικὸ τῆς Τραπέζης ἀπὸ τὸ προσωπικό της. Ὑπῆρξε καὶ ὁ πρωτεργάτης τοῦ «πνεύματος» ποὺ ἐνσαρκώνει ὁ Κύκλος ὡς ὄργανο ἀλληλογνωριμίας τοῦ προσωπικοῦ ἀπὸ τὶς ἀνώτατες ὡς τὶς κατώτατες βαθμίδες του, καὶ συγχρόνως, καὶ κυριότατα, ὡς ὄργανο προβολῆς ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν δεξιοτήτων του, — ἀκόμα καὶ ἐκείνων ποὺ ἀνάγονται σὲ τομεῖς ξένους πρὸς τὶς ὑπηρεσιακὲς εἰδικότητες καὶ ἄσχετους πρὸς τὴν ἐπαγγελματική του σταδιοδρομία. Ἡ Διοίκηση πράγματι δὲν ἐνίσχυσε μόνο, μὲ ὅλο τὸ κύρος της, τὶς πρῶτες προσπάθειες τῆς ἐκδόσεώς του, οὔτε ἀρκέστηκε ἁπλῶς νὰ περιβάλει μὲ τὴ στοργή της τὰ πρῶτα του βήματα. Ἐμφαντικὰ ἐτόνισε εὐθὺς ἀπ' τὴν ἀρχή, — ἀντίθετα μὲ ὅ,τι θὰ συνέβαινε σὲ ἄλλους καιρούς, ὅπου κάθε ἀλλότρια ἐκδήλωση, ἔξω ἀπὸ τὰ «πλαίσια τῆς ὑπηρεσίας», θὰ ἀντικρίζονταν σὰν ἐκδήλωση ἀδιάφορη ὡς μὴ ὑπηρεσιακή, ἂν ὄχι καὶ σὰν ἐπιλήψιμη «ἀνθυπηρεσιακὴ» δραστηριότης, — ἐμφαντικὰ ἐτόνισε ὅτι δὲν βλέπει τὸν Κύκλο σὰν ἕνα περιοδικὸ μονομερῶς οἰκονομολογικό, τραπεζικό, ἢ τεχνικό, ἢ σὰν ἕνα ὄργανο στενὰ νοουμένης ἐπαγγελματικῆς ἐπιμορφώσεως. Ἐμφαντικὰ ἐτόνισε ὅτι τὸν βλέπει σὰ μιὰ ἔκδοση γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπου τὰ θέματα αὐτὰ θὰ εἶναι ἁπλῶς prima inter pares, σὰν ἕνα περιοδικὸ ὅπου ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος (εἴτε στὴν περιοχὴ τῆς ἐπιστήμης ἀνάγονται, στὸν τομέα τῆς θεωρίας ἢ τῶν πρακτικῶν ἐφαρμογῶν, εἴτε στὴν περιοχὴ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης, στὸν τομέα τῆς διανοήσεως καὶ τοῦ λόγου περὶ τέχνης ἢ στὸ πεδίο τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας) ἔχουν ἴσα δικαιώματα καὶ δικαιοῦνται ἴσης τιμῆς, — ἐγκαινιάζοντας ἔτσι μιὰ νέα ἐποχὴ ὅπου οἱ ποικίλες ἐπιδόσεις τοῦ προσωπικοῦ, ὅλες ἀνεξαιρέτως, ἀντικρίζονται σὰν πολύτιμη συμβολὴ στὴν καθ' ὅλου ἀκτινοβολία τοῦ Ἱδρύματος ὡς κοινωνικῆς μονάδας, καὶ ἐκτιμῶνται σὰ στοιχεῖα θετικὰ γιὰ τὴν ἀξιολόγηση τοῦ ὑπαλλήλου ὡς προσωπικότητος.

Καὶ αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ θὰ πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ τονιστεῖ καὶ νὰ προσεχτεῖ. Ἂν εἶχε ἀρκετὰ προσε-

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΣΗΜΗ ΕΠΙΔΟΣΗ ΤΩΝ ΕΠΑΘΛΩΝ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΣ

Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ κ. Ξ. ΖΟΛΩΤΑΣ, ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ, ΤΗ ΣΤΙΓΜΗ ΠΟΥ ΕΠΙΔΙΔΕΙ ΣΤΗ δ. ΦΩΦΗ ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ ΤΟ ΧΡΗΜΑΤΙΚΟ ΕΠΑΘΛΟ ΤΟΥ Β' ΒΡΑΒΕΙΟΥ

χτεῖ, ἡ Σύνταξη τοῦ Κύκλου εἶναι βέβαιη ὅτι πολὺ περισσότεροι θὰ ἦταν οἱ ἐνεργοὶ συνεργάτες του, πολὺ εὐρύτερο τὸ « φιλολογικό » του κυρίως ἐπιτελεῖο. Γιατὶ θὰ πρέπει νὰ μὴν ἀποκρυβεῖ ὅτι ἴσως νὰ ὑπάρχει, ἢ τουλάχιστον νὰ λανθάνει στὴν ψυχολογία πολλῶν συναδέλφων — καὶ μάλιστα ὄχι τοῦ Κεντρικοῦ — ὁ φόβος μήπως « ἐκτεθοῦν » ἂν φανοῦν νὰ ἔχουν ἐξωτραπεζικὰ ἐνδιαφέροντα, καὶ ὅ,τι, ἂν ἐμφανιστοῦν μὲ ἐπιδόσεις στὶς τέχνες καὶ στὰ γράμματα, θὰ μετατεθοῦν αὐτομάτως ἀπὸ τὴν τάξη τῶν σοβαρῶν ὑπαλλήλων στὴν τάξη — ἂν μή τι ἄλλο — τῶν ἐρασιτεχνῶν. Ἡ αἴγλη καὶ μόνο, μὲ τὴν ὁποίαν ἠθέλησε ἡ Διοίκηση νὰ περιβάλει τὴν ἀπονομὴ τῶν βραβείων καὶ τὴν ἐπίδοση τῶν ἐπάθλων καὶ τῶν δύο ὡς τώρα λογοτεχνικῶν διαγωνισμῶν τοῦ Κύκλου, ἀρκεῖ γιὰ νὰ πεισθοῦν οἱ πάντες ὅτι κάτι τέτοιο οὐδόλως ἀνταποκρίνεται στὶς ἀντιλήψεις τῆς Διοικήσεως.

Ἕνα μόνο μένει ἀκόμα νὰ λεχθεῖ. Ὅτι ὅλ' αὐτά, διαπιστώσεις καὶ διευκρινίσεις, κάνουν ἀκόμα μεγαλύτερη τὴν εὐθύνη ποὺ ἔχει ἐπωμιστεῖ ἡ Σύνταξη τοῦ Κύκλου. Ἀπὸ τὴ συναίσθηση αὐτῆς τῆς εὐθύνης ἡ Σύνταξη τοῦ Κύκλου ἐλπίζει ὅτι καὶ στὸ 1964 δὲν θὰ ἀποστεῖ οὔτε στιγμή.

Ο ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ

Τὸ Βιβλίο

Φέτος, μεταξὺ τῶν νέων ἐκδόσεων, — πού, ὅπως κάθε χρόνο, κατέκλυσαν κυριολεκτικά, τὸν περασμένο Δεκέμβρη, τὶς βιτρίνες τῶν βιβλιοπωλείων, — ὑπάρχουν καὶ δυὸ βιβλία ποὺ συνδέονται στενώτατα μὲ τὸν *Κύκλο*. Πρόκειται γιὰ δύο ποιητικὲς συλλογές, ἔργα συναδέλφων καὶ συνεργατῶν του. Ἡ μία, τῆς κ. ΚΙΚΗΣ ΔΗΜΟΥΛΑ, — κρατῶ τὴν ἀλφαβητικὴ σειρά, — ἔχει τὸν τίτλο *Ἐπὶ τὰ Ἴχνη* (Ἐκδόσεις Φέξη), ἡ ἄλλη, τῆς κ. ΜΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΛΕΟΝΑΡΔΟΥ, ἔχει τὸν τίτλο *Φλόγα Δεμένη* (Ἐκδόσεις "Κέδρος").

»«

Τὸ *Ἐπὶ τὰ Ἴχνη* εἶναι ἡ τέταρτη συλλογὴ ποὺ παρουσιάζει ἡ ποιήτρια τῆς *Μετέωρης Κυρίας* καὶ τοῦ *Ὑπὸ Φθινόπωρον*. Ἡ πρώτη, μὲ τὸν τίτλο *Ποιήματα*, κυκλοφόρησε πρὶν ἀπὸ δώδεκα ἤδη χρόνια, τὸ 1952. Ἤδη τότε, ὁ Γ. Φτέρης εἶχε γράψει (*Βῆμα*, 1.3.52) ὅτι «ἐκεῖνοι ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ποίηση δὲν γίνεται παρὰ νὰ σημειώσουν τὴν ἐμφάνιση αὐτῆς τῆς νέας ποιήτριας. Μ' ὅλες τὶς ἐλλείψεις ποὺ ἀναμφισβήτητα καὶ συχνότατα παρουσιάζει στὴ μορφή, νιώθετε ὡστόσο ὅτι στὸ βάθος ὑπάρχει μιὰ ἔντονη, ἀκριβέστερα μιὰ ἔξαλλα δονούμενη εὐαισθησία.» Ἀκολούθησε τὸ *Ἔρεβος*, τὸ 1956. «Στὴ μικρὴ αὐτὴ ποιητικὴ συλλογή, ἔγραψε τότε ὁ γνωστὸς διηγηματογράφος καὶ κριτικὸς Ἀστέρης Κοββατζῆς (*Ἀπογευματινή*, 12.1.57), συναντᾶμε στίχους ποὺ σὲ ξαφνιάζουν γιὰ τὸ βαθὺ καὶ πονεμένο στοχασμό τους... Ἡ ποιήτρια ἔχει κατορθώσει νὰ ἀπορρίψει ἀπὸ τοὺς στίχους της κάθε λεκτικὴ πολυτέλεια καὶ νὰ διατηρήσει τὶς ἐντελῶς οὐσιώδεις καὶ ἀπαραίτητες λέξεις. Ἔτσι ἡ τέχνη της ἔχει μιὰ λιτότητα ἱκανὴ νὰ μεταδώσει τὶς συγκινήσεις χωρὶς νὰ διασπᾶ τὴ δεκτικότητα τοῦ ἀναγνώστη. Κι' αὐτὸ εἶναι κυρίως ποὺ δείχνει ὅτι βρίσκεται στὸν πιὸ σωστὸ ποιητικὸ δρόμο.» Καὶ ὁ Τάκης Δόξας (στὸ *Νέον Ὁρίζοντα* τῆς 30.9.57): «Ἡ νέα ποιήτρια προσφέρει μιὰ δυναμικὴ συλλογή, ἀπὸ κεῖνες ποὺ δὲν προοιωνίζουν ἁπλῶς ἕνα εὐχάριστο μέλλον, μὰ στερεώνουν κιόλας μιὰ δημιουργία... Φιλοσοφεῖ ἀποφθεγματικά, αἰσθάνεται ἀποφθεγματικά, ἐκφράζεται ἀποφθεγματικά... Τὸ *Ἔρεβος* περιέχει ἀποστάγματα ζωῆς καὶ πείρας ποὺ τραυμάτισε τὴν ψυχὴ μὲ μιὰ χρήσιμη πληγή: τὴν πληγὴ τοῦ στοχασμοῦ.» Τέλος ἦρθε, τὸ 1958, τὸ *Ἐρήμην*. «Δυὸ χρόνια περίπου χωρίζουν τὸ *Ἔρεβος* ἀπὸ τὸ *Ἐρήμην*, ἔγραψε ὁ Ἄρης Δικταῖος (*Καινούργια Ἐποχή*, Φθινόπωρο 1958), — κι' ὡστόσο ἡ Δημουλᾶ εἶναι μιὰ τελειωμένη κιόλας ποιήτρια. Ὁ ἄνθρωπος, θέλω νὰ πῶ, ποὺ παθαίνεται κι' ἔχει τὴν ὡριμότητα νὰ θεᾶται τὰ πάθη του σὰν ἀλλότρια καὶ νὰ στοχάζεται, μὲ προσωπικὸ κιόλας στοχασμό, πάνω τους καὶ πάνω στὸν κόσμο, κι' ὁ ποιητής, ὁ κυρίαρχος ἑνὸς ἐκφραστικοῦ ὀργάνου, ποὺ δίδει ἔργο, — καὶ ἔργο ἀνθεκτικὸ σὲ κάθε κριτικὸ ἔλεγχο. Κι' αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ πολὺ σπάνια τὸ συναντήσαμε, τὰ τελευταῖα τοῦτα χρόνια, ἀνάμεσα στοὺς νέους μας ποιητές... Ἡ Δημουλᾶ εἶναι τὸ σημαντικότατο κέρδος τῆς νεοελληνικῆς Ποιήσεως αὐτῆς τῆς ὥρας.»

Καὶ τώρα ἔρχεται τὸ *Ἐπὶ τὰ Ἴχνη*. «Ἡ συλλογὴ αὐτή, ἔγραψε ὁ Ἀντρέας Καραντώνης (*Μεσημβρινή*, 8.11.1963), εἰκονογραφεῖ ἐκ νέου αὐτὴ τὴν ἄγρυπνη συνείδηση ποὺ αὐτοπαρατηρεῖται στὸ ἠθικὸ καὶ ψυχολογικὸ ἐπίπεδο μ' ἐκεῖνο τὸ ἀνιχνευτικὸ δαιμόνιο τοῦ βαλερικοῦ κ. Teste, καὶ ποὺ κάθε ἀλίευμα ποὺ φέρνει στὴ συνείδηση, τραβηγμένο ἀπὸ μιὰ ψυχὴ ἀδιάκοπα φουρτουνιασμένη, τὸ ἐκφράζει καὶ μ' ἕνα ἐντελῶς δικό της "εὕρημα". Ἀφθονοῦν ἀπὸ "εὑρήματα" οἱ στίχοι τῆς Δημουλᾶ. Κι' ἂν δὲν εἶναι ὅλα ποιητικά, προδίδουν ὅμως ὅλα μιὰ σπάνια παρατηρητικότητα ποὺ κυριολεκτικὰ ξεψαχνίζει τὶς μόνιμες εἰκόνες τῆς γύρω μας ζωῆς, τὶς ξεσκίζει, τρυπώνει κάτωθέ τους, τὶς συνδέει μὲ τὴ δική της ποιητικὴ γραμμὴ καὶ τὶς μετουσιώνει σὲ παραστάσεις ποὺ ἔχουν ἀντίκρισμα.» Καὶ ἡ γνωστὴ πεζογράφος Κωστούλα Μητροπούλου (περ. *Ἑλληνίς*, τεῦχος 57): «Αὐτὴ ἡ ποίηση δὲν ἔχει τίποτα τὸ φτιαχτό, τίποτα τὸ ψεύτικο κι' ὡραιοποιημένο γιὰ νὰ ξεγελιοῦνται οἱ ἀφελεῖς. Εἶναι μιὰ ποίηση καθαρή, ποὺ μέσα της βλέπεις τὸ πρόσωπό σου ὅπως σὲ καθρέφτη καὶ ἀναγνωρίζεις τὸν ἑαυτό σου στὶς μικρὲς καθημερινὲς "ἀγγαρεῖες" τῆς ζωῆς, μέσα σὲ τόσο τετριμμένα καὶ κοινὰ γεγονότα, ποὺ σοῦ ἀποκλείουν μιὰ διέξοδο καὶ σὲ ἐπαναφέρουν "ἐπὶ τὰ αὐτά". Εἶναι μιὰ ποίηση εἰλικρινὴς καὶ γι' αὐτὸ ἴσως τόσο σκληρή, τόσο γνώριμη, σὰν τοὺς μικροὺς καθημερινούς μας θανάτους, ποὺ δὲν τοὺς ξέρουμε ἢ ποὺ τοὺς ἀγνοοῦμε ἠθελημένα ἀπὸ φόβο. Ἡ Κικὴ Δημουλᾶ, μὲ θάρρος ποὺ τῆς τὸ δίνει πρῶτα ἀπ' ὅλα ἡ ἐπίγνωση καὶ μαζὶ ἡ ἱκανότητα νὰ ἀφομοιώνει αὐτὲς τὶς ἀθόρυβες "ἀφανεῖς" στιγμὲς τοῦ "μαρτυρίου" μας, προχωρεῖ μὲ ἄτρεμο χέρι μέχρι τὴ ρίζα τῆς ἀγωνίας μας, βαδίζοντας "ἐπὶ τὰ ἴχνη" μιᾶς πορείας ἐσωτερικῆς, ἀέναης, ὀδυνηρῆς.»

»«

Ἄλλος εἶναι ὁ τόνος ποὺ ἐπικρατεῖ στὴν ποίηση τῆς κ. ΜΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΛΕΟΝΑΡΔΟΥ, ἀμεσώτερα λυρικός, καὶ ἄλλη ἡ ποιητική της, πλησιέστερη πρὸς τὴν παράδοση, τόσο στὸ πρῶτο βιβλίο της, τὶς *Φωνὲς στὴν Ἔρημο*, ποὺ βγῆκε πρὶν ἀπὸ εἴκοσι ὁλόκληρα χρόνια (1943), ὅσο καὶ στὸ δεύτερο, ποὺ ἐκυκλοφόρησε τελευταῖα μὲ τὸν τόσο πικρὸ τίτλο *Φλόγα Δεμένη*.

«Τὰ ποιήματα τῆς Μαρίας Παπαλεονάρδου, εἶχε γράψει γιὰ τὶς *Φωνὲς στὴν Ἔρημο* ὁ Μιχαὴλ Ροδᾶς (*Ἐλεύθερον Βῆμα*, 29.12.1943), εἶναι μεστὰ σὲ σκέψη καὶ αἰσθήματα, σὲ πόνους γιὰ τὰ χρόνια ποὺ φεύγουν... Ἡ ποιητικὴ συλλογή της προσφέρει μιὰ ἰδιαίτερη πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ χαρά, γιατί, ἂν χάθηκε "ἡ λαμπρὴ συνοδεία", ὅμως ἀπόμεινε ἡ "ὡραία πανοπλία", ποὺ εἶναι τὸ αἰσθηματικὸ παράπονο, ὁ ἀπολογισμός, ὁ τόσο εὐγενικός, τῶν περασμένων.»

«Ποιήματα σὲ ἄρτια μετρικὴ καὶ τεχνικὴ τῆς κλασικῆς μορφῆς, μὰ ποὺ τὸ περιεχόμενό τους, "γνήσιος λυρικὸς βίος", κυμαίνεται στὸ φλεγόμενο κύκλο τῆς ἐποχῆς μας», γράφει ἐπιγραμματικὰ γιὰ τὴ *Δεμένη Φλόγα* ὁ κ. Ἀχ. Μαμάκης (*Ἔθνος*, 2.10.63). «Κι' ἐδῶ τὸ θέμα εἶναι τὰ χρόνια ποὺ περνοῦν, ἡ χαμένη ζωὴ ποὺ ἀφήνει μόνο τύψεις καὶ μετανιωμούς», γράφει ὁ Γ. Ριζόπουλος (*Ἀθηναϊκή*, 10.10.63). Καὶ ἀφοῦ σημειώσει ὅτι «οἱ στίχοι εἶναι ἄψογοι, στὴ γνησιότερη ἐκδοχὴ τῆς παράδοσης», ἐπιλέγει (ἴσως λιγάκι πολὺ συνοπτικά): «Ὑπάρχει πολὺς ἐρωτικὸς καημός, πολλὴ ἀγωνία, πολλὴ θλίψη, — μιὰ τελικὴ ἐντύπωση ἐπιτύμβιας ποίησης.» Καὶ ὁ γνωστὸς κριτικὸς Ἄγγελος Φουριώτης (*Ἀπογευματινή*, 30.12.63): «Ἔντονη, βαθιὰ ἐσωτερική, ἀνθρώπινη εἶναι ἡ ποίηση τῆς Μ. Παπαλεονάρδου... Μᾶς ἱκανοποιεῖ, γιατὶ ὡς ποίηση κλείνει βιώσιμα στοιχεῖα, ἱκανὰ νὰ δημιουργήσουν τὶς ἀπαραίτητες προεκτάσεις, δηλαδὴ αὐτὸ ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀρτίωση τοῦ στοχασμοῦ καὶ τῆς διαγραφῆς τοῦ εἰδικοῦ ἐκείνου τόνου, πού, πέρα ἀπὸ τὸ ὅτι ὀφείλει νὰ χαρακτηρίζει τὴν ἀληθινὴ φορὰ τοῦ ποιητοῦ, ἐπιτρέπει νὰ πεῖς πὼς ὁ ποιητὴς δὲν χρησιμοποιεῖ τὴν ποίηση γιὰ νὰ ξεγελάσει, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀπαθανατίσει καίριες θέσεις του. Αὐτὲς τὶς καίριες θέσεις μποροῦμε νὰ τὶς ἐπισημάνουμε μέσα στὴ συλλογὴ τῆς Μ. Παπαλεονάρδου. Κι' εἶναι οἱ θέσεις αὐτὲς ὅ,τι ἐκφράζει τὸ ὑγιὲς κοίταγμα τῆς ζωῆς, ὅ,τι δίνει στὸν ἄνθρωπο τὴν πρέπουσα θέση, ὅ,τι ἀφήνει νὰ διαγραφεῖ ἡ οὐσιαστικὴ φορὰ πρὸς μιὰ ἀδέσμευτη στάση, ποὺ προβάλλεται μὲ θέρμη, μὲ ζέστα, μὲ πραγματικὴ δύναμη ψυχική.»

»«

Ὁ *Κύκλος* εἶναι ἰδιαίτερα εὐτυχής, καὶ τὸ θεωρεῖ ἐξαιρετικὴ τιμή, ὅτι ποιήματα ποὺ ἔχουν περιληφθεῖ στὶς δυὸ αὐτὲς συλλογές, πέντε τῆς κ. Κικῆς Δημουλᾶ (βλ. τεύχη 2, 7, 17 καὶ 22) καὶ πέντε τῆς κ. Μαρίας Παπαλεονάρδου (βλ. τεύχη 13, 20 καὶ 26), ἔχουν πρωτοδημοσιευθεῖ στὶς σελίδες του. Ὁ δὲ ὑποφαινόμενος, ποὺ ὑπογράφει αὐτὸ τὸ σημείωμα ὄχι μόνο διὰ τὸ πιστὸν τῆς ἀντιγραφῆς τῶν κρίσεων ποὺ παρέθεσε, ἀλλὰ καὶ γιατὶ τὶς προσυπογράφει, θὰ ἤθελε νὰ τοῦ ἐπιτραπεῖ, γιὰ νὰ χαιρετίσει τὴν ἔκδοση τῶν δυὸ βιβλίων, νὰ παραθέσει ἐδῶ καὶ τὰ δυὸ μικρότερα — ἀλλὰ τόσο χαρακτηριστικὰ — ποιήματα τῶν δύο συλλογῶν:

ΚΙΚΗΣ ΔΗΜΟΥΛΑ

ΕΠΙΡΡΟΕΣ

Κάτι τι σοῦ εἶπεν ἡ βροχή,
κάτι τι σοῦ εἶπεν ὁ Σεπτέμβρης,
κι' ἔγινεν ἡ μορφή σου
τζάμι θολό,
ποὺ πίσω του μπορεῖ
κανεὶς ἀνενόχλητα
μῆνες ἀπρόοπτους
νὰ περάσει ...

ΜΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΛΕΟΝΑΡΔΟΥ

ΠΕΦΤΑΣΤΡΙ

Καλὸ ταξίδι,
χαρούμενο ἀστέρι.
Φωτεινὸς δρόμος
ὁ θάνατός σου.

ΝΑΣΟΣ ΔΕΤΖΩΡΤΖΗΣ

Η ΠΥΡΠΟΛΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΠΟΥΔΑΝΑΣ

143 ΚΑΙ 21 ΧΡΟΝΙΑ

Τον Απριλη του 1822 μιὰ μεγάλη καταστροφὴ συγκλονίζει τὸ ἀγωνιζόμενο Γένος. Ἡ Χίος, ποὺ τὴν ἔχει ξεσηκώσει ὁ ἀρχηγὸς τῆς Σάμου Λυκοῦργος Λογοθέτης, ἔχει ὑψώσει (10 Μαρτίου 1822) τὴ σημαία τῆς ἐπανάστασης, καὶ ὁ στόλος τῶν ἀπίστων, ποὺ ἔρχεται, ὑπὸ τὸν τοῦρκο ἀρχιναύαρχο, τὸν περίφημο Καπουδὰν πασὰ Καρὰ-Ἀλή, νὰ καταστείλει τὸ σηκωμό, περνάει τὸ νησὶ ἀπὸ φωτιὰ καὶ ἀπὸ σίδερο, καὶ τὸ πνίγει στὸ αἷμα. *Δύσκολον νὰ περιγράψῃ τις*, λέει ὁ Σπυρίδων Τρικούπης[1], *τὰ φρικτὰ κακὰ ὅσα ὑπέφερεν ὁ ἄοπλος τῆς Χίου λαός, ἀφεθεὶς ὅλως εἰς τὴν μαχαιροφόρον χεῖρα 30.000 ἀνθρωπομόρφων θηρίων, πεσόντων εἰς τὴν νῆσον ἐπὶ σκοπῷ νὰ σφάξωσι, νὰ λεηλατήσωσι καὶ νὰ αἰχμαλωτίσωσι... Ἑκατὸν δεκατρεῖς χιλιάδες ἠριθμοῦντο οἱ καθ' ὅλην τὴν νῆσον Χριστιανοὶ τὴν 30 Μαρτίου· 1.800 ἐναπέμειναν τὸν Αὔγουστον· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ 23.000 ἐφονεύθησαν, 47.000 κατὰ τὸ κατάστιχον τοῦ τελώνου ἠνδραποδίσθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ τῆδε κακεῖσε κακῶς διεσώθησαν... Ἡ περίφημος Χίος, ἡ νῆσος τῆς τρυφῆς, τοῦ πλούτου καὶ τῆς πολυανθρωπίας, ἔγεινε τόπος ἐρημώσεως καὶ δακρύων.*

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος δὲν πρόφτασε νὰ τὴν ὑπερασπίσει. *Ἡ ἔγκαιρος παρασκευὴ αὐτοῦ δὲν ἦτο εὔκολος*, γράφει ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος[2], *διὰ ποικίλους λόγους, τοὺς ὁποίους καὶ ἀναπτύσσει. Δι' ἔλλειψιν πόρων*, γράφει ὁ Τρικούπης, *τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐβράδυναν νὰ ἐκπλεύσωσιν εἰς ὑπεράσπισίν της. Μόλις τὴν 27* [Ἀπριλίου] *ἠνώθησαν 56, ἐν οἷς καὶ 8 πυρπολικά, ἐν τῷ λιμένι τῶν Ψαρῶν.*

Ἀλλ' ἂν τὸ ἑλληνικὸ ναυτικὸ δὲν πρόλαβε νὰ σώσει τὸ νησὶ (*ἐὰν προέφθανεν*, γράφει ὁ Παπαρρηγόπουλος, *ἡ νῆσος πιθανώτατα ἐσώζετο*), δὲν ἄργησε ὅμως νὰ ἐκδικηθεῖ τὴν καταστροφή του. Ἀμέσως τὴν ἑπομένη, 28 Ἀπριλίου, τὰ 56 αὐτὰ καράβια ξεκίνησαν γιὰ τὸν

1. *Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*, ἔκδ. Γ', τόμος Β', Ἀθῆναι, 1888, σελ. 153 κέξ. — Γιὰ νὰ μὴ πολλαπλασιάζονται οἱ ὑποσημειώσεις, σημειώνεται ἐδῶ ὅτι ὅλα τὰ χωρία ποὺ θὰ φέρουν παρακάτω ἐκθέτη 1 εἶναι τοῦ Σπυρ. Τρικούπη, οἱ δὲ ἀντίστοιχες παραπομπές, γιὰ ὅποιον θέλει νὰ ἀνατρέξει, εἶναι, κατὰ σειράν: Β' 155 κέξ., Β' 243, Γ' 112, Γ' 188 (δίς).

2. *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, ἔκδ. Σ', τόμος Σ', Ἀθῆναι, 1932, σελ. 91. — Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο, σημειώνεται ἐδῶ ὅτι ὅλα τὰ χωρία τοῦ Κωνσταντίνου Παπαρρηγοπούλου θὰ φέρουν ἐκθέτη 2, οἱ δὲ ἀντίστοιχες παραπομπὲς εἶναι κατὰ σειράν: Σελ. 92, 95, 179 (δίς), 178 καὶ 180 (δίς).

Τσεσμέ, ὅπου, ὅπως εἶχε μαθευτεῖ, οἱ Τοῦρκοι ἦταν ἀγκυροβολημένοι. Μὰ ὁ ἐχθρικὸς στόλος δὲ βρισκόταν ἐκεῖ, καὶ οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ περιέπλευσαν τὴ Χίο περιμαζεύοντας ὅσους Χιῶτες ἔβρισκαν νὰ περιπλανιῶνται στὰ παράλια, ἀναγκάστηκαν νὰ γυρίσουν στὰ Ψαρά.

Ἂς ξανακούσουμε ὅμως τὸν Τρικούπη[1]:

Τὴν 1 μαΐου [τοῦ 1822] *κατέπλευσεν ὁ στόλος εἰς Ψαρὰ καὶ ἔμαθεν ὅτι ὁ τουρκικὸς ἐπανέπλευσε πρὸ δύο ἡμερῶν εἰς Χίον, ὅπου ὁ καπητάμπασας, γαυριῶν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασί του, ἐτρύφα περιμένων ἄλλα πλοῖα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν 10 ἤρχιζε τὸ ραμαζάνι. Ἐπειδή, διαρκοῦντος αὐτοῦ, οἱ Τοῦρκοι συνήθως ἡσυχάζουν, ἀπεφάσισεν ὁ καπητάμπασας νὰ μὴ ἐκπλεύσῃ μέχρι τοῦ μπαϊραμίου· ἀλλ' οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, θεωροῦντες ὅτι ἡ ἐπὶ ματαίῳ παρέλευσις ἑνὸς μηνὸς ἔβλαπτε, διότι ἐξηντλοῦντο οἱ ὀλίγοι πόροι του, ἀπεφάσισαν νὰ κτυπήσωσιν ὅσον τάχιον ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Χίου τὸν ἐχθρικὸν στόλον.*

Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἀνήχθη ὁ ἑλληνικὸς τὴν 8, ἀλλὰ δὲν εἰσέπλευσε τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸν πορθμόν· τὴν δὲ 14 ἐπλησίασάν τινα τῶν πλοίων πρὸς τὰ βόρεια στόμια τοῦ πορθμοῦ, ἠκροβολίσθησαν μετά τινων φρεγατῶν καὶ κορβεττῶν, καὶ δύσαντος τοῦ ἡλίου ἐπανέπλευσαν ὅπου ἦσαν τὰ λοιπά. Τὴν δὲ ἑσπέραν τῆς 19 δεκαπέντε πλοῖα πολεμικὰ καὶ τρία πυρπολικὰ ὑπὸ τὸν Μιαούλην, εἰσέπλευσαν τὸν πορθμὸν διὰ τοῦ πρὸς ἄρκτον εἴσπλου, τὰ δὲ λοιπὰ ἔμειναν ἔξω ἀποτελοῦντα γραμμὴν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ἀρκτικῆς ἄκρας τῆς Χίου καὶ παρατεινομένην μέχρι τῶν παραλίων τῆς Ἀσίας· τοῦτο ἰδοῦσα ἐν καιρῷ ἡ ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ πορθμοῦ ἐχθρικὴ προφυλακὶς ἔδωκεν εἴδησιν κανονοβολήσασα, καὶ ἀμέσως ἀνήχθη ὅλος ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀλλ' ἐν τόσῃ ταραχῇ καὶ βίᾳ, ὥστε πολλὰ πλοῖα ἄφησαν τὰς ἀγκύρας· ἀφ' οὗ δὲ ἐπλησίασαν οἱ δύο στόλοι ἐντὸς βολῆς κανονίου, τέσσαρα ἑλληνικὰ πλοῖα, τὰ τοῦ Μιαούλη, τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Σκούρτη καὶ τοῦ Τσαμαδοῦ, ἔβαλαν εἰς τὸ μέσον τὴν ἐχθρικὴν ναυαρχίδα καὶ τὴν ἐπολέμουν· ἐπερρίφθη καὶ ἓν πυρπολικόν, ἀλλὰ δὲν ἐκόλλησε. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ἐξέπλευσαν τὰ ἑλληνικὰ καὶ κατόπιν αὐτῶν καὶ τὰ τουρκικὰ διώκοντα τὰ ἑλληνικὰ καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κανονοβολοῦντα, ἀλλ' ἐπὶ ματαίῳ· οἱ στόλοι ἀντεκανονοβολήθησαν καὶ τὴν ὑστεραίαν ἐκτὸς τοῦ πορθμοῦ ἀβλαβῶς ὡς καὶ τὴν προτεραίαν, καὶ τὰ μὲν ἑλληνικὰ ἐπανῆλθον εἰς Ψαρά, τὰ δὲ τουρκικὰ εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου.

Ἐν τοσούτῳ ἦλθε νέα ναυτικὴ δύναμις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν καπητάμπασαν, καὶ ἀνεμένετο καὶ ἄλλη ἐξ Αἰγύπτου. Οἱ Ἕλληνες διελογίζοντο πάντοτε πῶς νὰ βλάψωσι τὸν ἐχθρὸν πρὶν δυναμωθῇ ἔτι μᾶλλον, καὶ ἄλλον τρόπον δὲν εἶχαν παρὰ τὴν χρῆσιν τῶν πυρπολικῶν.

Τὴν νύκτα πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ μπαϊραμίου, ὅ ἐστι τὴν τῆς 6 ἰουνίου, συνῆλθαν ἐπὶ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος πολλοὶ τῶν πλοιάρχων τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς συνεόρτασιν· σκοτεινὴ ἦτον ἡ νὺξ ἐκείνη οὖσα ἡ τελευταία τῆς σελήνης, καὶ τὰ πλοῖα τοῦ στόλου ἐξ αἰτίας τοῦ ἔτι ἐπικρατοῦντος ραμαζανίου ἦσαν ὁλόφωτα· διεκρίνοντο δὲ μεταξὺ ὅλων τὰ δύο δίκροτα, ἤτοι ἡ ναυαρχὶς καὶ ἡ ὑποναυαρχίς, διὰ τὴν πλουσίαν φωτοχυσίαν των. Πρὸ τριῶν ἡμερῶν δύο ἑλληνικὰ πυρπολικά, τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Πιπῖνον Ὑδραῖον, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Κανάρην Ψαριανόν, ἀπέπλευσαν διὰ νυκτὸς ἐκ Ψαρῶν κατὰ τὸ ἀρκτικὸν μέρος τῆς Χίου· ἀλλ' ἔπεσαν εἰς τριήμερον γαλήνην. Συναπέπλευσαν καὶ τέσσαρα πολεμικά, δύο πρὸς τὸ νότειον καὶ δύο πρὸς τὸ βόρειον μέρος τοῦ πορθμοῦ ἐπὶ σκοπῷ νὰ παραλάβωσι τὰ πληρώματα τῶν πυρπολικῶν μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν αὐτῶν.

Τὴν 6 ἤρχισε νὰ πνέῃ ἀρκτικὸς ἄνεμος, καὶ πρὸς τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τὰ δύο πυρπολικὰ παρέπλεαν ὑπὸ ξένην σημαίαν τὸ Καραμπουρνοῦ κρυπτόμενα ὑπὸ τὴν ξηράν· ἀφ' οὗ δὲ ἐνύκτωσεν, εἰσῆλθαν ἡσύχως καὶ ἀνυπόπτως εἰς τὸν πορθμόν, διότι ἐξ αἰτίας τῆς ἑορτῆς τοῦ μπαϊραμίου ἠγκυροβόλησε καὶ ἡ προφυλακίς, καὶ ἔπλεαν ἐν μέσῳ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου· τόσον δὲ ἐπλησίασαν πρός τινα τῶν πλοίων, ὥστε ἠναγκάσθησαν ἐπὶ τῇ κραυγῇ τῶν σκοπῶν ν' ἀπομακρυνθῶσι καὶ νὰ μὴ φαίνωνται. Μετὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον ἐπανῆλθαν πλησίστια ἐν μέσῳ τοῦ στόλου, καὶ βοηθούμενα ὑπὸ τῆς πνεούσης ἀπογείου αὔρας ἔπεσαν αἴφνης τὸ μὲν Ψαριανὸν [τοῦ Κανάρη] εἰς τὴν πρώραν τῆς ναυαρχίδος, καὶ περιπλεχθὲν μετέδωκεν ἀμέσως τὰς φλόγας του, τὸ δὲ ὑδραϊκὸν εἰς τὴν πρώραν τῆς ὑποναυαρχίδος, ὅπου ἐκόλλησεν, ἀλλ' ἐξεκόλλησε προτοῦ μεταδώσῃ τὰς φλόγας του, καὶ καιόμενον ἐκυμαίνετο τῇδε κἀκεῖσε ἐν μέσῳ τοῦ στόλου ἐνσπεῖρον φόβον καὶ ταραχήν. Οἱ δὲ γενναῖοι πλοίαρχοι καὶ ναῦται τῶν δύο πυρπολικῶν, ὅλοι 43, ἀφ' οὗ ἐτελείωσαν τὸ ἔργον, ἐμβάντες εἰς τὰ ἐφόλκια, ἐξῆλθαν τοῦ πορθμοῦ διὰ τοῦ νοτίου στομίου ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν ἀβλαβεῖς ὅλοι, διεσώθησαν εἰς τὰ εἰς σωτηρίαν των παραπλέοντα πλοῖα, καὶ καταπλεύσαντες εἰς Ψαρὰ ἔτρεξαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ εὐφημοῦντος λαοῦ καὶ ἐδοξολόγησαν τὸν θεὸν τὸν εὐλογήσαντα τὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τόλμημα· εἶχαν δὲ ἀπόφασιν νὰ καῶσιν ὅλοι, ἂν ἔβλεπαν ὅτι δὲν ἐδύναντο ν' ἀποφύγωσι τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, καὶ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔφεραν ἐντὸς τῶν δύο ἐφολκίων πυρίτιδα. Ἐντὸς δὲ τῆς φλογισθείσης ναυαρχίδος ἦσαν ὄχι μόνον Τοῦρκοι πολλοὶ καὶ σημαντικοί, ἀλλὰ καὶ Χριστιανοὶ αἰχμάλωτοι· ὅλοι δὲ ἐκτὸς ὀλίγων ἐχάθησαν, διότι ἀνάψαντα τὰ κανόνια ἐμπόδιζαν διὰ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον τὰς λέμβους τῶν ἄλλων πλοίων νὰ πλησιάσωσι. Δύο λέμβοι τῆς ναυαρχίδος ἐβυθίσθησαν αὐτανδροι διὰ τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἐν αὐταῖς συσσωρευθέντων. Ἐμβάντος δὲ καὶ τοῦ καπητάμπασα εἰς τὴν ἰδιαιτέραν λέμβον του, ἐπέπεσεν, ἐν ᾧ ἀπεμακρύνετο, ἓν τῶν καταρτίων τῆς καιομένης ναυαρχίδος, καὶ τὴν μὲν λέμβον ἐβύθισεν, αὐτοῦ δὲ τὴν ὀσφὺν ἔθλασεν· ἀλλὰ πεσόντες κολυμβηταὶ εἰς τὴν θάλασσαν τὸν διέσωσαν φερόμενον ἐπὶ τῶν κυμάτων, καὶ τὸν ἀπεκόμισαν ἡμιθανῆ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ὅπου μετ' ὀλίγον ἐξεψύχισε. Βόσκον δὲ τὸ πῦρ ἐν τῇ ναυαρχίδι διεδόθη μετὰ μίαν σχεδὸν ὥραν εἰς τὴν πυριτοθήκην· τότε ὑψώθη οὐρανομήκης πύρινος στῦλος φωτίζων ἐν μέσῳ τῆς σκοτεινῆς ἐκείνης νυκτὸς πλατὺν καὶ μακρὸν ὁρίζοντα.

Αὐτὸ τὸ κοσμοξάκουστο κατόρθωμα εἶναι τὸ θέμα τοῦ τραπεζογραμματίου ποὺ παρουσιάζουμε σήμερα, καὶ ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ ὀνομάσουμε, κατὰ τὴν παράδοση αὐτῶν τῶν σημειωμάτων, ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΡΑΧΜΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΝΑΡΗ.

Πράγματι, στὴν πρόσθια ὄψη του, δεσπόζουσα παράσταση εἶναι, δεξιά, μιὰ θαυμάσια προσωπογραφία τοῦ Κανάρη, — δοξάζεται καὶ χωριστά, στὸν μπλάβο κάμπο τοῦ ἐξωφύλλου μας. Ἀρρενωπός, τραχύς, θαλασσόλυκος σωστός, κι' ὡστόσο καθόλου ἄγριος, ἔχει στὸ βλέμμα κάτι τὸ ρεμβωδῶς στοχαστικό, λὲς κι' ἀγναντεύει μακριὰ ὄχι στόλον ἐχθρικό, ποὺ σὲ λίγο θὰ βρεθεῖ ἐνώπιος στὰ πυρά του, ἀλλά, στὴν καταχνιὰ μιᾶς χαραυγῆς, μακρινὰ ἀκόμα τὰ γαλάζια ἀκρογιάλια τῆς πατρίδας (ἢ μακρινὴν ἀκόμα τὴν Ἐλευθερία; ἢ μακρινὴν ἀκόμα τὴν Εὐνομία;). Εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐνθουσίασε τὴν Εὐρώπην ὁλόκληρη[3]. Εἶναι ὁ ἀτρόμητος πολεμιστὴς ποὺ ὁ γάλλος ναύαρχος[4] Jean-Pierre-Edmond Jurien de la Gravière τὸν ὀνομάζει « ἕναν ἀπὸ τοὺς γενναιότερους μεγάλους ἄνδρες τῆς νεώτερης Ἱστορίας »[2], καὶ ὁ Victor Hugo τοῦ ἀφιερώνει ἕνα ἐπώνυμο πολύστροφο ποίημα, ἀπὸ τὰ φλογερώτερα τῶν μεγαλόστομων *Orientales* του :

Lorsqu'un vaisseau vaincu dérive en pleine mer ;
Que ses voiles carrées
Pendent le long des mâts, par les boulets de fer
Largement déchirées ;

Qu'on n'y voit que des morts tombés de toutes parts,
Ancres, agrès, voilures,
Grands mâts rompus, traînant leurs cordages épars
Comme des chevelures ;
. . . . . .
Qu'on voit le lourd colosse ouvrir au flot marin
Sa blessure béante,
Et saigner, à travers son armure d'airain
La galère géante ;
. . . . . .
Alors gloire au vainqueur ! Son grappin noir s'abat
Sur la nef qu'il foudroie ;
Tel un aigle puissant pose, après le combat,
Son ongle sur sa proie !
. . . . . .
Et c'est alors qu'on voit les peuples étaler
Les couleurs les plus fières,
Et la pourpre, et l'argent, et l'azur onduler
Aux plis de leurs bannières.
. . . . . .
Aux navires captifs toujours ils appendront
Leurs drapeaux de victoire,
Afin que le vaincu porte écrite à son front
Sa honte avec leur gloire.

Mais le bon Canaris, dont un ardent sillon
Suit la barque hardie,
Sur les vaisseaux qu'il prend, comme son pavillon,
Arbore l'incendie.

3. « Toute l'Europe s'enthousiasme pour Canaris. » Βλ. Jean Baelen, *Psara*, Συλλογὴ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν, Ἀθήνα, 1959, σελ. 31.

4. Καὶ ἐπιφανὴς ναυτικὸς ἱστορικός, μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν (1812-1892).

Εἶναι ὁ θρυλικὸς Πυρπολητής, ποὺ ἐνέπνευσε τὸν ἡρωολάτρη Ἀνδρέα Κάλβο νὰ ψάλει στὰ 1824 :

Ἔξω ἀπὸ τὴν θαλάσσιον
πυρκαϊὰν νικήτριαι
ἰδοὺ πάλιν ἐκβαίνουν
σωσμέναι ἡ δύο κατάμαυροι
θαυμάσιαι πρῶραι.

Πετάουν, ἀπομακρύνονται·
ἡ τὸ διάστημα τοῦ ἀέρος
χωσμέναι γίνονται ἄφαντοι· —
διαβαίνουσαι ἐπαιάνιζον,
κ' ἤκουεν ὁ κόσμος·

Κανάρι ! — καὶ τὰ σπήλαια
τῆς γῆς ἐβόουν, Κανάρι. —
Καὶ τῶν αἰώνων τὰ ὄργανα
ἴσως θέλει ἀντηχήσουν
πάντα Κανάρι.[5]

Γιατὶ ὁ Κανάρης ἐλάμπρυνε τὴν ἑλληνικὴ ναυτικὴ ἱστορία καὶ μὲ ἄλλα πολλὰ ἀνδραγαθήματα. Τὸν Ὀχτώβρη τοῦ ἴδιου χρόνου, 1822, χώθηκε, μαζὶ μὲ τὸν Βρατσάνο, στὸ λιμάνι τῆς Τενέδου, ὅπου ἦταν ἀγκυροβολημένος ὁ τούρκικος στόλος, καὶ ἐνῶ ὁ Βρατσάνος ἔφτασε μὲν στὴν καπουδάνα τοῦ νέου ναυάρχου, τοῦ Κακλαμὰν πασᾶ Μεχμέτ, ἀλλὰ ξεκόλλησε πρόωρα ἀπὸ τὰ ρεύματα, ἐκεῖνος[6], *κολλήσας εἰς τὸ δίκροτον τοῦ ἀντιναυάρχου, κατεπυρπόλησεν αὐτὸ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ*[2], κι' ἔκαμε τὸν Μεχμὲτ νὰ κόψει τὶς ἄγκυρες καὶ νὰ καταφύγει *ὅλος ἔντρομος εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ταπεινωθεὶς κατέμπροσθεν τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀφήσας τοὺς μεγαλοτόλμους ναύτας της θαλασσοκράτορας*[1]. Τὸν Αὔγουστο τοῦ 1824 ἔκαψε στὴ Σάμο μιὰ μεγάλη φρεγάτα τοῦ διαβόητου Χοσρὲφ πασᾶ ποὺ δυὸ μῆνες πρωτύτερα εἶχε καταστρέψει τὰ Ψαρά, — τῆς ρίχτηκε, *τὴν ἠνάγκασε νὰ πλεύσῃ πρὸς τὸν πλησιέστερον κρημνόν, πρὶν πέσῃ ἔξω τὴν ἐπρόφθασε καὶ περιεπλέχθη, ἡ φρεγάτα κατήντησεν ἀκυβέρνητος, οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν αὐτῇ πεσόντες εἰς τὴν θάλασσαν ἐξεκολύμβουν, ἐν τοσούτῳ αἱ φλόγες διεδόθησαν εἰς αὐτήν, ἄναψε μετ' ὀλίγον καὶ ἡ πυριτοθήκη, καὶ τότε κανόνια, κατάρτια, κεραῖαι, σφαῖραι, ξύλα, σίδηρα ἐτινάχθησαν ὅλα εἰς τὸν ἀέρα, καὶ πολλὰ αὐτῶν ἔπεσαν ἐν μέσῳ τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς στρατευμάτων καὶ ἄλλους μὲν ἐφόνευσαν, ἄλλους δὲ ἐπλήγωσαν*[1]. Τὸν ἴδιο μήνα ἐπυρπόλησε στὴ Μυτιλήνη μιὰ κορβέτα

5. Οἱ τρεῖς τελευταῖες στροφὲς τῆς ὠδῆς *Ἡφαίστεια*. Βλ. : Κάλβου *Ἅπαντα*, Ἐκδόσεις « Στοχαστῆ », Ἀθήνα (1927), σελ. 130.— Κατὰ τὸ ἴδιο σύστημα τῆς ὑποσημ. 1, σημειώνεται ὅτι ὅλοι οἱ στίχοι, οἱ ἐκφράσεις ἢ οἱ λέξεις ποὺ φέρουν παρακάτω τὸν ἐκθέτη 5 εἶναι τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου. Γιὰ ὁποιον θέλει νὰ βρεῖ τὰ ποιήματα ὅπου ἀνήκουν, οἱ ἀντίστοιχες παραπομπὲς στὴν ἀνωτέρω ἔκδοση τῶν *Ἁπάντων* του εἶναι κατὰ σειράν : Σελ. 59 (δίς), 58, 81, 93.

6. « *Μόνος ὁ Κανάρης*, παραθέτει ἐδῶ ὁ Παπαρρηγόπουλος ἔ.ἀ., σελ. 95, ἕνα χωρίο τοῦ Jurien de la Gravière, *ἦτο ἐν τῷ εἴδει τούτῳ ἀναμάρτητος· ἦρως ἐπιτήδειος νὰ συγκινήσῃ τὴν καρδίαν ποιητῶν καὶ ναύτης τὸν ὁποῖον οἱ ναῦται τοῦ κόσμου ὅλου δὲν θέλουσι παύσει ἀποθαυμάζοντες. Ἐντὸς 6 μηνῶν κατέστρεψε δύο δίκροτα καὶ 3.000 πολεμίους· τὸ δ' ὄνομα αὐτοῦ καὶ μόνον ἔτρεπεν εἰς φυγὴν τοὺς στόλους αὐτῶν.* »

πάλι τοῦ Χοσρέφ. Τέλος, τὸν Αὔγουστο τοῦ 1825, ποὺ ἑλληνικὰ καράβια, ὕστερ' ἀπὸ δική του πρόταση, εἶχαν φτάσει στ' ἀνοιχτὰ τῆς 'Αλεξάνδρειας γιὰ νὰ κάψουν τὸ στόλο ποὺ εἶχε συγκεντρώσει ἐκεῖ ὁ 'Αντιβασιλέας τῆς Αἰγύπτου Μωχάμετ - 'Αλης (κάπου 60 πολεμικὰ καὶ πολλὰ φορτηγά, προοριζόμενα νὰ μεταφέρουν στρατὸ στὴν ἐπαναστατημένη 'Ελλάδα, ἐναντίον τῆς ὁποίας εἶχε ἤδη ἐκστρατεύσει, ὕστερ' ἀπὸ αἴτηση τῆς Πόρτας, ὁ γιός του, ὁ πολὺς 'Ιβραήμ), — ὁ ἀτρόμητος Ψαριανὸς χώθηκε, τὴ νύχτα τῆς 10ης πρὸς τὴν 11η Αὐγούστου, μόνος του στὸ λιμάνι, ἀφοῦ ξεγέλασε μὲ τὴ ρούσικη σημαία ποὺ εἶχε ὑψώσει τὸν αἰγύπτιο πλοηγὸ καὶ πέρασε *οἰακιζόμενος ὑπ' αὐτοῦ τὰς ὑφάλους ὧν ἡ μακρὰ ἄλυσις τὸ φράσσει*[2], — ἐὰν δὲ ὁ ἄνεμος δὲν ἄλλαζε κατεύθυνση, καὶ δὲ βρισκόταν ἴσως κιόλα ἐκεῖ ἕνα γαλλικὸ πολεμικὸ μπρίκι, ποὺ κάτι ὑποπτεύθηκε, *ἔκρουσε τὸ πολεμικόν*[2], καὶ ἔριξε καὶ μερικοὺς πυροβολισμοὺς ποὺ ξύπνησαν τὰ παράκτια πυροβολεῖα, ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος θὰ πάθαινε πολὺ μεγάλη καταστροφή, ποὺ *ἴσως ἤθελε μεταβάλει διὰ μιᾶς τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων*[2]. *Καὶ ἀπέτυχε μὲν τὸ μέγα τόλμημα, ἀλλὰ οὔτε δι' ἀδεξιότητα οὔτε δι' ἀτολμίαν ἀπέτυχεν*[1], *ὁ δὲ ἀτρόμητος Ψαριανός, ἀναγκασθεὶς νὰ διέλθῃ ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν πυροβολείων τοῦ λιμένος*[2] *κανονοβολούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ βρικίου*[1], *ἐκινδύνευσε τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων*[2].

'Ομόζυγος τοῦ ψαριανοῦ μπουρλοτιέρη, στὸ ἀριστερὸ κυκλικὸ πλαίσιο, εἶναι ἕνας ἄλλος μεγάλος "Ελληνας, ποὺ ἔδεσε κι' αὐτὸς τὸ ὄνομά του μὲ τὴ θάλασσα, κι' ἔσωσε κι' αὐτὸς στὴ θάλασσα τὴν ἐλευθερία τῶν 'Ελλήνων : ὁ Θεμιστοκλῆς. 'Η προτομή του, σὲ ὑδατογράφημα, διαγράφεται μόλις στὸ λευκὸ ἔδαφος, καὶ μόνο ἂν κοιτάξει κανεὶς στὸ φῶς τὸ τραπεζογραμμάτιο. Πολιτικὸς αὐτός[7], — ἀρχηγὸς τῶν δημοκρατικῶν, — ἀλλὰ καὶ στρατηγὸς καὶ ναύαρχος τῶν 'Αθηναίων, εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ κατάλαβε τὴ σημασία ποὺ εἶχαν γιὰ τὰ πεπρωμένα τοῦ "Αστεως τὸ ναυτικὸ καὶ ἡ θάλασσα. 'Η 'Αθήνα τοῦ ὀφείλει τὴ ναυτική της δύναμη καὶ τὴ θαλασσοκρατορία της, καὶ οἱ "Ελληνες τὴν πανωλεθρία τῶν Περσῶν στὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας, ποὺ ἐκεῖνος κατάφερε, μὲ μύριες δυσκολίες, νὰ γίνει στὸν κατὰ τὴν κρίση του εὐθετώτερο τόπο καὶ χρόνο, ἐξασφαλίζοντας ἔτσι τὶς προϋποθέσεις τῆς συντριβῆς τοῦ ἐχθροῦ.

Στὴ μέση κάτω εἰκονίζεται, πολὺ λιτά, ἡ πυρπόληση τῆς καπουδάνας τοῦ Καρὰ-'Αλῆ. Καὶ ἀπάνω, σὲ μιὰν ἀνεμιζόμενη ταινία, ποὺ μοιάζει (γιὰ νὰ μείνουμε στὸ ναυτικὸ λεξιλόγιο) μ' ἕνα κυματίζοντα ἐπισείονα, ὁ τίτλος τῆς Τραπέζης.

Μὲ τόση θάλασσα, δεσπόζον χρῶμα στὸ τραπεζογραμμάτιο εἶναι, φυσικά, τὸ « βαθὺ κυανοῦν ». 'Υπάρχει ὅμως κι' ἕνα « ἰριδίζον ἰόχρουν καὶ κίτρινον » — ὅπως γράφει ἡ ἀνακοίνωση τῆς Τραπέζης ποὺ ἀνάγγελλε τὴν κυκλοφορία του καὶ ἔδινε τὴν περιγραφή του. Τὸ κίτρινο εἶναι οἱ οὐρανομήκεις πύρινες γλῶσσες ποὺ τίναζε πρὸς τὰ ἄστρα ἡ φλεγόμενη ναυαρχίδα. Καὶ τὸ « ἰριδίζον ἰόχρουν » οἱ ἀνταύγειες τοῦ θαλάσσιου ἡφαίστειου στὰ γύρω νέφη τοῦ πυκνοῦ καπνοῦ.

Στὴν πίσω ὄψη, τὸ βαθὺ κυανοῦν εἶναι τὸ μόνο χρῶμα. 'Η παράστασή της ἀνάγεται κι' αὐτὴ σὲ μιὰ σελίδα ἀπ' τὰ ἱστορικὰ τοῦ Γένους, ὅπως τὴν ἔχει μυθοποιήσει ὑψηλότατη ποίηση. Θάλασσα. "Ενας βράχος. Μακρινὰ βουνὰ γυμνά. Γαλανὸς οὐρανός. Καὶ στὸ βράχο, ἡ Δόξα, μὲ τὸ κοντύλι καὶ τὴ δέλτο της. Στοχάζεται, μελετάει τὰ λαμπρὰ παλικάρια, *τὰ γνήσια τῆς 'Ελλάδος τέκνα ποὺ ἔπεσαν εἰς τὸν ἀγῶνα ἀνδρείως*[5], — καὶ τὰ γεραίρει.

'Εμπρός, δίπλα στὰ ξάρτια τῆς καπουδάνας, εἶναι κι' οἱ ὑπογραφές : 'Ο Διευθυντής : ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ. 'Ο Διοικητής : ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΣ. Καὶ ἀπὸ πάνω, ἡ ἀξία, ἡ τυπικὴ φράση : *Πληρωτέαι ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει*, καὶ ἡ μνεία : ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, — χωρὶς χρονολογία.

Καὶ εἶναι φυσικό. Τὸ 'Εκατοντάδραχμο τοῦ Κανάρη δὲν μποροῦσε νὰ ἔχει χρονολογία. Γιατὶ εἶχε τυπωθεῖ στὴν 'Αγγλία, τὸν καιρὸ ποὺ ἡ ἐπίσημη 'Ελλάδα ὁλόκληρη συνέχιζε τὸν ἀγώνα ἔξω ἀπὸ τὰ Χώματα, παράλληλα μὲ τῶν ἐδῶ ἡρώων τὸ *καύχημα νέον*[5], — εἶχε τυπωθεῖ ὅσο ἀκόμα ἄκοσμο ἔμβλημα *τυράννων δολιοφρόνων*[5] σπίλωνε τὴ θωριὰ τοῦ Παρθενώνα, καὶ τότε ποιὸ θὰ ἦταν τὸ νόστιμον ἦμαρ τῆς 'Ελευθερίας δὲν μποροῦσε ἀκόμα νὰ τὸ ξέρει κανείς.

»«

Πλήν, τῆς ἐπιστροφῆς ἐχάραξεν, κάποτε, ἡ ἡμέρα[5]. 'Ο γλαυκὸς πόντος ἄνοιξε. 'Η 'Ελληνίδα Θεὰ ἐγύρισε στὸν τόπο της. 'Ο 'Ιερὸς Βράχος ἀπορρυπάνθηκε. Καὶ ἀκριβῶς ἕνα μήνα μετά, στὶς 11 Νοεμβρίου 1944, τὸ 'Εκατοντάδραχμον Κωνσταντίνου Κανάρη, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ὀνομαστεῖ καὶ ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΡΑΧΜΟΝ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ἔφερνε ξανὰ στὴ μνήμη τῶν 'Ελλήνων, δίπλα στὰ *ἀμιλλητήρια*[5] πρόσφατα κλέη τους, καὶ ἄλλα, ὅλα τὰ ἄλλα παλαιότερα καυχήματα τοῦ ἀπέθαντου Γένους.

ΝΑΣΟΣ ΔΕΤΖΩΡΤΖΗΣ

7. "Οπως καὶ ὁ Κανάρης ἄλλωστε, ὑστερώτερα. Πράγματι, ὁ Πυρπολητὴς δὲν ἔμεινε ξένος πρὸς τὰ κοινά. Πληρεξούσιος τῶν Ψαριανῶν στὴ Συνέλευση τῆς Τροιζήνας (1827), ἐπανειλημμένως ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν μετὰ τὴν ἐκχώρηση τοῦ Συντάγματος (1843), πέρασε στὴν ἀντιπολίτευση ὅταν ὁ "Οθων ἀνέθεσε στὸν 'Υπασπιστή του Γενναῖο Κολοκοτρώνη νὰ σχηματίσει κυβέρνηση (1862), καί, μετὰ τὴν "Εξωση (1862), μετέσχε τῆς Τριανδρίας, μὲ τὸν Δ. Βούλγαρη καὶ τὸν Μπενιζέλο Ροῦφο. "Εγινε τρεῖς φορὲς Πρωθυπουργός, τὸ 1863, τὸ 1864, καί, γιὰ λίγους μῆνες, τὸ 1877, ὅταν, λαϊκῇ βοῇ, ἀνέλαβε τὴν ἡγεσία τῆς οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως ποὺ εἶχε συγκροτηθεῖ γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει τὰ προβλήματα ποὺ δημιουργοῦσαν γιὰ τὴν 'Ελλάδα οἱ βαλκανικὲς ἐπιπτώσεις τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου. Πέθανε Πρωθυπουργός, στὶς 2 Σεπτεμβρίου 1877.

Στην Τράπεζα της Ελλάδος κατά την επίδοση επάθλων του Γ΄ λογοτεχνικού διαγωνισμού του περιοδικού των υπαλλήλων Ο Κύκλος, 1963. Από αριστερά: Ν. Δετζώρτζης, Μ. Δημάκης, Γ. Πεσμαζόγλου, Η. Βενέζης, Δ. Γαλάνης και Ξ. Ζολώτας. Πηγή: Ιστορικό Αρχείο της Τράπεζας της Ελλάδος

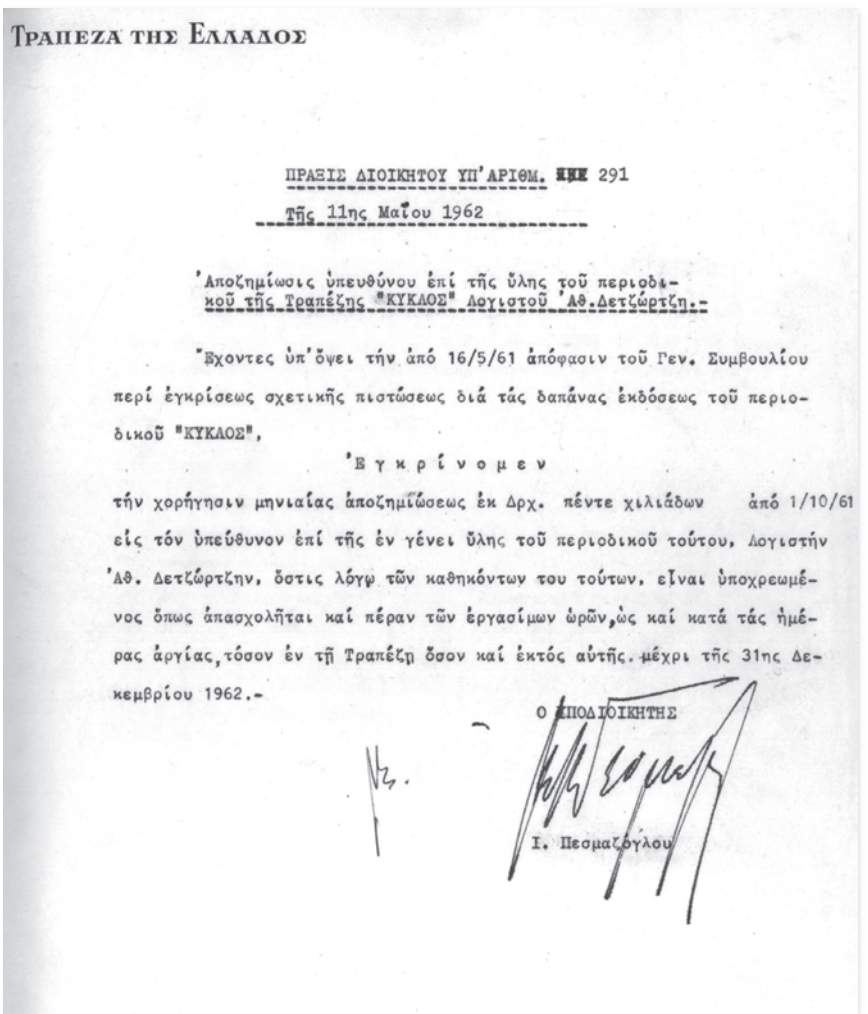

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΡΑΞΙΣ ΔΙΟΙΚΗΤΟΥ ΥΠ'ΑΡΙΘΜ. ΧΧΧ 291

Τῆς 11ης Μαΐου 1962

'Αποζημίωσις ὑπευθύνου ἐπί τῆς ὕλης τοῦ περιοδικοῦ τῆς Τραπέζης "ΚΥΚΛΟΣ" Λογιστοῦ 'Αθ.Δετζώρτζη.-

'Εχοντες ὑπ'ὄψει τήν ἀπό 16/5/61 ἀπόφασιν τοῦ Γεν. Συμβουλίου περί ἐγκρίσεως σχετικῆς πιστώσεως διά τάς δαπάνας ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ "ΚΥΚΛΟΣ",

'Εγκρίνομεν

τήν χορήγησιν μηνιαίας ἀποζημιώσεως ἐκ Δρχ. πέντε χιλιάδων ἀπό 1/10/61 εἰς τόν ὑπεύθυνον ἐπί τῆς ἐν γένει ὕλης τοῦ περιοδικοῦ τούτου, Λογιστήν 'Αθ. Δετζώρτζην, ὅστις λόγῳ τῶν καθηκόντων του τούτων, εἶναι ὑποχρεωμένος ὅπως ἀπασχολῆται καί πέραν τῶν ἐργασίμων ὡρῶν,ὡς καί κατά τάς ἡμέρας ἀργίας,τόσον ἐν τῇ Τραπέζῃ ὅσον καί ἐκτός αὐτῆς. μέχρι τῆς 31ης Δεκεμβρίου 1962.-

Ο ΥΠΟΔΙΟΙΚΗΤΗΣ

Ι. Πεσμαζόγλου

«Πράξις Διοικητού» του 1962. Πηγή: Ιστορικό Αρχείο της Τράπεζας της Ελλάδος

Β. Εργοβιογραφία του Νάσου Δετζώρτζη

Αντιγόνη Βλαβιανού

Νάσος Δετζώρτζης – Μια υποθήκη ως “τόκος εν τω καλώ” *

Είναι εμπειρίας άξιον να δύναται κανείς να πει ότι του συνέβη –με την έννοια του υπήρξε όντως, εξελίχθηκε ως παρουσία και συντελέστηκε, φευ– να γνωρίσει έναν άνθρωπο που απέβη, όχι μόνο να χαράξει με τη χαλύβδινη σμίλη της προσωπικότητάς του την πορεία της ζωής του, προδιαγράφοντάς την ώς ένα βαθμό, αλλά, πρωτίστως, (που απέβη) να συνιστά φωτεινό μετέωρο ικανό να δια-φωτίζει και να καθοδηγεί (σε ενεστώτα διαρκείας) τις πνευματικές και αυτόχρημα αισθητικές ανησυχίες και αναζητήσεις του πρώτου.

Όλα αυτά υπήρξε και παραμένει στη ζωή μου ο Νάσος Δετζώρτζης. Πλην όμως, το ουσιώδες δεν είναι να εστιάσω στην ευγνώμονα μοίρα μου και την υπόχρεη οφειλή μου έναντί του, αλλά στα έργα και τις ημέρες ενός πολυπράγμονος πνευματικού ανθρώπου δέκα χρόνια σχεδόν μετά τον θάνατό του, εν είδει σύντομου απολογισμού της πολυειδούς και πολύτροπης συμβολής του στην εξέλιξη των Γραμμάτων και των Τεχνών –τολμώ να πω– του τόπου.

* * *

Ο Αθανάσιος (Νάσος) Δετζώρτζης γεννιέται στην Κέρκυρα στις 2 Φεβρουαρίου του 1911 («της Καντελόρας», σύμφωνα με το παλαιό ημερολόγιο, όπως συνήθιζε να λέει στους οικείους του κερκυραϊστί, δηλαδή της Υπαπαντής) και ως πρωτότοκος γιος του Έκτορα και της Ελένης (Νίτσας) Δετζώρτζη (το γένος Μπότσαρη) απολαμβάνει επί δέκα έτη, μέχρι τη γέννηση του αδελφού του Ευγένιου, όλη την πλησμονή φροντίδας και στοργής της οικογένειάς του, στην οποία, εκτός από τη δυναμική παρουσία της γλωσσομαθούς και καλλιεργημένης νόνας του, όπως αποκαλεί τη γιαγιά του, προσμετρά από παιδί και τη δίδυμη παρουσία της «νονονόνας» του, δηλαδή της προγιαγιάς του.

Μέχρι το 1920, –όπου πρωτοπάει σχολείο «μετά από κατατακτήριες εξετάσεις, στη Δευτέρα του τότε τριετούς Σχολαρχείου», με Σχολάρχη τον «αξέχαστο Σπυρίδωνα Γραμμένο με το επιβλητικό παράστημα»,[1] όπως αναθυμάται ο ίδιος,– ο μικρός Δετζώρτζης παρακολουθεί μαθήματα κατ’ οίκον όχι μόνον από ένα δάσκαλο, αλλά και από την περίφημη νόνα, η οποία τον μυεί στη γοητεία της γαλλικής γλώσσας, αν όχι πριν, τουλάχιστον συγχρόνως με τη μύησή του στην ελληνική γλώσσα. Τα μυθιστορήματα του Ιουλίου Βερν, από τη μια, «είτε στην πανοχρυσόδετη και πλουσιότατα εικονογραφημένη έκδοση του Heztel, είτε στην πανόδετη [έκδοση του οίκου Σιδέρη,] με τη χρωματιστήν εικόνα την επικολλημένη στο κέντρο του δεσίματος»,[2] και η *Διάπλασις των Παίδων*, από την άλλη, που του παίρνουν οι γονείς του από το 1918,[3] δεν ερεθίζουν μόνο γόνιμα την παιδική του φαντασία, αλλά, πρωτίστως, τον εθίζουν από νωρίς στην παράλληλη ανάγνωση μιας «απολαυστικής καθαρεύουσας»[4] και μιας νηφάλιας δημοτικής, η οποία, χάρη στην προσεκτική χρήση της από τον Γρηγόριο Ξενόπουλο, λύνει «ουσιαστικά στην πράξη», κατά τον Δετζώρτζη, «το γλωσσικό ζήτημα»[5] της εποχής.

Εκτός από τα ποικίλα αναγνώσματά του, όμως, αυτό που συνιστά «μέγα καλό και πρώτο» για το ευαίσθη-

* Το παρόν κείμενο συνιστά επεξεργασμένη και επαυξημένη εκδοχή ομιλίας στην τιμητική εκδήλωση που οργάνωσε η Αναγνωστική Εταιρία Κερκύρας στις 25 Οκτωβρίου 2013 στη μνήμη του κερκυραίου λογοτέχνη Νάσου Δετζώρτζη, με ομιλητές τους Νίκο Καραπιδάκη, Δημήτρη Κονιδάρη και την υπογράφουσα. Πρώτη δημοσίευση: περ. *Νέα Εστία*, Αφιέρωμα: Νάσος Δετζώρτζης, επιμ. αφιερώματος Α. Βλαβιανού, τχ. 1863, Σεπτέμβριος 2014, σσ. 53-72. Η παρούσα δημοσίευση εμπλουτίστηκε με περαιτέρω στοιχεία.

1 Νάσος Δετζώρτζης, «Refluum Temporis – Αναμνήσεις, αποτιμήσεις. Ένας περίπατος με την Αντιγόνη Βλαβιανού», στο *Συνεντεύξεις και έρευνες – Άπαντα τα ελάχιστα ευρισκόμενα*, 4, εκδ. Γαβριηλίδης, Αθήνα 1994, σσ. 141, 130. [Στο εξής: Ν. Δ., *Συνεντεύξεις*.].

2 Αλιεύω τη μαρτυρία από ανέκδοτο ημιτελές χειρόγραφο του Ν. Δ. με τίτλο «Ήτο η νήσος Βανίκορος» και υπότιτλο «Resurectio Praeteriti». (Αθήνα 1997, αρχείο Ν. Δ.)

3 Βλ. σχετικά, Ν. Δ., *Συνεντεύξεις*, ό.π., σσ. 46, 98.

4 «Μια καθαρεύουσα που θα μου ήταν και σήμερα απολαυστική», ομολογεί χαρακτηριστικά ο Ν.Δ. Βλ. ανέκδοτο ημιτελές χειρόγραφο, ό.π.

5 Νάσος Δετζώρτζης, «Εφ’ όλης της ύλης ή σχεδόν. Μια συνέντευξη με τον Μισέλ Φάϊς», στο Ν. Δ., *Συνεντεύξεις*, ό.π., σ. 116.

το μειράκιον των δώδεκα-δεκατριών χρόνων είναι η σταδιακή μύησή του στις ιδιαιτερότητες της καθημερινής κερκυραϊκής ζωής. Αναφέρομαι στις καθημερινές «περανστάδες» και στην ονοματολογία τής προέκτασής τους: «"ώς τη σκάλα του Μίκιου"· ή "ώς την Κολόνα του Ντούγκλας"· ή "ώς το Κόκκινο σπίτι"· ή "ώς του Δεσύλλα"· ή: συνεχίζοντας ευθεία: "ώς τη Βίλλα Γκόλτσερ"· ή: "ώς το Μον Ρεπό"· ή, από του Δεσύλλα κάνοντας αριστερά: "ώς τον Ανεμόμυλο"· ή […]»[6] ων ουκ έστι τέλος! Αναφέρομαι, επίσης, στην πάγια κατάληξη αυτών των περιπάτων, με την ακρίβεια της φοράς των δεικτών του ρολογιού, –αν όχι καθημερινά, τουλάχιστον τις Κυριακές– στα καφενεία της Σπιανάδας.

Καθισμένος με τους γονείς του ή τους φίλους του, αργότερα, στα βόλτα του Λιστόν και παρατηρώντας το ατέρμονο σεργιάνι του κόσμου, ο νεαρός Δετζώρτζης διαμορφώνει ανεπίγνωστα τον χαρακτήρα και την αισθητική του, καθώς ο τόπος καταγωγής μετατρέπεται σε τρόπο αγωγής και η αισθητική αντίληψη ενστερνίζεται την ηθική ως πρώτο συστατικό της. Όπως παραδέχεται, άλλωστε, και ο ίδιος σε μιαν έντυπη συνομιλία του με την υπογράφουσα, «οι αλλεπάλληλες ξενοκρατίες του νησιού από έθνη με έντονους δυτικούς πολιτισμούς άφησαν πίσω τους ιζήματα καθοριστικά, […] [τα οποία] και […] ατμόσφαιρα εικονογραφούν, και επιδράσεις στοιχειοθετούν που δεν μπορεί παρά να σφραγίζουν».[7]

Το 1926, ο Δετζώρτζης ολοκληρώνει τις εγκύκλιες σπουδές του στο τετρατάξιο Γυμνάσιο, με Γυμνασιάρχη «τον αξέχαστο Κωνσταντίνο Αράπη»,[8] αλλά, λόγω οικονομικής δυσχέρειας, αναβάλλει τη μετάβασή του στην Αθήνα για ανώτερες σπουδές. Πολλώ μάλλον που, ένα χρόνο πριν, καταφθάνει στην Κέρκυρα «ένας γάλλος παραγγελιοδόχος, εβραίος από το Τούνεζι, όπως λέγα[ν]ε τότε εκεί την Τυνησία, με κάπως δύσκολο βάδισμα επειδή, […], είχε πληγωθεί στον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο (1913-1917), ονόματι Félix Chemla Lamèch».[9] Επισκεπτόμενος ως τελειόφοιτος του Γυμνασίου, με τον καθηγητή της Κοσμογραφίας, το αυτοσχέδιο αλλά άρτιο αστεροσκοπείο του «σοφού ερασιτέχνη αστρονόμου» Lamèch, ο Δετζώρτζης δεν θ' αργήσει να συνδεθεί μαζί του και να παθιαστεί με την τηλεσκοπική παρατήρηση των ουράνιων σωμάτων, αναλαμβάνοντας, συγχρόνως, ως μέλος της «Αστρονομικής Εταιρείας της Γαλλίας εν Κερκύρα»[10] όπου εντάσσεται αμέσως, να μεταφράσει αμισθί ποικίλα άρθρα αστρονομίας του Lamèch, που δημοσιεύει σε τοπικές εφημερίδες.[11]

Εκτός από την προσωπική φιλία του με τον νεοφώτιστο τότε Γιάννη Φωκά (1909-1969), ο οποίος θα εξελιχθεί σε διεθνούς κύρους αστρονόμο, ο Νάσος Δετζώρτζης θα μυηθεί επί μια διετία (1926-1928) όχι μόνο στην αστρονομία, αλλά και στην τυπογραφία, αποκτώντας «νταραβέρια με άθλια βέβαια τυπογραφεία στην Κέρκυρα»,[12] αλλά, κυρίως, στη μετάφραση, καθώς, εκτός από τα άρθρα του Lamèch που μεταφράζει, από το 1926 χρονολογούνται και οι πρώτες λογοτεχνικές μεταφράσεις του[13] στον περιοδικό τύπο της νήσου, που υπογράφει, δε, με το ευφάνταστο ψευδώνυμο Λέανδρος.[14]

Αναχωρώντας, λοιπόν, για την Αθήνα στις αρχές του 1929, ο κομψότατος νεανίας της Νήσου των Φαιάκων φεύγει πάνοπλος, με προδιαγεγραμμένο στη φαρέτρα το μέλλον του, ως μετέπειτα μεταφραστής, επιμελητής εκδόσεων, αρθρογράφος, πεζογράφος[15] και ποιητής, περιπαθής αναγνώστης της λογοτεχνίας και, συγχρόνως, ακραιφνής κριτής μιας υψηλής αισθητικής στη ζωή και στην τέχνη.

Ανάμεσα στους πρώτους ανθρώπους που γνωρίζει στην Αθήνα είναι ο Γρηγόριος Ξενόπουλος, «ίνδαλμά [τ]ου»,[16] χάρη στον λόγιο ζακύνθιο νομικό Δημήτριο Θ. Φραγκόπουλο και εξ αγχιστείας συγγενή τού Δετζώρτζη που τον πάει να τον γνωρίσει, και ο ποιητής Τέλλος Άγρας, στενός συνεργάτης του Ξενόπουλου στη *Νέα Εστία* και «τακτικός επισκέπτης της οδού Ευριπίδου 42»,[17] όπου και τα γραφεία της *Διαπλάσεως των Παίδων*. Ως «επαρχιωτάκι άρτι αφιχθέν στην πρωτεύουσα», που ξέρει, όμως, «πολλά για τα εδώ, και από τα ουσιαστικά και από τα "παραλειπόμενα"»,[18] ο Δετζώρτζης ενθουσιάζει τον Ξενόπουλο και αποκτά μια «προσωπικότερη οικειότητα – ή [έτσι] νομίζ[ει]»[19] με

6 Ν. Δ., «Refluum Temporis – Αναμνήσεις, αποτιμήσεις», *στο ίδιο*, σ. 129.
7 *Στο ίδιο*, σσ. 134, 132. Έτσι, παρά το γεγονός ότι η μητέρα του (το γένος Μπότσαρη) «υπερηφανεύεται για την απώτερη σουλιώτικη καταγωγή της», πράγμα που κάνει τον νεαρό Δετζώρτζη να αισθάνεται «αλαζονικά Έλληνα[ς]» σε αρκετές περιστάσεις, ριψοκινδυνεύοντας ορισμένες συγκρίσεις με ήθη και συμπεριφορές στον ελλαδικό χώρο, δεν διστάζει να ομολογήσει απερίφραστα ότι «έρχονται στιγμές όπου, πώς να το κάνουμε, αισθάνομαι περισσότερο Κερκυραίος». (*Στο ίδιο*, σ. 133.)
8 *Στο ίδιο*, σ. 140.
9 Μαρτυρία από έτερον ανέκδοτο ημιτελές χειρόγραφο του Ν. Δ. με τίτλο «Αστροφεγγιά» και υπότιτλο «Μνημόσυνο εποχής και ανθρώπων», που βρήκα επίσης στα κατάλοιπά του. (Αθήνα 1995, αρχείο Ν. Δ.).
10 Όπως μετονομάστηκε το 1927 η «Αστρονομική Εταιρία της Ελλάδος», που ίδρυσε στην Κέρκυρα ο Lamèch το 1926.
11 Κυρίως, στις ημερήσιες εφημερίδες *Κέρκυρα* και *Ελευθερία*.
12 Νάσος Δετζώρτζης, «Εφ' όλης της ύλης ή σχεδόν», *ό.π.*, σ. 97.
13 Βλ. σχετικά, Αντιγόνη Βλαβιανού, «Εργογραφία μεταφράσεων Νάσου Δετζώρτζη», «Α΄ Τα προ αμνημονεύτου», περιοδικό *Μετάφραση '03*, τχ. 9, Αθήνα, Δεκ. 2003, σσ. 89-91.
14 Λέανδρο αποκαλούσαν τον δεκαπενταετή μεταφραστή οι αρσακειάδες φίλες τής τότε αγαπημένης του, εμπνεόμενες από την οπερέτα του Θεόφραστου Σακελλαρίδη *Ηρώ και Λέανδρος* που «ήταν σε όλα τα στόματα». (Βλ. σχετικά, Ν. Δ., «Και διηγώντας τα να κλαις!...», στο *Ποικίλα χρονολογικώς – Άπαντα τα ελάχιστα ευρισκόμενα* 3, εκδ. Γαβριηλίδης, Αθήνα 1995, σ. 11.
15 Στις 26.06.1027, δημοσιεύει με το ψευδώνυμο Λέανδρος στην εφημ. *Κέρκυρα* το διήγημα «Τα θύματα», με τον επίτιτλο «Αντί χρονογραφήματος»· αναδημοσιεύθηκε χωρίς καμιά μεταβολή με τον τίτλο «Ο μπαρμπα-Στάθης» στον τόμο *Τέσσερα παράταιρα διηγήματα – Άπαντα τα ελάχιστα ευρισκόμενα,* εκδ. Γαβριηλίδης, Αθήνα 1994, σσ. 11-28.
16 Νάσος Δετζώρτζης, «Τέλλος Άγρας – Ιστορικά μιας γνωριμίας. Μια συνέντευξη με τη Μαρία Στασινοπούλου», στο Ν. Δ. *Συνεντεύξεις*, σ. 47.
17 *Στο ίδιο*.
18 *Στο ίδιο*, σ. 49.
19 *Στο ίδιο*.

τον Τέλλο Άγρα, στον οποίο δεν διστάζει να εμπιστευτεί τα πρωτόλεια γραπτά του και να εκθέσει τα μελλοντικά μεταφραστικά σχέδιά του, έμπλεος θαυμασμού για την ποίηση, την παιδεία, τη λογιοσύνη, αλλά και την εύστοχη εμβέλεια τού γραπτού λόγου του.

[Αξίζει ιδιαίτερης μνείας εδώ ο εντυπωσιασμός του Άγρα από την ταχυδρομική διεύθυνση του Δετζώρτζη στην Κέρκυρα, όπου του στέλνει επιστολές κατά τη διάρκεια των θερινών διακοπών: η Βασιλική Πύλη, επίσημη ονομασία της συνοικίας «Πορταριάλα», κατά τα «παρεφθαρμένα ιταλικά» των Κερκυραίων, «εγοήτευε»[20] τον Άγρα.]

Εν τω μεταξύ, από το 1929, ο δεκαοκταετής Δετζώρτζης εργάζεται στη σύνταξη της *Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαιδείας* για τα προς το ζην, όπου ευτυχεί να έχει «ως πρώτον [τ]ου patron»[21] τον λόγιο Κ. Θ. Δημαρά, ως διευθυντή σύνταξης το «τέρας παιδείας»[22] Ηρακλή Αποστολίδη και ως συνάδελφο τον Κώστα Βάρναλη, μεταξύ άλλων επιφανών ανθρώπων των Γραμμάτων. Εκεί θα μάθει πολλά σχετικά με την τυπογραφική επεξεργασία ενός κειμένου, που θα αποβούν απολύτως χρήσιμα όταν θα διαδεχθεί τον Τέλλο Άγρα –βάσει πρωτοβουλίας του ίδιου του ποιητή– στη Γραμματεία Συντάξεως της *Νέας Εστίας* για περισσότερο από μια δεκαετία (1932-1943).

Εξίσου πολλά ως προς τη σελιδοποίηση ενός τεύχους θα διδαχθεί, βεβαίως, από τον ίδιο τον Διευθυντή του περιοδικού, ο οποίος του μαθαίνει να μην αφήνει τίποτε στην τύχη. Χρόνια μετά, ο Δετζώρτζης αναθυμάται με συγκίνηση τη συνήθη ζακυνθινή και κορφιάτικη προτροπή του Ξενόπουλου όταν τον πετύχαινε σε ώρα προετοιμασίας ενός τεύχους: «"Κάτσε τώρα, μάτια, εκεί [απέναντί του {δηλαδή} στο μεγάλο γραφείο του, όπου πολλές φορές ήταν θρονιασμένη και η αγαπημένη {γάτα} του Χιονία], να μαθαίνεις."»[23]

Από το αρχικό σκαρίφημα κάθε σελίδας για το τυπογραφικό της μέχρι την επιλογή των εικονογραφήσεων και των κοσμημάτων για κάθε τίτλο, την επιλογή του ποιήματος για «βούλωμα» στο τέλος ή την κατ' ανάγκην τελική βινιέτα, ο εικοσαετής Δετζώρτζης, πολλαπλασιάζοντας τις ώρες ορθοστασίας στο τυπογραφείο, αυξάνει κατ' αναλογίαν τις προσωπικές γνωριμίες και τις καθημερινές διαπραγματεύσεις του με σημαντικούς ανθρώπους των Γραμμάτων και των Τεχνών – από τον Σικελιανό, τον Παλαμά, τον Ζαχαρία Παπαντωνίου, τον Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο, τον Τερζάκη και τον Βενέζη ώς τον Ελύτη, τον Καββαδία και τον Γκάτσο, με τον οποίο θα συνδεθεί πολύ φιλικά, κι από τον Καραγάτση, τον Καρθαίο, τον Τριανταφυλλίδη, τον Τσάτσο και την Έλλη Λαμπρίδη ώς τον Χατζηκυριάκο Γκίκα, τον Γραμματόπουλο και τον Μόραλη– για να περιοριστώ στα κυριότερα ονόματα που αθροίζουν σημειώματα κι επιστολές προς εκείνον στα κατάλοιπά του.

Μαζί με τον μόχθο της δουλειάς και τον καταιγισμό υποχρεώσεων και ερεθισμάτων, αμβλύνεται σταδιακά μέσα του ο νόστος για τη γενέθλιο νήσο. Το «άρτι αφιχθέν επαρχιωτάκι» του άλλοτε, που, μετά το σχόλασμα της δουλειάς στα γραφεία της *Εγκυκλοπαιδείας του Πυρσού,* ανηφόριζε από τους Αέρηδες ώς την Ακρόπολη να πάει να κουρνιάσει «στη βάση του βάθρου του Αγρίππα» και να «συλλογι[στεί] εντατικά» τους δικούς του […], αναπολ[ώντας] με δαγκωτή νοσταλγία τούς κορφιάτικους περίπατους στη Γαρίτσα…»,[24] όσο κι αν συνεχίζει να απολαμβάνει με αυτάρεσκη ιλαρότητα και έμφυτη γοητεία δανδή τις ομορφιές της ζωής, αφιερώνει πλέον τα 2/3 της μέρας του σκυμμένος πάνω από σελίδες βιβλίων και δοκιμίων που μελετά ή διορθώνει· πρόκειται για μια ενσυνείδητη στάση ζωής, που δεν θα εγκαταλείψει ώς το τέλος τού μακρότατου βίου του, συνιστώντας κατεξοχήν διακριτικό γνώρισμα της προσωπικότητάς του.

Όσο αυξάνονται, όμως, οι ώρες μελέτης και περισυλλογής, τόσο μειώνονται σταδιακά οι ώρες τής (έως τις αρχές της δεκαετίας του '30) «περί παντός (σχεδόν) του επιστητού» συγγραφής, καθώς ο Δετζώρτζης, φοιτητής πλέον στη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών, θα ευτυχήσει να έχει ως καθηγητή τον Ιωάννη Συκουτρή, από τον οποίο διδάσκεται ότι «πρώτιστη υποχρέωση» κάθε δημοσίευσης «είναι το *λόγον διδόναι*»,[25] δηλαδή, η προειδίκευση. Ευρισκόμενος ακόμη σε «ηλικία διψαλέα» όπου μπορεί κανείς να «θησαυρίζει» (με τη σημασία του σεφερικού «μονιά κρυφού νερού που θησαυρίζει») «τα εντυπώματα που [τ]ου αφήνει μια προσωπικότητα τέτοιας ολκής, γνωστικά, συναισθηματικά, ηθικά [και] ψυχικά»,[26] ο νεαρός φοιτητής θα διατηρήσει άσβεστα μέσα του τα «πρωταρχικά διδάγματα – "υποθήκες"» του φωτισμένου Διδασκάλου,[27] με τον οποίο ευτύχησε να διασταυρωθεί η ζωή του.

Η αιφνίδια απώλεια του Συκουτρή το φθινόπωρο του '37 προοιωνίζεται την έλευση μιας σκοτεινής εποχής, με την άνοδο του ναζισμού –που διέβλεψε ο διορατικός διδάσκαλος από νωρίς– και την έκρηξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου. Παρά τον άκρατο ενθουσιασμό –

20 *Στο ίδιο*, σ. 51.
21 Βλ. σχετικά, Νάσος Δετζώρτζης, «Εφ' όλης της ύλης ή σχεδόν», *στο ίδιο*, σ. 98.
22 *Στο ίδιο*.
23 *Στο ίδιο*, σ. 99.
24 Ν. Δ., «Refluum Temporis – Αναμνήσεις, αποτιμήσεις», *στο ίδιο*, σ. 131.
25 Ν. Δ., «Εφ' όλης της ύλης ή σχεδόν», *στο ίδιο*, σ. 91.
26 Ν. Δετζώρτζης, «Επιτροχάδην», περ. *Αντί*, αφιέρωμα: «Ιωάννης Συκουτρής 1901-1937, Εν φωτεινόν μετέωρον», τχ. 560, Αθήνα, 23.09.1994, σ. 18.
27 Βλ. σχετικά, Ν. Δετζώρτζης, «Ο Ιωάννης Συκουτρής ως Διδάσκαλος», Ομιλία στο πρώτο φιλολογικό του μνημόσυνο, στο Ν. Δ., *Ποικίλα χρονολογικώς*, ό.π., σσ. 135-165.

ύστερα από την εμπειρία ανθρώπου τέτοιου αναστήματος– που προϋποθέτει η εκ των πραγμάτων θνησιγενής έκδοση των *Προπυλαίων*[28] το 1938, «μηνιαίο περιοδικό πνευματικής καλλιέργειας», από μια ομάδα τεσσάρων φοιτητών (τον μετέπειτα ακαδημαϊκό Κωνσταντίνο Δεσποτόπουλο, τον Νάσο Δετζώρτζη, τη φιλόλογο Ηρώ Κορμπέτη, τον κερκυραίο και μετέπειτα πολιτικό Παναγιώτη Παπαληγούρα, στους οποίους θα προστεθεί η μετέπειτα κριτικός θεάτρου και βουλευτής Ηρώ Πεζοπούλου), ο πρόωρος θάνατος του Συκουτρή θα σημάνει επί της ουσίας για τον Δετζώρτζη το τέλος της φοιτητικής του ηλικίας και της όποιας αμέριμνης μακαριότητας των φοιτητικών χρόνων. (Το λέω αυτό αναθυμούμενη τη ραδινή αυτάρκεια μιας ανέμελης φωτογραφίας του με παλτό και γκέτες στα χιόνια.)

Ο Δετζώρτζης δεν θα προσέλθει στις πτυχιακές εξετάσεις της Φιλοσοφικής και θα παραμείνει «απτυχίωτος», όπως συνηθίζει να δηλώνει αυτοσαρκαζόμενος κατόπιν. Το ξέσπασμα του πολέμου τον βρίσκει να υπηρετεί τη θητεία του στην Κέρκυρα, όπου στην οδυνηρή εμπειρία της Κατοχής προστίθεται και η οδύνη της αιφνίδιας απώλειας του πατέρα του, «σιορ-Έχτορα»,[29] το ’40. Παρά τις αμείωτες πνευματικές ανησυχίες του και τις επίπονες μεταφραστικές δοκιμές του, ακολουθούν μήνες ψυχικής αναδίπλωσης και αναστοχασμού, με μοναδικό φωτεινό ορόσημο τη σχέση του με την αισθαντική ποιήτρια, μεταφράστρια και μετέπειτα σύζυγό του (1950), Δέσποινα Καμπάνη, για την οποία συντάσσει και δημοσιεύει το ’43 (*Νέα Εστία*) το πεζογράφημα *Ερωτικό* (Άγρα, 1984).

Την ίδια χρονιά, ο Δετζώρτζης μεταφράζει, κατόπιν προτροπής του Roger Milliex (διευθυντή του Γαλλικού Ινστιτούτου τότε, εν απουσία του εξόριστου Octave Merlier), και κατορθώνει να δημοσιεύσει στη *Νέα Εστία* εν μέσω γερμανικής κατοχής ένα ποίημα του γάλλου υπερρεαλιστή Paul Éluard, που κυκλοφόρησε κρυφά στη μηνιαία Επιθεώρηση *Fontaine* της «ελεύθερης ζώνης» της Γαλλίας στο Αλγέρι με τίτλο «Μια μόνη σκέψη»·[30] το ποίημα αυτό συνιστά ένα είδος «δοξαστικο[ύ] […] στην αγαπημένη εκατομμυρίων ανθρώπων εκείνο τον καιρό: τη[ν] Ελευθερί[α]».[31]

Το ’43 χρονολογείται και η αποχώρηση του Δετζώρτζη από την αρχισυνταξία της *Νέας Εστίας* για λόγους προσωπικούς, που δεν είναι του παρόντος να αναπτύξω. Ο ίδιος, πάντως, με γνώμονα το «“τυπογραφικό ήθος” της *Νέας Εστίας*, όπως τ[η] σχεδίασε ο Ξενόπουλος»,[32] αλλά και όσα πολύτιμα διδάχθηκε κοντά στον Ιωάννη Σκαζίκη, –«πρώτο Έλληνα καλλιτέχνη του βιβλίου των ημερών μας»[33] και Διευθυντή του τυπογραφείου της Ελληνικής Εκδοτικής Εταιρείας του Ελευθερουδάκη, όπου τυπώνεται από το 1939 η *Νέα Εστία*– αρχίζει να επιμελείται διάφορες εκδόσεις,[34] άλλοτε εφαρμόζοντας όσα έχει διδαχθεί, «ενίοτε πειραματιζόμενος, κάποτε καινοτομώντας»,[35] ώς το 1945 που αναλαμβάνει την επιμέλεια του συνόλου των εκδόσεων των *Φίλων του Βιβλίου*, εκδοτικού οίκου που ίδρυσε το 1943 ο «πολυταξιδεμένος έμπορος […] και περιπαθής βιβλιόφιλος»[36] Σπύρος Μόσχος.

Πιο συγκεκριμένα, ο εν λόγω λάτρης του καλού βιβλίου, διαπιστώνοντας την αδυναμία του να εκδώσει βιβλία της ποιότητας και του τυπογραφικού κύρους των προσδοκιών του, αναθέτει στον Νάσο Δετζώρτζη την επιμέλεια όλων των βιβλίων και, σε μεγάλο βαθμό, την επιλογή των προς έκδοσιν έργων. Μέσα σε μια πενταετία (1945-1950), οι *Φίλοι του Βιβλίου* θα κατορθώσουν να εκδώσουν πληθώρα έργων της νεοελληνικής και παγκόσμιας γραμματείας, με σαφή προτίμηση στις μεταφράσεις έργων της αγγλικής, γαλλικής, γερμανικής, ρωσικής και αμερικανικής λογοτεχνίας, καθώς και στην έκδοση ή επανέκδοση σημαντικών έργων της νεοελληνικής λογοτεχνίας, με ορατή αδυναμία στο διήγημα και το μυθιστόρημα, χωρίς να αποκλείονται τα ιστορικά έργα, η πραγματεία και η μυθιστορηματική βιογραφία. Αρκεί να περιοριστούμε στα βιβλία που τυπώνονται το ’45 –εναρκτήριο έτος της συνεργασίας του Δετζώρτζη με τον εν λόγω εκδοτικό οίκο– για να διαπιστώσουμε του άθλου το αληθές, απαριθμώντας εννέα πρώτες εκδόσεις έργων νεοελλήνων συγγραφέων (μεταξύ των οποίων, *Το νούμερο 31328* του Ηλία Βενέζη, Τα Παγανά του Στρατή Μυριβήλη και *Η προδομένη Γαλλία* του Θράσου Καστανάκη), δύο επανεκδόσεις νεοελληνικών έργων, τρία ιστορικά έργα (μεταξύ των οποίων, *Η Ελλάς στα βουνά της Αλβανίας* του Ειμαρμένου), δύο πολυτελή λευκώματα έργων τέχνης και, κυρίως, δέκα εννέα λογοτεχνικά έργα της παγκόσμιας πεζογραφίας (στην οποία προσμετρώ τις μυθιστορηματικές βιογραφίες) και δραματουργίας, μαζί με ένα ιστορικό έργο του André Maurois.[37]

Εντυπωσιακότερο από το άθροισμα των 36 έργων ως εκδοτική συγκομιδή ενός μόνον έτους αποβαίνει,

28 «Είναι το περιοδικό όπου πρωτοδημοσιεύτηκε με τον τίτλο *Πριν από το ξεκίνημα* η μελέτη του Κωνσταντίνου Τσάτσου [,] που υπήρξε το έναυσμα του περιβόητου διαλόγου για την ποίηση μεταξύ Τσάτσου και Σεφέρη», διευκρινίζει ο ίδιος ο Ν. Δ. («Εφ’ όλης της ύλης ή σχεδόν», *ό.π*, σ. 118.)

29 Ν. Δ., «Refluum Temporis – Αναμνήσεις, αποτιμήσεις», *στο ίδιο*, σ. 142.

30 «Une seule pensée».

31 Νάσος Δετζώρτζης, «Το ποίημα του Paul Éluard *Μήγαρις έχω άλλο στο νου μου*», στο *Ποικίλα χρονολογικώς*, ό.π., σσ. 228, 236-237.

32 Ν. Δ., «Εφ’ όλης της ύλης ή σχεδόν», *ό.π.*, σ. 118.

33 *Στο ίδιο*, σ. 100.

34 Μεταξύ αυτών, αξίζει ιδιαίτερης μνείας η μετέπειτα ογκώδης έκδοση των πραγματειών του Ι. Συκουτρή με τίτλο *Μελέται και άρθρα*, Εκδόσεις του Αιγαίου, Αθήνα 1956.

35 Ν. Δ., «Εφ’ όλης της ύλης ή σχεδόν», *ό.π.*

36 *Στο ίδιο*.

37 André Maurois, *Ιστορία της Αγγλίας* (1937), μτφρ. Τάκης Μπάρλας, *Οι Φίλοι του Βιβλίου*, Αθήνα 1945.

όμως, το κύρος των συνεργατών των *Φίλων του Βιβλίου*, που, υπό την καθοδήγηση της μαγικής μπαγκέτας του Δετζώρτζη, φιλοτεχνούν εξώφυλλα και κοσμήματα ή σελιδοποιούν βιβλία εν είδει μονόφωνης, δίφωνης ή τρίφωνης συγχορδίας. Ας γίνω πιο σαφής: διαβάζοντας τον κολοφώνα στα προαναφερθέντα έργα, διαπιστώνουμε ότι *Το νούμερο* του Βενέζη είναι έκδοση φροντισμένη και διακοσμημένη από τον χαράκτη Κώστα Γραμματόπουλο, ενώ το εξώφυλλο, τα κοσμήματα και τις ξυλογραφίες στα *Παγανά* του Μυριβήλη τα φιλοτέχνησε ο ζωγράφος Μόραλης· την ίδια μονόφωνη καλλιτεχνική δημιουργία έχουμε και στην *Προδομένη Γαλλία* του Κατσανάκη, με κάλυμμα, εξώφυλλο και διακόσμηση του Γιώργου Βακαλό, ενώ τις λιθογραφίες και τα κοσμήματα στο βιβλίο του *Ειμαρμένου* έχει χαράξει ο Σπύρος Βασιλείου.

Μεταβαίνοντας, όμως, στην ξένη λογοτεχνία της ίδιας χρονιάς, διαπιστώνουμε ότι στη μυθιστορηματική βιογραφία *Χριστόφορος Κολόμβος* του Wassermann έχουμε μια καλλιτεχνική διφωνία, με εξώφυλλο–σελίδωση του Δετζώρτζη και κάλυμμα–διακοσμητικά μοτίβα του Βακαλό, ενώ δύο χρόνια μετά (1947), στη *Μαύρη τουλίπα* του Alexandre Dumas, εντοπίζουμε μια παραλλαγή του καλλιτεχνικού συνδυασμού, με εξώφυλλο του Γραμματόπουλου και σελίδωση–διακόσμηση του Δετζώρτζη. Αν, δε, προσδώσουμε καλλιτεχνική χροιά και στη μεταφραστική δοκιμή των δύο βιβλίων (των Γιάννη Λάμψα και Μιχαήλ Στασινόπουλου, αντιστοίχως), τότε καταλήγουμε σε μιαν αγαστή τριφωνία. Ενδιαφέρουσες ελέγχονται και οι περιπτώσεις όπου το συγγραφικό κύρος του μεταφραστή επιβάλλει την εναλλαγή παρτενέρ στη συγχορδία, όπως στις δύο εκδόσεις έργων του Steinbeck, *Ο δρόμος με τις φάμπρικες* (1946) και *Τα σταφύλια της οργής* (1948), όπου η μετάφραση του Κοσμά Πολίτη ενδύεται διαδοχικά καλύμματα και εξώφυλλα φιλοτεχνημένα από τον Δετζώρτζη και τον Γραμματόπουλο, αντιστοίχως.

Τέλος, αξίζουν ιδιαίτερης μνείας, πιστεύω, το εύρημα του Δετζώρτζη ως προς το εξώφυλλο και το κάλυμμα του μυθιστορήματος *Για ποιον χτυπά η καμπάνα* του Hemingway (1946), όπου ο κεφαλαιογράμματος τίτλος διαγράφει το σχήμα μιας καμπάνας που τον περικλείει, καθώς και η 5η έκδοση της *Ζωής εν τάφω* του Μυριβήλη (1949) με το «αγλαότεχνο»[38] εξώφυλλο του Γιάννη Τσαρούχη.

Το εκδοτικό θαύμα των *Φίλων του Βιβλίου* θα λήξει, φευ, άδοξα εν έτει 1950, κατόπιν καταγγελίας από τον αρχηγό του Τρίτου σώματος Στρατού, ο οποίος θα θεωρήσει ότι το βιβλίο του James Aldridge *Υπόγραψαν με την τιμή τους* (1946) δυσφημεί τους εγγλέζους συμμάχους. Η δίκη θα ολοκληρωθεί εν απουσία του εκδότη Μόσχου, ο οποίος –αψηφώντας, προφανώς, τη σοβαρότητα της καταγγελίας– απουσιάζει για δουλειές στο εξωτερικό. Ο ίδιος θα καταδικαστεί ως φυγόδικος και δεν θα επιστρέψει ποτέ στην Ελλάδα, ενώ όλες οι εναγώνιες προσπάθειες του Δετζώρτζη να ακυρώσει τη δικαστική απόφαση θα αποβούν, εν τέλει, μάταιες και ο εκδοτικός οίκος θα κλείσει οριστικά την ίδια χρονιά.

Ευτυχώς για τον Νάσο Δετζώρτζη, εργάζεται από το 1942 στην Τράπεζα της Ελλάδος για βιοπορισμό, –εκχωρώντας της, όπως δηλώνει εμφατικά, «μόνο εξήμισι ώρες την ημέρα και […] ξεχνώ[ντας την μετά] για να ’[ν]αι κύριος του εαυτού [τ]ου»[39]–, ενώ το 1949 κερδίζει, «ύστερα από σύσταση του Roger Millex»,[40] μια εξάμηνη υποτροφία του γαλλικού κράτους και το ’50 μεταβαίνει στο Παρίσι, όπου αγαστή συγκυρία τον οδηγεί στο Collège Estienne, «πραγματικό Πανεπιστήμιο»[41] της τυπογραφίας, που θα τον βοηθήσει να τελειοποιήσει τις αυτοδίδακτες κατ’ ουσίαν γνώσεις του στην τυπογραφική και την καλλιτεχνική επιμέλεια του βιβλίου.

Επιστρέφοντας στην Ελλάδα, ο Δετζώρτζης αισθάνεται πλέον ικανός να επεκτείνει τη δράση του ως επιμελητής εκδόσεων, συνεργαζόμενος συστηματικά με το Γαλλικό Ινστιτούτο επί διευθύνσεως του «περιπαθ[ούς] και απέφθο[υ]»,[42] όπως τον χαρακτηρίζει, Octave Merlier,[43] το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών και το Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο, που ίδρυσε η Μέλπω Λογοθέτη-Μερλιέ, ή επικουρώντας με τις γνώσεις του αξιόλογες μεμονωμένες εκδοτικές πρωτοβουλίες, όπως στην περίπτωση της μνημειώδους έκδοσης του βιβλίου *Μελέται και Άρθρα*[44] (1956), που κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις του *Αιγαίου* του Αντώνη Μωραΐτη, επίσης μαθητή του Συκουτρή.

Παράλληλα, ο Δετζώρτζης συνεχίζει να εργάζεται στην Τράπεζα της Ελλάδος, όπου, εν έτει 1961, αγαθή μοίρα δίνει στον διοικητή Ξενοφώντα Ζολώτα και στον υποδιοικητή Γιάγκο Πεσμαζόγλου την ιδέα «να βγάλ[ουν] ένα “περιοδικό του Προσωπικού”», ενώ αγαστή συγκυρία ωθεί τον συγγραφέα Βενέζη (υπάλληλο

38 Δανείζομαι τη λέξη από τον εύστοχο τίτλο του βιβλίου του Εμμανουήλ Κάσδαγλη: *Το αγλαότεχνο τυπογραφείο των αδελφών Ταρουσόπουλου*, Άγρα, Αθήνα 1991.

39 Ν. Δ., «Refluum Temporis – Αναμνήσεις, αποτιμήσεις», *ό.π.*, σ. 159.

40 Ν. Δ., «Εφ’ όλης της ύλης ή σχεδόν», *ό.π.*

41 *Στο ίδιο*, σ. 101.

42 *Στο ίδιο*, σ. 116.

43 Και μόνον ο Α΄ τόμος της *Θυμέλης* του Σικελιανού, ποτ εξέδωσε με επιμέλεια Ι. Μ. Σκαζίκη το 1950, ή η *Έκθεση Σολωμού*, που οργάνωσε στο Γαλλικό Ινστιτούτο με επιμέλεια Ν. Δετζώρτζη το 1957 για τα Εκατόχρονα από τον θάνατο του ποιητή, αρκούν για να επικυρώσουν του λόγου το αληθές.

44 Βλ. υποσ. 34 που προηγείται. Επανεκδόθηκε τον Οκτώβριο 1982 από τις εκδ. της Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού & Γενικής Παιδείας, Ίδρυμα Σχολής Μωραΐτη, ως Ε΄ φωτομηχανική επανέκδοση του τόμου, με φιλολογική επιμέλεια, εξώφυλλο και σελίδωση Ν. Δετζώρτζη. Επανεκδόθηκε κατόπιν με μικρές προσθαφαιρέσεις και γενικό τίτλο Ι. Συκουτρή, *Εκλογή έργων*, εκδ. Κάκτος, σειρά «Οι Έλληνες», Αθήνα 1997.

της Τραπέζης τότε) να τον υποδείξει ως τον πλέον κατάλληλο να αναλάβει τη φιλολογική και τυπογραφική του επιμέλεια. Τα τελευταία έξι χρόνια της επαγγελματικής του σταδιοδρομίας, ο Δετζώρτζης θα ασχοληθεί αποκλειστικά με τα διαδοχικά τεύχη του *Κύκλου*, όπως ονομάστηκε το εν λόγω περιοδικό, όπου, εκτός από καταξιωμένους λογοτέχνες-συναδέλφους, όπως οι Ηλίας Βενέζης, Μηνάς Δημάκης και Πετσάλης-Διομήδης, θα συνεργαστούν μερικοί αξιόλογοι νέοι λογοτέχνες, πρωτίστως, η Κική Δημουλά,[45] άγνωστη ακόμη στο ευρύτερο αναγνωστικό κοινό.

Όλα αυτά, βέβαια, ώς τη Χούντα των Συνταγματαρχών, που αναγκάζει τον Δετζώρτζη να παραιτηθεί σταδιακά από τη φιλολογική και την τυπογραφική επιμέλεια του περιοδικού, διακόπτοντας την έκδοσή του οριστικά με το τεύχος του Δεκεμβρίου 1968, και ωθώντας τον, συγχρόνως, σε παραίτηση από την υπηρεσία της Τραπέζης.[46]

Ευτυχώς για εκείνον, υπάρχουν πάντα βιβλία να διασώσει από μιαν άτεχνη επιμέλεια ή να επανεκδώσει, όπως τα βιβλία του αγαπημένου του συγγραφέα και φίλου Θράσου Καστανάκη, όταν «ένας τολμητίας εκδότης, ο Μιχαήλ Μεϊμάρης»,[47] αποφασίζει το 1978 να επανεκδώσει το σύνολο του έργου του με φιλολογική επιμέλεια Ν. Δετζώρτζη. Αλλά ο εκδοτικός οίκος *Πλειάς* θα αντιμετωπίσει οικονομικές δυσκολίες και, παρά τις μεγαλόπνοες προθέσεις του εκδότη, το αρχικό σχέδιο θα ναυαγήσει, παρασύροντας στην αφάνεια όχι μόνον τα βιβλία του Καστανάκη που πρόλαβαν να τυπωθούν, αλλά και το έργο του επιμελητή τους. Δικαίως ο Δετζώρτζης, αναθυμούμενος τη ρήση του λατίνου ποιητή Τερέντιου «habent sua fata libelli / τα βιβλία έχουν τη μοίρα τους», την παραφράζει υποτονθορύζοντας πικρά: «habent sua fata και οι επιμελητές τους…»·[48] το έργο του εκείνο θα αποσιωπηθεί σε μεταγενέστερες (ατυχείς) φωτογραφικές ανατυπώσεις, όπου θα διαγραφεί κάθε αναφορά του ονόματός του.

Από την άλλη, όμως, όσο κι αν ο ίδιος διατείνεται σεμνά και ολίγον κρυπταλαζονικά (θα προσέθετα γνωρίζοντάς τον) ότι αυτό που τον βοήθησε στη στρατιωτική του θητεία και την επαγγελματική του σταδιοδρομία είναι τα «ολίγα ελληνικά»[49] του, η αναγνώρισή του στον χώρο των γραμμάτων ως δεινού αποτιμητή[50] της ελληνικής γλώσσας ελέγχεται με τον καιρό καθολική. Έτσι, μετά τη μεταπολίτευση, τοποθετείται ως προϊστάμενος της Υπηρεσίας Μεταγλωττίσεως των δελτίων ειδήσεων του τότε ΕΙΡ, που μεταγράφει τις ειδήσεις στη δημοτική,[51] ενώ το 1975 τού ανατίθεται από τον Υπουργό Παιδείας Γεώργιο Ράλλη η αναθεώρηση της *Νεοελληνικής Γραμματικής* του ΟΕΔΒ (Οργανισμού Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων), όπου ο Δετζώρτζης καθιερώνει –και θεωρεί, εύλογα, επίτευγμά του– το -ει- στις καταλήξεις των ρημάτων.

Εντούτοις, ως γνήσιος άρχοντας, παραμένει ασυμβίβαστος και δεν διστάζει να παραιτηθεί όταν κρίνει ότι κάτι υπερβαίνει τις αντοχές που του επιβάλλουν οι αρχές του. Ο Δετζώρτζης δεν ορρωδεί μπροστά σε χρήματα,[52] δόξα ή κατ' επίφασιν τιμές. Ξέρει να αποχωρεί την κατάλληλη στιγμή, αφήνοντας στους συνεργάτες του ευφρόσυνες αναμνήσεις.[53] Άλλωστε, από τις αρχές της δεκαετίας του '70, επανακάμπτει διακριτικά –με το βιβλίο *Στο νησί θα του 'λεγε* της Françoise Xenakis (1972)– στη μοναχική[54] μεταφραστική πορεία, που έχει αφήσει μετέωρη από τη δεκαετία του '40, όπου μέσα σε μια τριετία μεταφράζει τον *Βίο του Μπετόβεν* του Romain Roland (1944), τη *Γη της Επαγγελίας* του André Maurois (1947) και τη συγκλονιστική *Ευρωπαϊκή θητεία* του Romain Gary (1947). [Δεν είναι της στιγμής να αναφερθώ εδώ, έστω και επιγραμματικά, στα μεταφραστικά του επιτεύγματα.]

Το μεταφραστικό νήμα που ξαναπιάνει δειλά στη δεκαετία του '70 θα μετατραπεί, ωστόσο, μια δεκαετία μετά σε εργασιακή εμμονή, καθώς, σίγουρος πλέον για τις μεταφραστικές του δεξιότητες, θα καταπιαστεί με πιο δύστροπα έργα, αποτολμώντας, καινοτομώντας, στοιχειοθετώντας σχεδόν μιαν ιδιότυπη μεταφραστική σχολή, μ' εκείνον μόνον δάσκαλο και μαθητή.[55] Πρόκειται για *Το τέλος της ζήλειας και άλλα τέσσερα κείμενα από τον τόμο «Τέρψεις και Ημέραι»* του Marcel Proust (1986), που, μαζί με πέντε κείμενα του Samuel Beckett στα ελληνικά (*Ο Ερημωτής* – 1983, *Συντροφιά* – 1983, *Τότες που* – 1985, *Νανούρισμα* – 1986, *Η Εικόνα* – 1990), θα ευτυχήσουν να μεταφραστούν από τον Δετζώρτζη και να τυπωθούν από καλλιτέχνες του εκδοτικού χώρου, όπως ο Σταύρος Πετσόπουλος και ο «πρωτομάστορας του βιβλίου»[56] Λάζαρος Γεωργιάδης.

Το μεταφραστικό του έργο θα σταθεί, επιπλέον, αφορμή να επιστρέψει στον γενέθλιο τόπο του, ύστερα από πολλά χρόνια, τον Απρίλιο τού 1989, χάρη στην πρω-

45 Βλ. ενδεικτικά, την έντυπη αφιέρωση της Κικής Δημουλά στο βιβλίο της *Εκτός σχεδίου* (συλλογή πεζών κειμένων που πρωτοδημοσίευσε στο περιοδικό *Κύκλος*, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 2004): «Στον Νάσο Δετζώρτζη [,] ελάχιστη εξόφληση μνήμης έναντι της οφειλόμενης».

46 Βλ. σχετικά, Ν. Δ., «Refluum Temporis – Αναμνήσεις, αποτιμήσεις», *ό.π.*, σσ. 162-163.

47 *Στο ίδιο*, σ. 145.

48 *Στο ίδιο,* σ. 146.

49 *Στο ίδιο,* σ. 160.

50 Κάτι που του ομολογώ, εξάλλου, σαφώς στην έντυπη συζήτησή μας, *στο ίδιο,* σ. 155.

51 Με αξιόλογους συνεργάτες, μεταξύ των οποίων, η Ρηνιώ Μίσιου, η Τζένη Μαστοράκη, ο Γιάννης Χάρης, ο Βασίλης Αγγελικόπουλος και ο Πέτρος Ευθυμίου.

52 Τον εξόργιζαν «τ' άτιμα τα τάλαρα!», που εξαγοράζουν συνειδήσεις.

53 Βλ. σχετικά, Γιάννης Η. Χάρης, «Ο άρχοντας των γραμμάτων», *Τα Νέα – Βιβλιοδρόμιο*, 26-27 Ιουλίου 2003, σ. 61/17.

54 Μόνη εξαίρεση η συνεργασία του με την υπογράφουσα –εμπειρία πλουτισμού για τη δεύτερη, παρά τις θεμιτές αντιβολές που ενείχε– για τη μετάφραση της νουβέλας τής Danièle Sallenave *Αποχαιρετισμός*, εκδ. Γαβριηλίδης, Αθήνα 1995.

55 Αρκεί να διαβάσει κανείς το «Προσημείωμα του μεταφραστή» στην *Εικόνα* του Samuel Beckett για να πεισθεί. (εκδ. Λέσχη, Αθήνα 1990, σσ. 11-21.)

56 Σύμφωνα με έντυπη αφιέρωση του Ν. Δ. στην έκδοση του *Τότες που*, Λέσχη, Αθήνα 1985.

τοβουλία της καθηγήτριας Έλλης Γιωτοπούλου-Σισιλιάνου να τον προσκαλέσει για μια τιμητική διάλεξη στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, η οποία θα συνδυαστεί, δύο μέρες μετά, με μιαν εξίσου τιμητική διάλεξή του στην Αναγνωστική Εταιρία Κερκύρας. Θα έχω την τύχη και την ευλογία, ομολογώ, να τον συνοδεύσω στο ταξίδι του αυτό, απαθανατίζοντας με μιαν ερασιτεχνική φωτογραφική μηχανή όχι μόνον στιγμιότυπα από τις δύο διαλέξεις, αλλά, πρωτίστως, το «πολύ» της συγκίνησης τού ογδοηκονταετή σχεδόν Δετζώρτζη, που θα πάρει (ας προσεχθεί) για πρώτη φορά στη ζωή του αεροπλάνο, προκειμένου να βρεθεί κοντά σε αγαπημένους οικείους και φίλους, πραγματοποιώντας το κατ' επανάληψιν τρυφερό αίτημα της λογίας φίλης του Μαρής Ασπιώτη: «Έλα κάποτε. Σ' επιθύμησε ο τόπος, σ' επιθύμησαν οι φίλοι.»[57]

Κατά βάθος, δεν είναι ταξίδι αυτό, αλλά προσκύνημα νοσταλγικής μνήμης σε τόπους και ανθρώπους χαμένους από καιρό, είτε περιδιαβάζει στοχαστικά τα καντούνια της πόλης αναθυμούμενος περιστατικά της παιδικής και πρώτης νεανικής ηλικίας του, είτε κουλουριάζεται με εφηβική χάρη σε μια πέτρινη κόχη σαν ν' αναμένει τις αλλοτινές αρσακειάδες, είτε αναμετρά σιωπηλά το μέγεθος της απουσίας προσφιλών προσώπων πάνω απ' το μνήμα των γονιών του.

Στην οδό Παδοβά 10 θα ξαναδεί το πατρικό του, και στην οδό Τενέδου 18 το οικογενειακό τους «μπλαζόνι», όπως συνηθίζει να αποκαλεί κερκυραϊστί τον βενετσιάνικο θυρεό των προγόνων του Dezzorzi (1791). Με βάση αυτό το οικόσημο, ο χαράκτης φίλος του Γιώργης Βαρλάμος θα φιλοτεχνήσει μια καλαίσθητη σφραγίδα, που θα κοσμήσει αρχικά το εξώφυλλο του διηγήματός του Ερωτικό (1984) και, κατόπιν, τα εξώφυλλα της επτάτομης έκδοσης του συλλογικού έργου του, που θα κυκλοφορήσει από τις εκδόσεις Γαβριηλίδης με τον γενικό τίτλο: *Άπαντα τα ελάχιστα ευρισκόμενα*.

Βρισκόμαστε πλέον στις αρχές της δεκαετίας του '90, όπου αγαστή συγκυρία πείθει τον Δετζώρτζη να καταπιαστεί ο ίδιος με τη συστηματική συγκέντρωση και ταξινόμηση του πολυετούς και πολυειδούς έργου του – «διάσπαρτ[ου], έως τότε, σε λογοτεχνικά περιοδικά και εξαντλημένα από καιρό βιβλία»[58]– μετατρέποντας ipso facto τη μετοχή του παθητικού αορίστου «ελάχιστα ευρεθέντα», όπως σκόπευε αρχικά, σε μετοχή μέσου ενεστώτα: «ελάχιστα ευρισκόμενα». Διατηρώ άσβεστη τη μνήμη της καθημερινής επίμοχθης εργασίας του, στην προσπάθειά του να συνδυάσει την εργασιακή αρχή του Boileau (*Vingt fois sur le metier remettez votre ouvrage; / Polissez-le sans cesse et le repolissez: Το έργο σου είκοσι φορές πιάνε και ξανακοίτα, / και χτένιζέ το συνεχώς, και πάλι, και ξανά*[59]) με τη συνθηματική προτροπή των συνωμοτών στον Ερνάνη του Victor Hugo, όπως τη χαριτολογούσε η γιαγιά του Δετζώρτζη πλάθοντας κεφτέδες: *Ad augusta per angusta: Προς τα μεγάλα μέσ' από τα δύσκολα*.[60]

Μέσα στην πρώτη διετία (1994-1995), θα εκδοθούν οι πέντε πρώτοι τόμοι του πεζογραφικού, ποιητικού, δοκιμιακού και μεταφραστικού έργου του,[61] γεγονός που θα γίνει αφορμή να αναζωπυρωθεί το ενδιαφέρον τού αναγνωστικού κοινού και, πρωτίστως, να του απονεμηθεί το '95 το Ειδικό Κρατικό Βραβείο Λογοτεχνίας, που θα τον ανασύρει κατά τι από την «επώνυμη ανωνυμία»[62] του· ενώ, μέσα στη διετία '97-'98, θα εκδώσει άλλα δύο τομίδια,[63] εντάσσοντάς τα ταπεινά στην ίδια σειρά των «ελαχίστων ευρισκομένων».

* * *

Αναλογιζόμενη σήμερα εκείνο τον εκδοτικό καταιγισμό, δεν μπορώ να πω μετά βεβαιότητος, όμως, αν ο ογδοηκονταετής Δετζώρτζης επείγεται να εκδώσει το σύνολο έργο του για να προλάβει να το δει τυπωμένο ή για να μπορέσει να αποτραβηχτεί από την τύρβη ενός κόσμου που δεν αναγνωρίζει πλέον ως δικό του και τον ενοχλεί. Τα τελευταία χρόνια της ζωής του, απαριθμώντας γύρω του απώλειες αγαπημένων προσώπων σαν χάντρες ενός αόρατου κομπολογιού (την Έλενα Βεντούρα και τον Ηλία Πολίτη, τον Λίλη Δεσύλλα, τον Άθω Δημουλά, την ανιψιά του Αμαλία, τον αδελφό του Ευγένιο, τον Γιώργο και την Ελένη Βακαλό, τον Ρόδη Ρούφο, τον Λάζαρο Γεωργιάδη, τον Λούλη Κάσδαγλη και τον Μπούλη Φραγκόπουλο, τη Νίνη Κόλλα, τη Δέσποινα Καμπάνη, τη Μαίρη Βήχου, τη Μαρίκα Αποστολοπούλου, τη Ντούντα Ζίζικα και την Άντα Βλάχου), ο Δετζώρτζης θα μετατρέψει τη ρήση του Οράτιου *«Odi profanum vulgus / Απεχθάνομαι το βέβηλο πλήθος»*[64] σε εξομολογητική στοναχή, νιώθοντας να ασφυκτιά σε μια πόλη που επιμένει να αλλοιώνει ανενδοίαστα «το ξέρω» του και να τον απομονώνει προοδευτικά σε μιαν άπελπι μοναξιά.

57 Λόγια γραμμένα στη ράχη μιας ερασιτεχνικής φωτογραφίας χειμερινού και βροχερού κερκυραϊκού τοπίου, με ημερολογιακή εγγραφή Δεκέμβριος 19[79].

58 Αντιγόνη Βλαβιανού, «Νάσος Δετζώρτζης – "Ενας περιπαθής αναγνώστης"», περιοδικό *Μετάφραση '03*, τχ. 9, ό.π., σ. 87.

59 Boileau, *Ποιητική*, στ. 172-173. Βλ. σχετικά, Ν. Δ., «Εφ' όλης της ύλης ή σχεδόν», ό.π., σσ. 91-92.

60 Βλ. σχετικά, Ν. Δ., «Refluum Temporis – Αναμνήσεις, αποτιμήσεις», *ό.π.*, σ. 152.

61 Πρόκειται για τα βιβλία: *Συνεντεύξεις και έρευνες*, 4 (1994), *Παραλλαγές στο ίδιο θέμα*, 1 (1994), *Τέσσερα παράταιρα διηγήματα*, 2 (1994), *Πέντε κείμενα του Samuel Beckett στα ελληνικά*, 5 (1995) και *Ποικίλα χρονολογικώς*, 3 (1995).

62 Όπως συνήθιζε να λέει.

63 Πρόκειται για τα βιβλία: *Μια ανά-γνωση του Τέλλου Άγρα*, 6 (1997), *Μια ανά-γνωση της «Eroica»*, 8 (1998).

64 Βλ. ενδεικτικά, Ν. Δ., «Εφ' όλης της ύλης ή σχεδόν», *ό.π.*, σσ. 121-122 & Ν. Δ., «Refluum Temporis – Αναμνήσεις, αποτιμήσεις», *ό.π.*, σσ. 126, 127-128.

Από τη στιγμή που η αλλοτινή κομψή βακτηρία της νεανικής ηλικίας του θα μετατραπεί στα χέρια του σε σήμα κατατεθέν της αδυναμίας του να σταθεί αυτόνομα όρθιος και να περπατήσει, ο περήφανος Δετζώρτζης, ολύμπιος μες στην οίηση της αρχοντικής αδιαλλαξίας του, θα ορθώσει «υψηλά τριγύρω [τ]ου τείχη»,[65] αρνούμενος πεισματικά να «δουν, τον ολόρθο, πεσμένο»,[66] γεγονός που ορισμένοι θα ερμηνεύσουν ως «τάση αναχωρητισμού» ή «ροπή αριστοκρατισμού».[67]

Φεύγοντας στα τέλη Ιουνίου του 2003, ο ευπατρίδης Νάσος Δετζώρτζης θα πάρει μαζί του μιαν ολόκληρη εποχή· ένα άλλο ήθος, ένα άλλο ύφος, έναν άλλο λόγο, εν τέλει, «ορθόν ειρημένον»,[68] που δομεί αυτόχρημα αγωγή. Όσοι είχαν την ευτυχία να διασταυρωθούν μαζί του στη ζωή, συνεχίζουν να αναπολούν το πέρασμά του ως «γνήσια παιδαγωγία» ικανή, επέκεινα της απουσίας του, να καθοδηγεί. Για όσους, πάλι, δεν είχαν αυτή την ευλογία, το αναξιοποίητο εν πολλοίς κεφάλαιο του μεταφραστή, επιμελητή, πεζογράφου και ποιητή Νάσου Δετζώρτζη υφίσταται ως πολύτιμη «υποθήκη» στον χώρο των Ελληνικών Γραμμάτων και Τεχνών. Μια «υποθήκη» υψηλής αισθητικής, εν είδει ιδεατής διδασκαλίας, όπως τη συνέλαβε πρώτος ο Πλάτων: ως «τόκο εν τω καλώ».[69]

65 Ως προς την «ιερόσυλη παραλλαγή» του καβαφικού στίχου, βλ.. Ν. Δ., «Εφ' όλης της ύλης ή σχεδόν», *ό.π.*, σ. 105.
66 Βλ. Γιάννης Η. Χάρης, «Ο άρχοντας των γραμμάτων», *ό.π.*
67 Βλ. σχετικά, Ν. Δ., «Εφ' όλης της ύλης ή σχεδόν», *ό.π.*, σ. 121.
68 Ν. Δ., «Refluum Temporis – Αναμνήσεις, αποτιμήσεις», *ό.π.*, σ. 134.
69 Αλιεύω τη ρήση από επιστολή του Ι. Συκουτρή, στο Ν. Δ., *Ποικίλα χρονολογικώς*, ό.π., σ. 272.

Το οικόσημο της οικογένειας Δετζώρτζη και το ex libris που δημιούργησε ο ζωγράφος και χαράκτης Γ. Βαρλάμος με βάση αυτό

Γ. Σπάνιο αρχειακό υλικό από το προσωπικό αρχείο του Νάσου Δετζώρτζη

Με τον μικρότερο αδελφό του, 7.6.1923

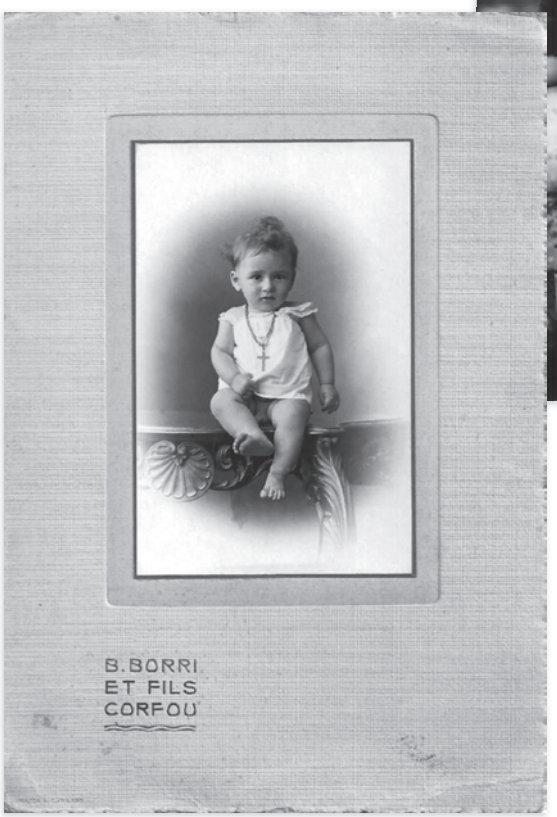

Ο Νάσος Δετζώρτζης σε ηλικία 8 μηνών, 4.11.1911

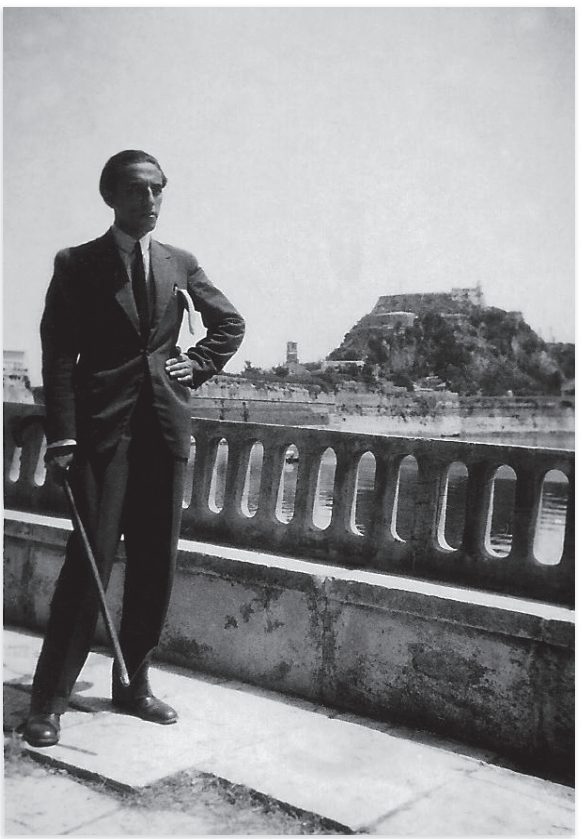

Ο Δετζώρτζης νέος στην Κέρκυρα, χ.χ.

Ο αστρονόμος F. Lamèch (στη φωτογραφία καθήμενος), του οποίου άρθρα μεταφράζει ο Δετζώρτζης (στη φωτογραφία όρθιος, αριστερά) για εφημερίδες της Κέρκυρας

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΝΤΕΤΕΚΤΙΒ

Αθυνομικό διήγημα

Α'. Μιά μυθηριώδης κλοπή.

Ὁ κ. Στέφενς, ὁ γνωστότατος τραπεζίτης τοῦ Λονδίνου, εἶχε ἐπιστρέψει αὐτὴ τὴ βραδιὰ πολὺ σκυθρωπὸς στὴ θαυμάσια ἰδιοκτησία του. Κάτι σοβαρὸ εἶχε γίνει στὴ τράπεζά του, ἀλλὰ ἡ ἐφημερίδες δὲν τὸ εἶχαν ἀκόμη δημοσιεύσει διὰ λόγους ποὺ εὐκόλως, θὰ ἐνοήσουν ἀπὸ τὰ ἑπόμενα.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους του τὸν εἶχε κλέψει καὶ εἶχεν ἐξαφανισθεῖ. Ὁ ἄθλιος εἶχε πάρει ἕνα ποσὸ 100(;) λιρῶν ποὺ μὲ τὴν τότε τιμὴν τῆς λίρας ἀντιπροσώπευε 250000 γαλλικὰ φράγκα. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ κυρίως λυποῦσε τὸν κ. Στέφενς ἦτο τὸ ὅτι ὁ δρόμος τῆς κλοπῆς αὐτῆς ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς καλυτέρους τοῦ ὑπαλλήλους, ἕνας νέος ποὺ τὸν εἶχε πάρει ἀπὸ μικρὸ παιδί, ποὺ τὸν εἶχε ἀναθρέψει ὅπως καλύτερα νόμιζε καὶ ποὺ εἶχε γίνει, νὰ πούμε, ἕνα ἀπὸ τὰ θεμελιώδη στηρίγματα τῆς Τραπέζης Στέφενς καὶ Σια.

Εἶνε σκληρὸ τὸ νὰ βλέπῃ κανεὶς ὅτι προδίδεται ἀπὸ ἕνα ἄνθρωπο στὸν ὁποῖο ἔδωσε ὅλη του τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ τὸν ὁποῖο θεωρεῖ σχεδὸν σὰν ἕνα συνεταῖρο. Ὁ κ. Στέφενς ἠθέλησε στὴν ἀρχὴ ν' ἀναβάλῃ νὰ πείσῃ τὸν ἑαυτό του ὅτι ὁ Ἀλφρέδος—αὐτὸ ἦταν τὸ ὄνομα τοῦ ἀπίστου ὑπαλλήλου—θὰ ξαναγύρνταν ἀπὸ τὴ μία στιγμὴ στὴν ἄλλη, ὅτι θὰ ἔπεφτε στὰ πόδια του νὰ τοῦ ὁμολογήσῃ τὸ λάθος του, ἀλλὰ ὁ ἄθλιος δὲν εἶχεν ἀναφανῇ. Τὸ σχέδιον τῆς κλοπῆς εἶχεν ἐπιδεξία καταστρωθῇ. Ὁ κακοποιὸς εἶχε διαλέξει τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ βρισκόνταν μόνος στὴ Τράπεζα, γιὰ ν' ἀνοίξῃ τὸ χρηματοκιβώτιο καὶ νὰ πάρῃ τὸ περιεχόμενό του. Στὴν ἀρχὴ ὁ κ. Στέφενς εἶχε δυσκολία νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν ἀστυνομία, γιατὶ κρατιόνταν ἀπὸ ἕνα τελευταῖο ἐνδοιασμό, ἀλλὰ στὸ τέλος ἀπεφάσισε νὰ γράψῃ στὸ Σκότλαντ Γιάρδ, δηλαδὴ στὴν ἀστυνομικὴ διεύθυνση τοῦ Λονδίνου.

Τὴ βραδυὰ αὐτή, ἀσυνήθιστη μελαγχολία βασιλεύει κατὰ τὸ δεῖπνον στὴν πλούσια ἐπαυλὴ τοῦ Ρίσμοντ. Ὁ κ. Στέφενς σιωπηλὸς εἶχε καθήσει στὸ τραπέζι μαζὺ μὲ τὴ γυναῖκα του καὶ τὸ γιό του τὸν Νέικ, ἕνα παιδὶ ἐξυπνότατο 15 χρονῶν, καὶ μόνο στὸ τέλος τοῦ δείπνου, ἀφοῦ πολὺ τοὺς τάραξε μὲ τὴ σιωπή του ἀπεφάσισε νὰ τοὺς ἀναγγείλῃ τὴ θλιβερὴ εἴδηση.

— Πῶς, φώναξε ἡ γυναῖκα του, ὁ Ἀλφρέδος σὲ ἐλεγε καὶ νὰ ἐξαφανισθῇ. Ὢ εἶνε ἀδύνατο. Αὐτὸ ἕνα παιδὶ ποὺ ἔκλαβε τόσα καλά, νὰ μᾶς ἔχει κάμῃ ἕνα τέτοιο πρᾶγμα.

— Ἀλλοίμονον! ἀπήντησεν ὁ κ. Στέφενς, θὰ ἤθελα νὰ μὴ πιστεύω ἐκόμη ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ ἔνοχος. Ἀλλὰ εἶνε ἀδύνατο νὰ ἀμφιβάλῃ κανείς' ἔπειτα ἀπὸ τὸ κόλπο ἐξαφανίστηκε.

— Πῆγε κανεὶς νὰ δῇ στὸ σπῆτι μήπως; εἶνε ἄρρωστος;

— Δὲν ἐπέστρεψε σπῆτι του ἀπὸ τὴ βραδιὰ ποὺ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Τράπεζα.

Σιωπὴ ἐπεκράτησεν βαρειά, καταπιεστική. Ὁ μικρὸς Νέικ, ἄκουσε τὸ θλιβερὸ νέο, ἄφωνος. Ἐγνώριζε καλὰ τὸν Ἀλφρέδο, μὲ τὸν ὁποῖον μάλιστα ἔπαιζε συχνὰ τέννις ἢ κρίκετ, καὶ πολλὲς φορὲς τὸν εἶχε συντροφεύσει στὴν κολυμβητικὴ σχολή. Μία σχετικὴ οἰκειότης εἶχε συνδέσει τὸν ὑπάλληλο μὲ τὸν

ΠΡΟΣΚΟΠΙΚΗ ΖΩΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΡΟΣΚΟΠΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΗΣ Β'. ΟΜΑΔΟΣ ΠΡΟΣΚΟΠΩΝ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

1926

ΕΤΟΣ Α'. ΑΡΙΘ. ΦΥΛ. 3. ΤΙΜΗ ΔΡ. 2,50 ΚΕΡΚΥΡΑ [redacted] 1926

1 Ἰουνίου 1926

ΠΡΟΣΚΟΠΙΚΗ ΖΩΗ 27

Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Δ. ΔΕΤΖΩΡΤΖΗ

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΝΤΕΤΕΚΤΙΒ

ΜΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΩΔΗΣ ΥΠΟΘΕΣΙΣ

Ὁ κ. Στέφενς, ὁ περισσότερο γνωστὸς τραπεζίτης τοῦ Λονδίνου, εἶχεν ἐπιστρέψει αὐτὴ τὴ βραδιὰ πολὺ σκυθρωπὸς στὴ θαυμάσια ἰδιοκτησία του. Κάτι σοβαρὸ εἶχε γίνει στὴ τράπεζά του, ἀλλὰ ἡ ἐφημερίδες δὲν τὸ εἶχαν ἀκόμη δημοσιεύσει διὰ λόγους ποὺ εὐκόλως, θὰ ἐνοήσουν ἀπὸ τὰ ἑπόμενα.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους του τὸν εἶχε κλέψει καὶ εἶχεν ἐξαφανισθεῖ. Ὁ ἄθλιος εἶχε πάρει ἕνα ποσὸ 100(;) λιρῶν ποὺ μὲ τὴν τότε τιμὴν τῆς λίρας ἀντιπροσώπευε 250000 γαλλικὰ φράγκα. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ κυρίως λυποῦσε τὸν κ. Στέφενς ἦτο τὸ ὅτι ὁ δρόμος τῆς κλοπῆς αὐτῆς ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς καλυτέρους τοῦ ὑπαλλήλους, ἕνας νέος ποὺ τὸν εἶχε πάρει ἀπὸ μικρὸ παιδί, ποὺ τὸν εἶχε ἀναθρέψει ὅπως καλύτερα νόμιζε καὶ ποὺ εἶχε γίνει, νὰ πούμε, ἕνα ἀπὸ τὰ θεμελιώδη στηρίγματα τῆς Τραπέζης Στέφενς καὶ Σια.

Εἶνε σκληρὸ τὸ νὰ βλέπῃ κανεὶς ὅτι προδίδεται ἀπὸ ἕνα ἄνθρωπο στὸν ὁποῖο ἔδωσε ὅλη του τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ τὸν ὁποῖο θεωρεῖ σχεδὸν σὰν ἕνα συνεταῖρο. Ὁ κ. Στέφενς ἠθέλησε στὴν ἀρχὴ ν' ἀναβάλῃ νὰ πείσῃ τὸν ἑαυτό του ὅτι ὁ Ἀλφρέδος—αὐτὸ ἦταν τὸ ὄνομα τοῦ ἀπίστου ὑπαλλήλου—θὰ ξαναγύρνταν ἀπὸ τὴ μία στιγμὴ στὴν ἄλλη, ὅτι θὰ ἔπεφτε στὰ πόδια του νὰ τοῦ ὁμολογήσῃ τὸ λάθος του, ἀλλὰ ὁ ἄθλιος δὲν εἶχεν ἀναφανῇ. Τὸ σχέδιον τῆς κλοπῆς εἶχεν ἐπιδεξία καταστρωθῇ. Ὁ κακοποιὸς εἶχε διαλέξει τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ βρισκόνταν μόνος στὴ Τράπεζα, γιὰ ν' ἀνοίξῃ τὸ χρηματοκιβώτιο καὶ νὰ πάρῃ τὸ περιεχόμενό του. Στὴν ἀρχὴ ὁ κ. Στέφενς εἶχε δυσκολία νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν ἀστυνομία, γιατὶ κρατιόνταν ἀπὸ ἕνα τελευταῖο ἐνδοιασμό, ἀλλὰ στὸ τέλος ἀπεφάσισε νὰ γράψῃ στὸ Σκότλαντ Γιάρδ, δηλαδὴ στὴν ἀστυνομικὴ διεύθυνση τοῦ Λονδίνου.

Τὴ βραδυὰ αὐτή, ἀσυνήθιστη μελαγχολία βασιλεύει κατὰ τὸ δεῖπνον στὴν πλούσια ἐπαυλὴ τοῦ Ρίσμοντ. Ὁ κ. Στέφενς σιωπηλὸς εἶχε καθήσει στὸ τραπέζι μαζὺ μὲ τὴ γυναῖκα του καὶ τὸ γιό του τὸν Νέικ, ἕνα παιδὶ ἐξυπνότατο 15 χρονῶν, καὶ μόνο στὸ τέλος τοῦ δείπνου, ἀφοῦ πολὺ τοὺς τάραξε μὲ τὴ σιωπή του ἀπεφάσισε νὰ τοὺς ἀναγγείλῃ τὴ θλιβερὴ εἴδηση.

— Πῶς, φώναξε ἡ γυναῖκα του, ὁ Ἀλφρέδος σὲ ἐλεγε καὶ νὰ ἐξαφανισθῇ. Ὢ εἶνε ἀδύνατο. Αὐτὸ ἕνα παιδὶ ποὺ ἔκλαβε τόσα καλά, νὰ μᾶς ἔχει κάμῃ ἕνα τέτοιο πρᾶγμα.

— Ἀλλοίμονον! ἀπήντησεν ὁ κ. Στέφενς, θὰ ἤθελα νὰ μὴ πιστεύω ἐκόμη ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ ἔνοχος. Ἀλλὰ εἶνε ἀδύνατο νὰ ἀμφιβάλῃ κανείς' ἔπειτα ἀπὸ τὸ κόλπο ἐξαφανίστηκε.

— Πῆγε κανεὶς νὰ δῇ στὸ σπῆτι μήπως; εἶνε ἄρρωστος;

— Δὲν ἐπέστρεψε σπῆτι του ἀπὸ τὴ βραδιὰ ποὺ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Τράπεζα.

Σιωπὴ ἐπεκράτησεν βαρειά, καταπιεστική. Ὁ μικρὸς Νέικ, ἄκουσε τὸ θλιβερὸ νέο, ἄφωνος. Ἐγνώριζε καλὰ τὸν Ἀλφρέδο, μὲ τὸν ὁποῖον μάλιστα ἔπαιζε συχνὰ τέννις ἢ κρίκετ, καὶ πολλὲς φορὲς τὸν εἶχε συντροφεύσει στὴν κολυμβητικὴ σχολή. Μία σχετικὴ οἰκειότης εἶχε συνδέσει τὸν ὑπάλληλο μὲ τὸν

«Ο μικρός ντετέκτιβ», χειρόγραφη μετάφραση του Δετζώρτζη και η δημοσίευσή της στην Προσκοπική ζωή

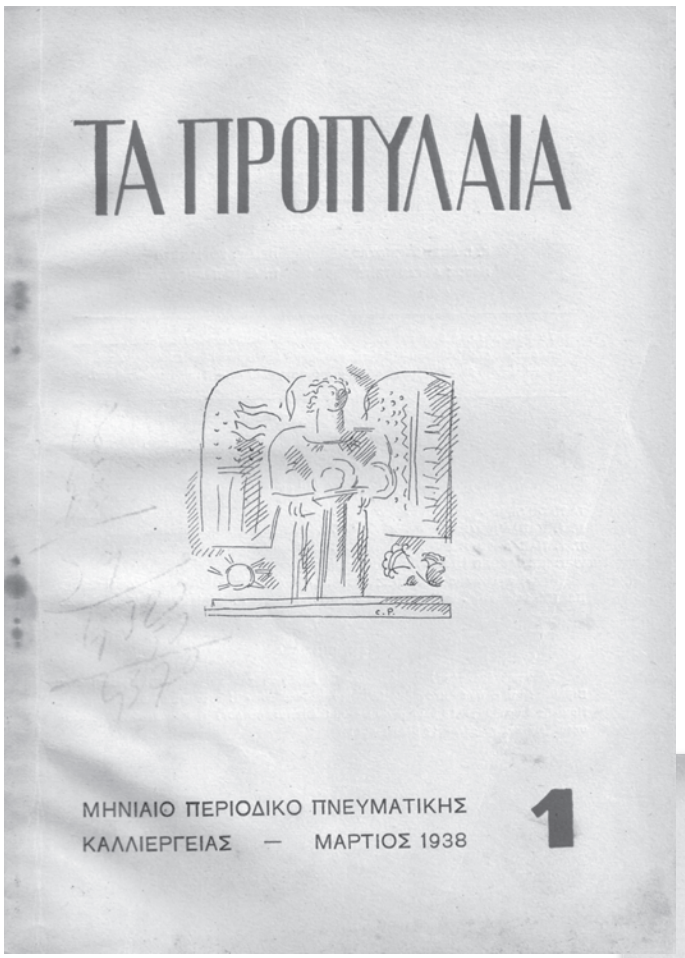
ΤΑ ΠΡΟΠΥΛΑΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ — ΜΑΡΤΙΟΣ 1938 1

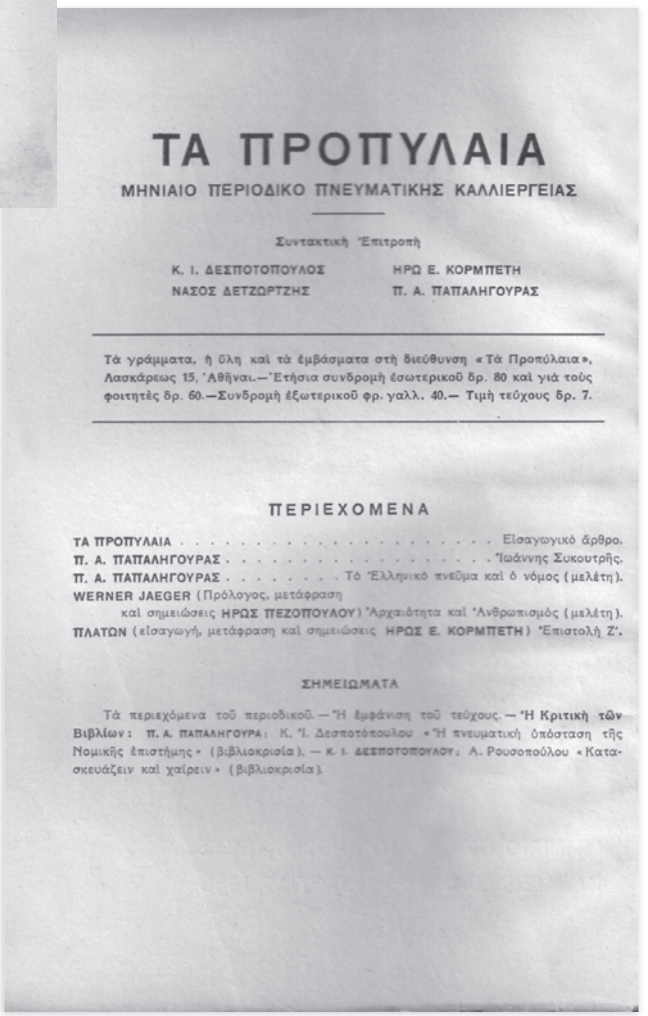
ΤΑ ΠΡΟΠΥΛΑΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ

Συντακτική Ἐπιτροπή

Κ. Ι. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΣ — ΗΡΩ Ε. ΚΟΡΜΠΕΤΗ
ΝΑΣΟΣ ΔΕΤΖΩΡΤΖΗΣ — Π. Α. ΠΑΠΑΛΗΓΟΥΡΑΣ

Τά γράμματα, ἡ ὕλη καί τά ἐμβάσματα στή διεύθυνση «Τά Προπύλαια», Λασκάρεως 15, Ἀθῆναι.—Ἐτήσια συνδρομή ἐσωτερικοῦ δρ. 80 καί γιά τούς φοιτητές δρ. 60.—Συνδρομή ἐξωτερικοῦ φρ. γαλλ. 40.— Τιμή τεύχους δρ. 7.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΑ ΠΡΟΠΥΛΑΙΑ . . . . . Εἰσαγωγικό ἄρθρο.
Π. Α. ΠΑΠΑΛΗΓΟΥΡΑΣ . . . . . Ἰωάννης Συκουτρῆς.
Π. Α. ΠΑΠΑΛΗΓΟΥΡΑΣ . . . . . Τό Ἑλληνικό πνεῦμα καί ὁ νόμος (μελέτη).
WERNER JAEGER (Πρόλογος, μετάφραση καί σημειώσεις ΗΡΩΣ ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΥ) Ἀρχαιότητα καί Ἀνθρωπισμός (μελέτη).
ΠΛΑΤΩΝ (εἰσαγωγή, μετάφραση καί σημειώσεις ΗΡΩΣ Ε. ΚΟΡΜΠΕΤΗ) Ἐπιστολή Ζ'.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Τά περιεχόμενα τοῦ περιοδικοῦ.—Ἡ ἐμφάνιση τοῦ τεύχους.—**Ἡ Κριτική τῶν Βιβλίων: Π. Α. ΠΑΠΑΛΗΓΟΥΡΑ**: Κ. Ἰ. Δεσποτόπουλου «Ἡ πνευματική ὑπόσταση τῆς Νομικῆς ἐπιστήμης» (βιβλιοκρισία).—**Κ. Ι. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ**: Α. Ρουσοπούλου «Κατασκευάζειν καί χαίρειν» (βιβλιοκρισία).

Τα Προπύλαια, «μηνιαίο περιοδικό πνευματικής καλλιέργειας», που εξέδωσε το 1938 ομάδα τεσσάρων φοιτητών

Στο γραφείο του

Στρατιώτης στην Κέρκυρα, 1940

Στο Σαραντάπηχο, δεκαετία του 1930

Στρατιώτης στον Πειραιά, φθινόπωρο 1940

Το γραφείο του στον εκδοτικό οίκο Οι Φίλοι του Βιβλίου, στον οποίο το 1945 αναλαμβάνει την επιμέλεια του συνόλου των εκδόσεων

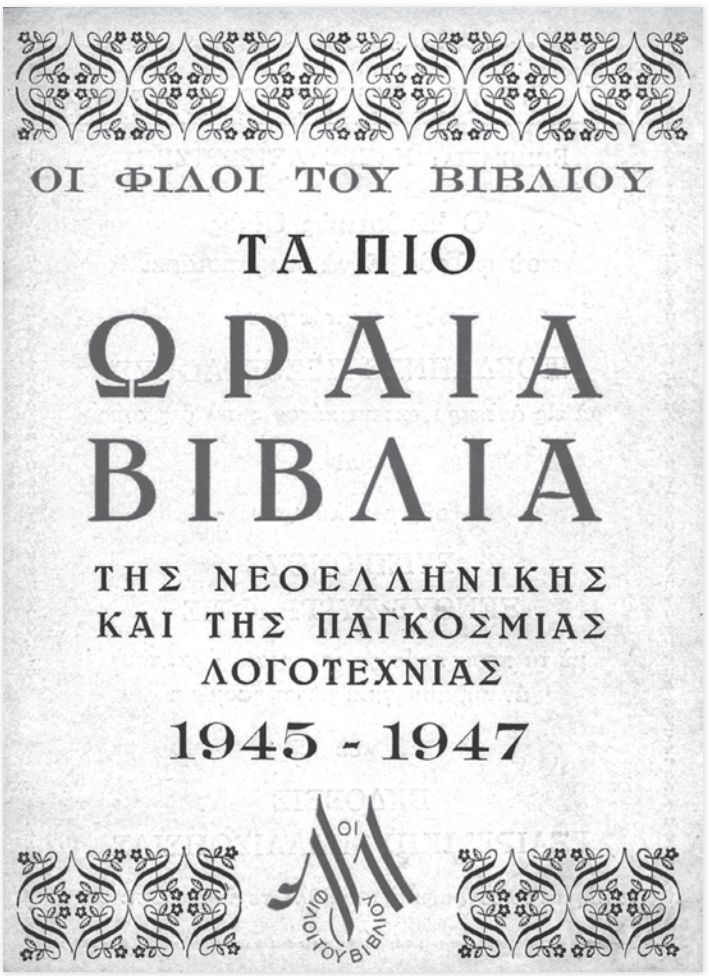

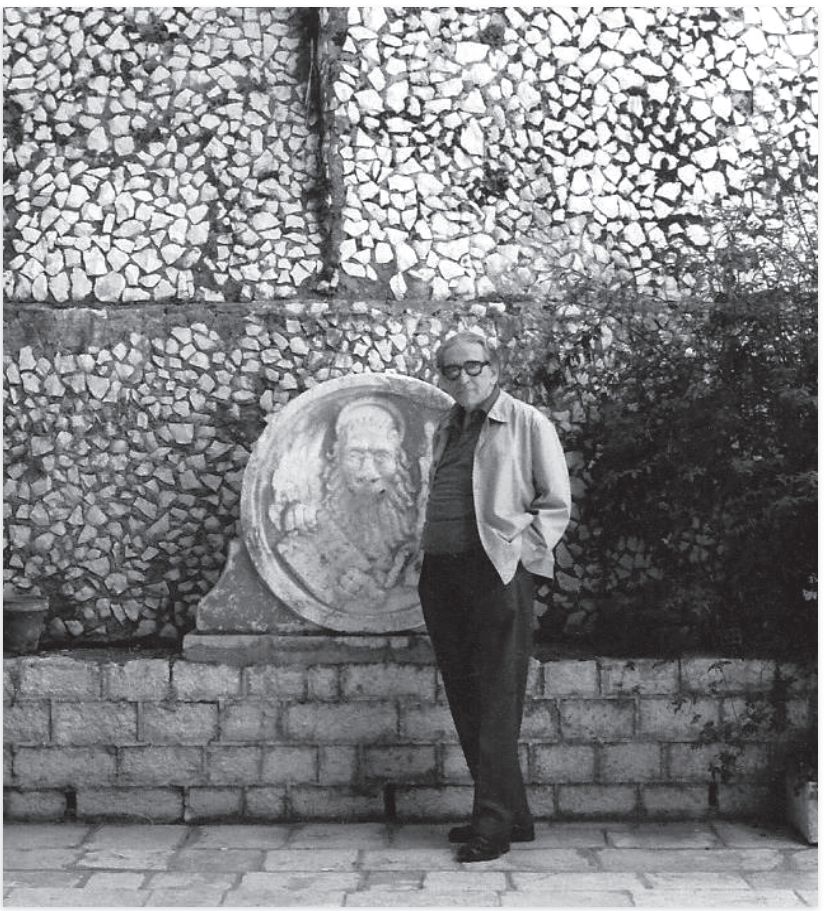

Στην Κέρκυρα, 1989

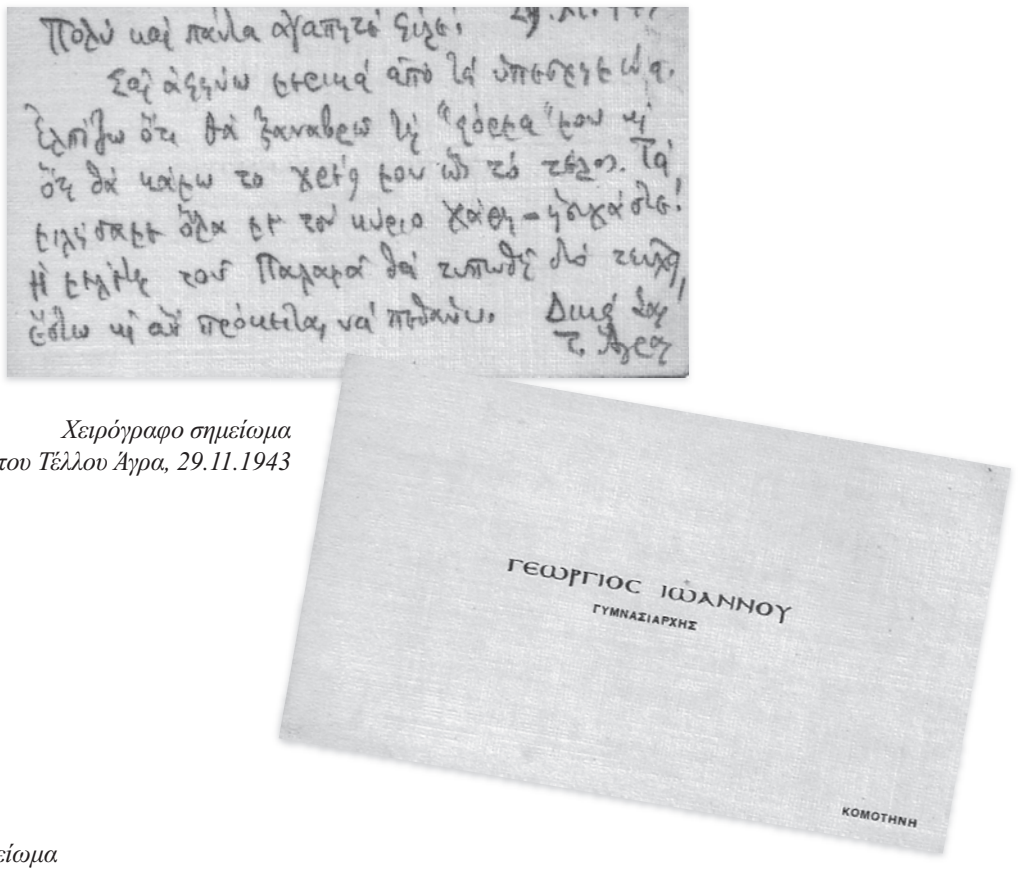

Χειρόγραφο σημείωμα του Τέλλου Άγρα, 29.11.1943

Χειρόγραφο σημείωμα του Ευάγγελου Αβέρωφ-Τοσίτσα, πρωτοχρονιά του 1967

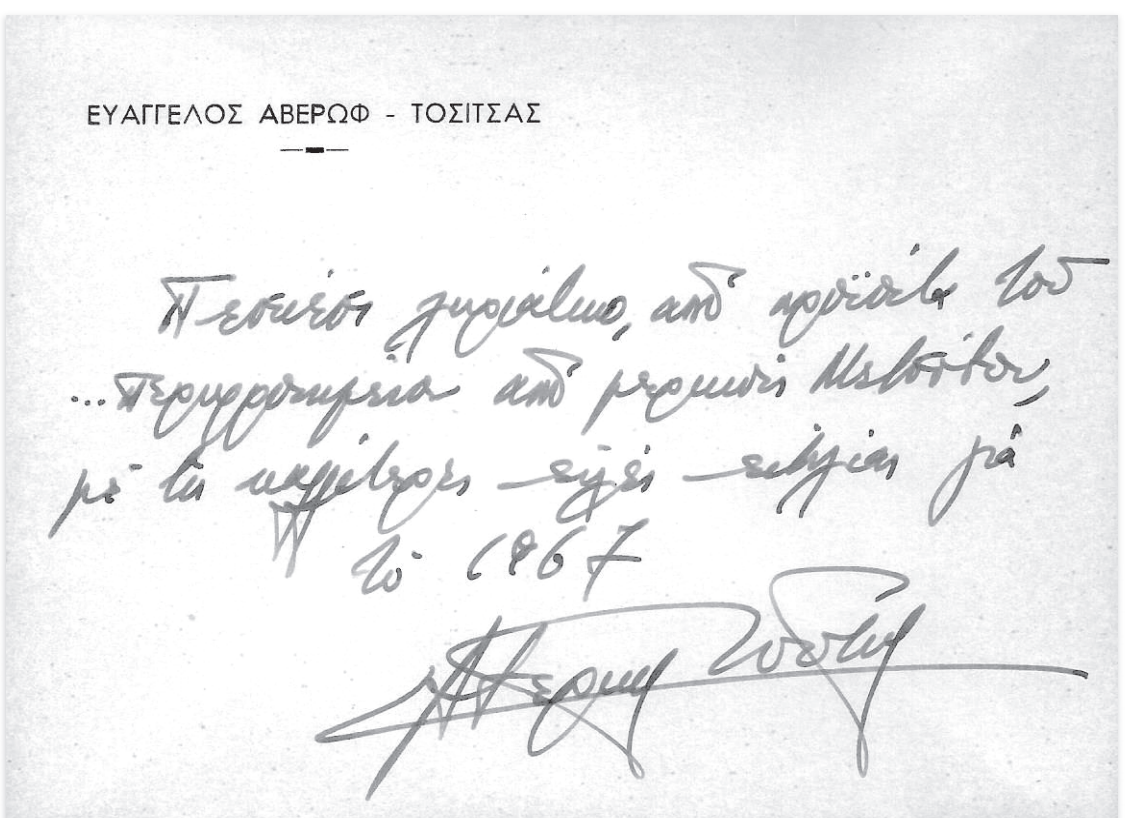

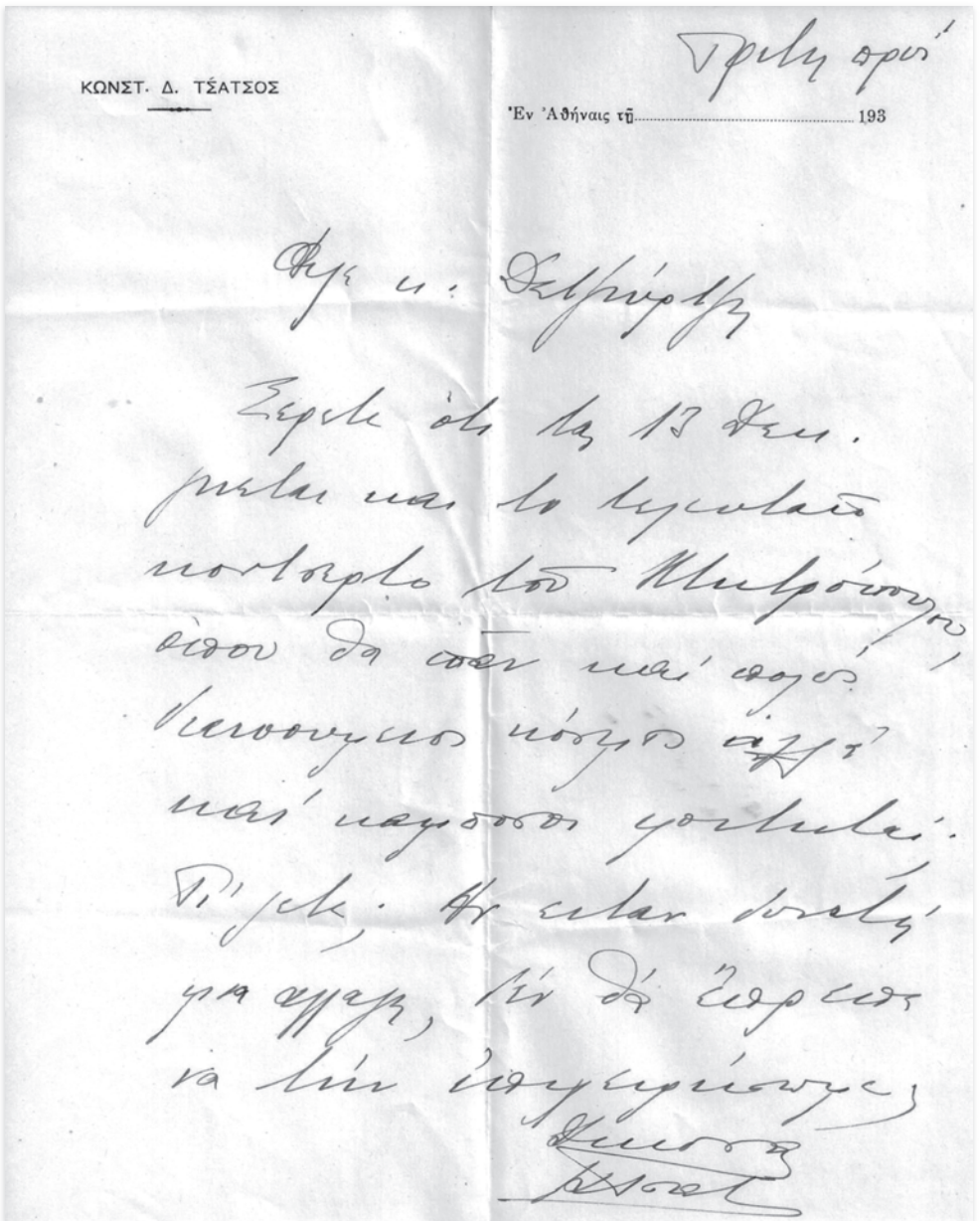
ΚΩΝΣΤ. Δ. ΤΣΑΤΣΟΣ

Ἐν Ἀθήναις τῇ..... 193

Χειρόγραφο σημείωμα του Κωνσταντίνου Τσάτσου, δεκαετία 1930

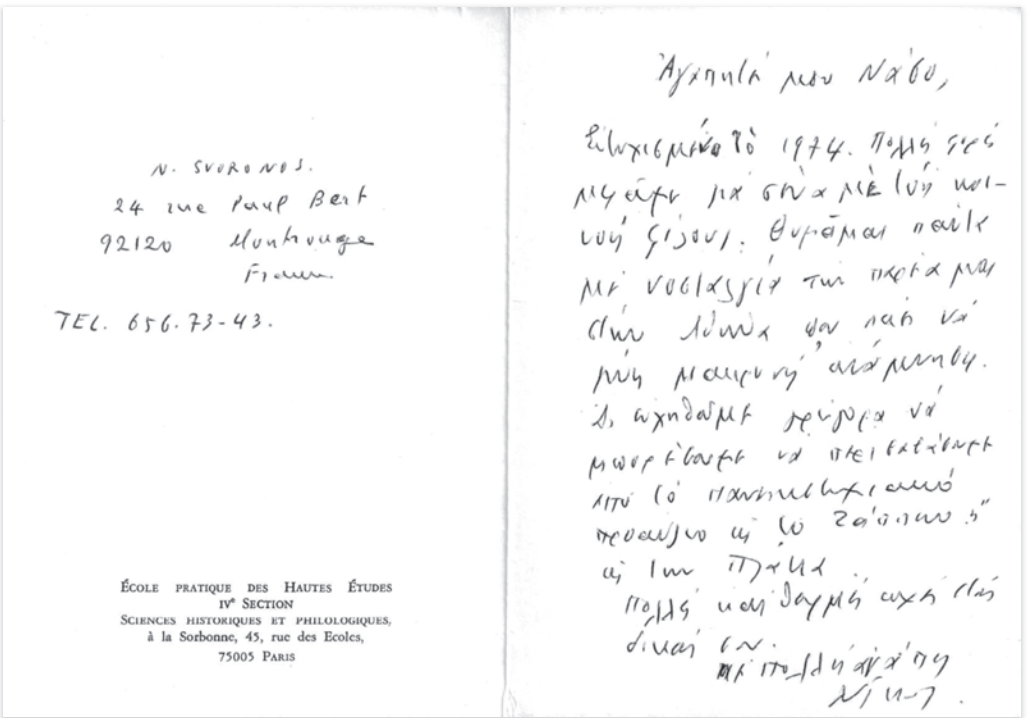

N. SVORONOS.
24 rue Paul Bert
92120 Montrouge
France
TEL. 656.73-43.

ÉCOLE PRATIQUE DES HAUTES ÉTUDES
IVe SECTION
SCIENCES HISTORIQUES ET PHILOLOGIQUES,
à la Sorbonne, 45, rue des Ecoles,
75005 PARIS

Χειρόγραφο σημείωμα
του Νίκου Σβορώνου, Ιανουάριος 1974

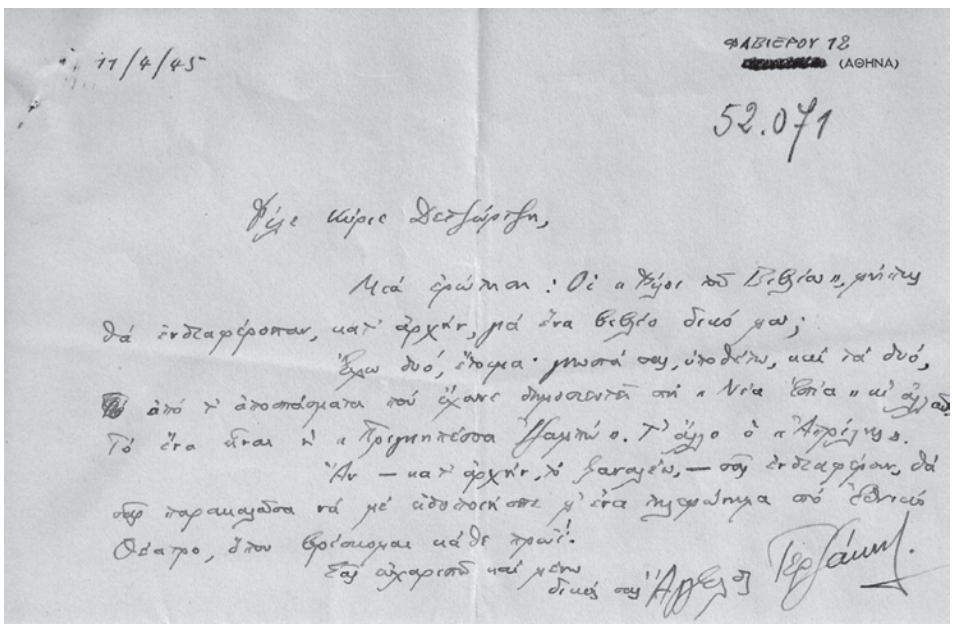

11/4/45

ΦΛΑΒΙΕΡΟΥ 72
[redacted] (ΑΘΗΝΑ)

52.071

Χειρόγραφο σημείωμα
του Άγγελου Τερζάκη, 11.4.1945

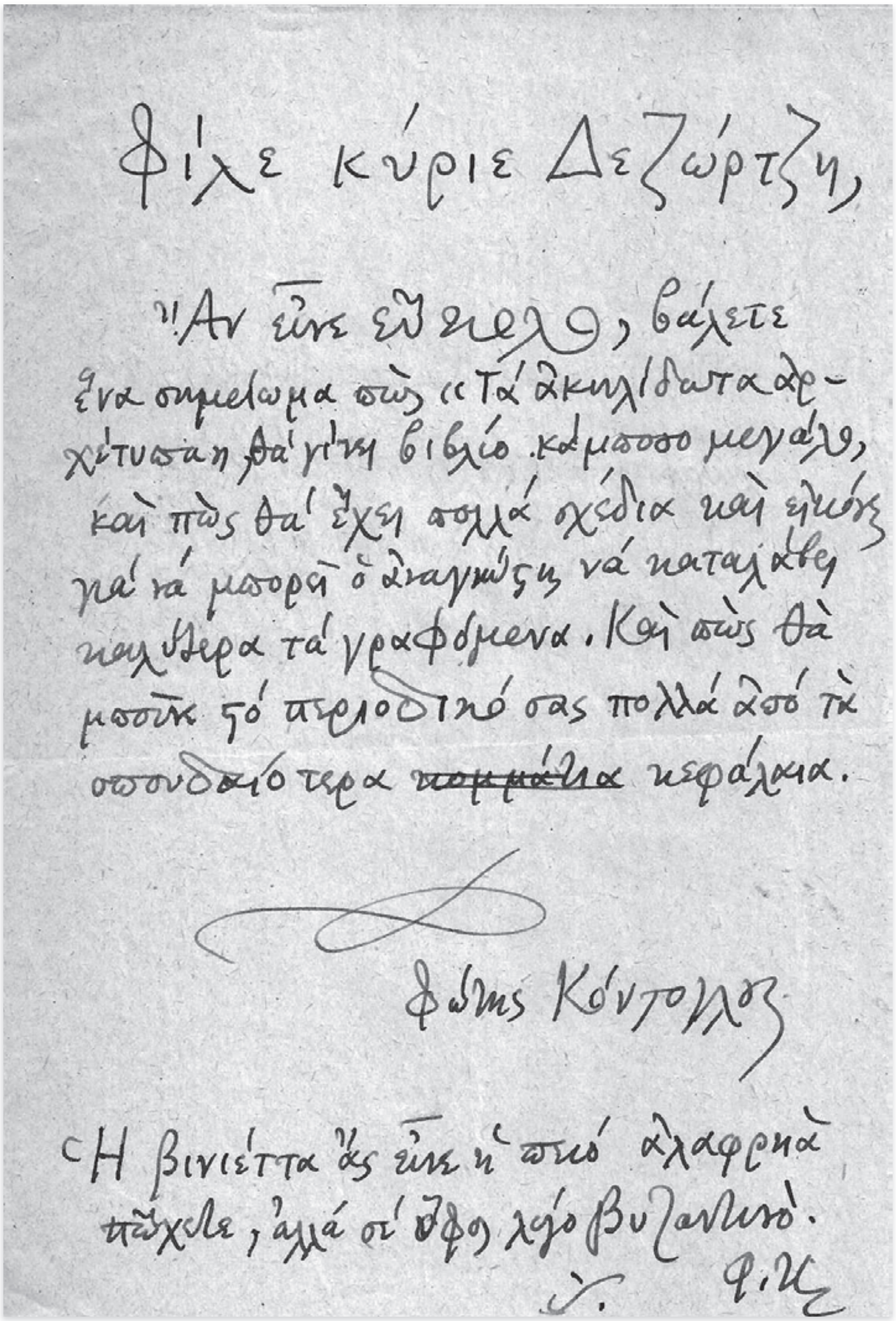

Φίλε κύριε Δεζώρτζη,

Ἂν εἶνε εὔκολο, βάλετε ἕνα σημείωμα πὼς «Τὰ ἀκηλίδωτα ἀρχέτυπα», θὰ γίνη βιβλίο κάμποσο μεγάλο, καὶ πὼς θὰ ἔχη πολλὰ σχέδια καὶ εἰκόνες γιὰ νὰ μπορῇ ὁ διαβάστης νὰ καταλάβει καλύτερα τὰ γραφόμενα. Καὶ πὼς θὰ μποῦν στὸ περιοδικό σας πολλὰ ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ~~κομμάτια~~ κεφάλαια.

Φώτης Κόντογλου

Ἡ βινιέττα ἂς εἶνε ἡ πιὸ ἀλαφρινὰ πῶχλε, ἀλλὰ σὲ ὕφος λίγο βυζαντινό.

Ὁ ἴδιος Φ.Κ.

Χειρόγραφο σημείωμα του Φώτη Κόντογλου, χ.χ.

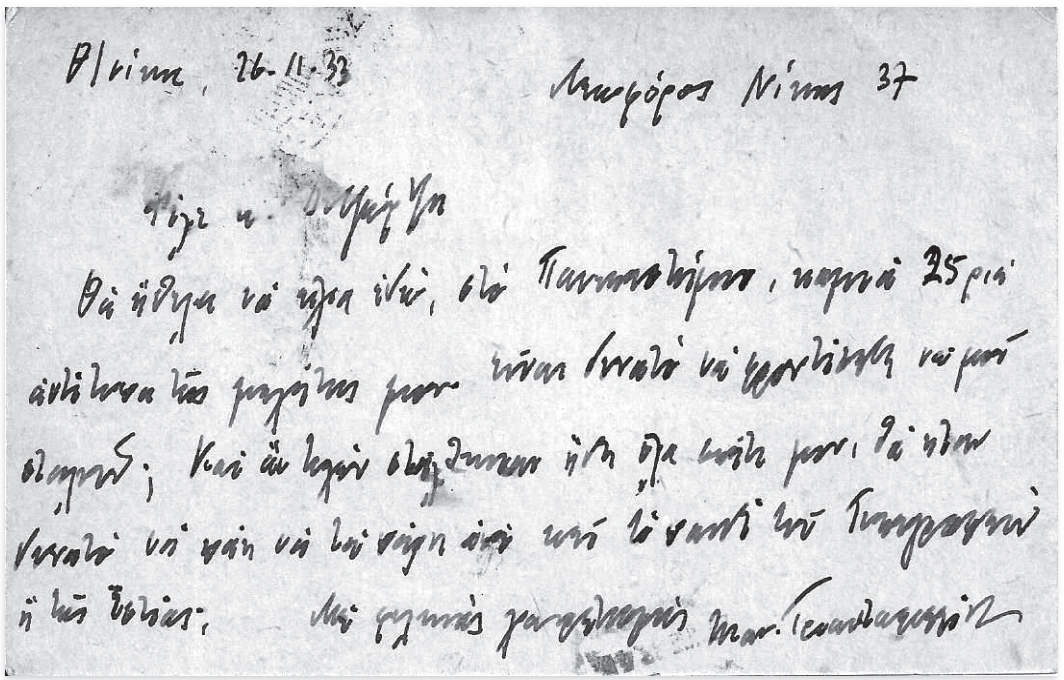

Χειρόγραφο σημείωμα
του Μανόλη Τριανταφυλλίδη, 26.11.1933

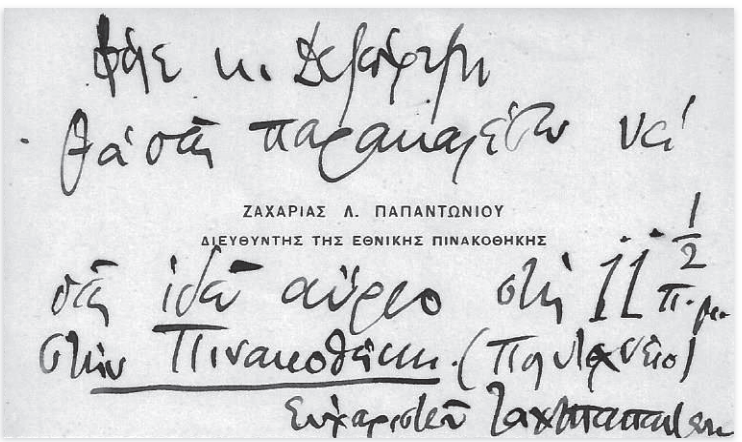

Χειρόγραφο σημείωμα
του Ζαχαρία Παπαντωνίου, χ.χ.

Χειρόγραφη αφιέρωση του Γρηγόριου Ξενόπουλου, χ.χ.

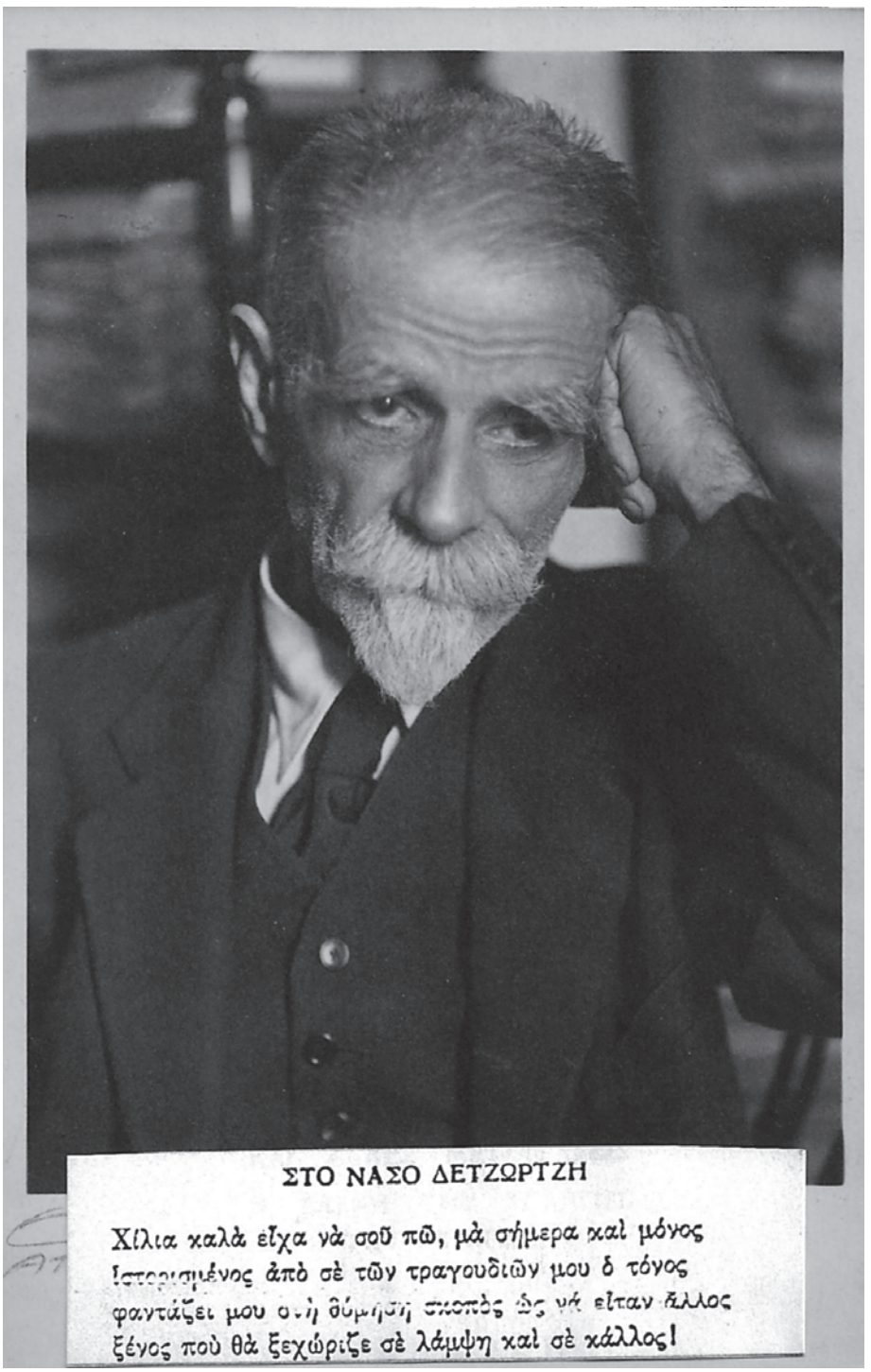

Φωτογραφία του Κωστή Παλαμά με αφιέρωση, χ.χ.

Εξώφυλλα βιβλίων που επιμελήθηκε ο Δετζώρτζης

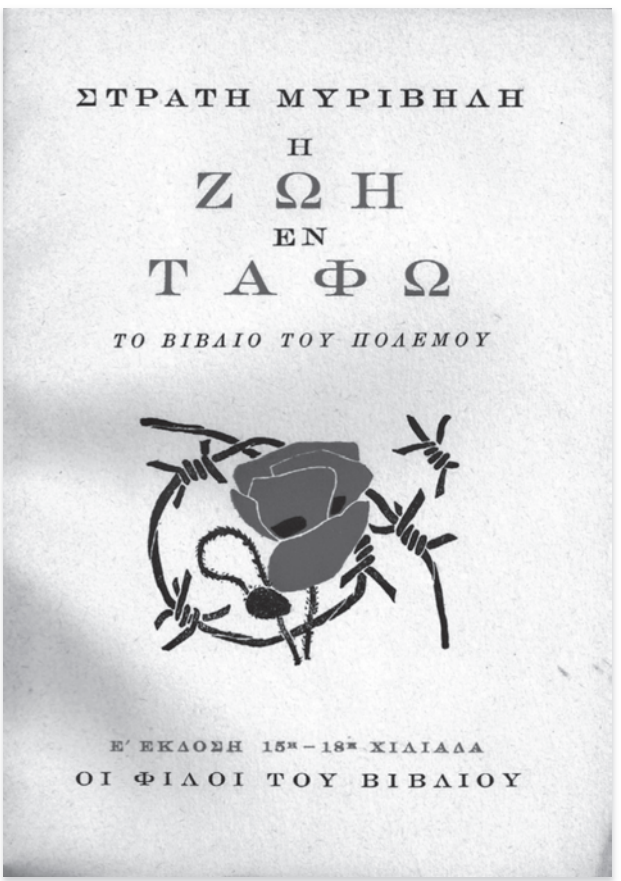

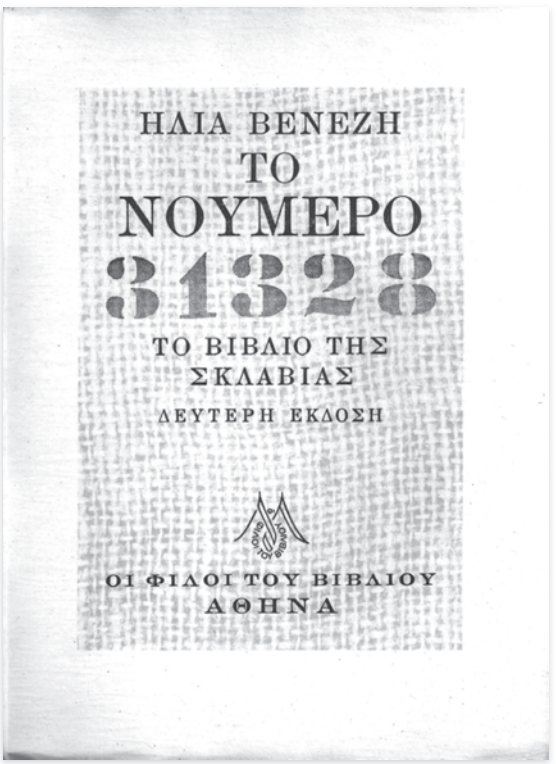

Εξώφυλλα βιβλίων που επιμελήθηκε ο Δετζώρτζης

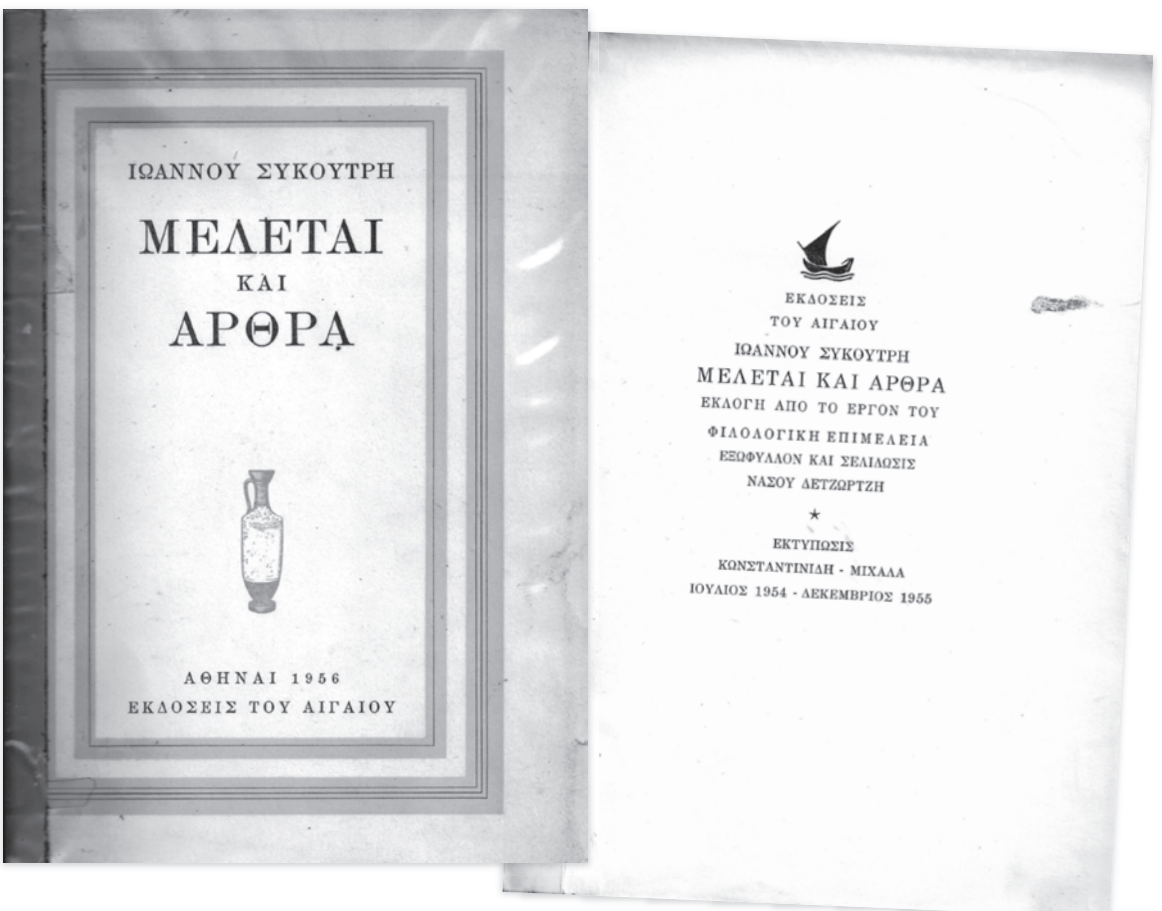

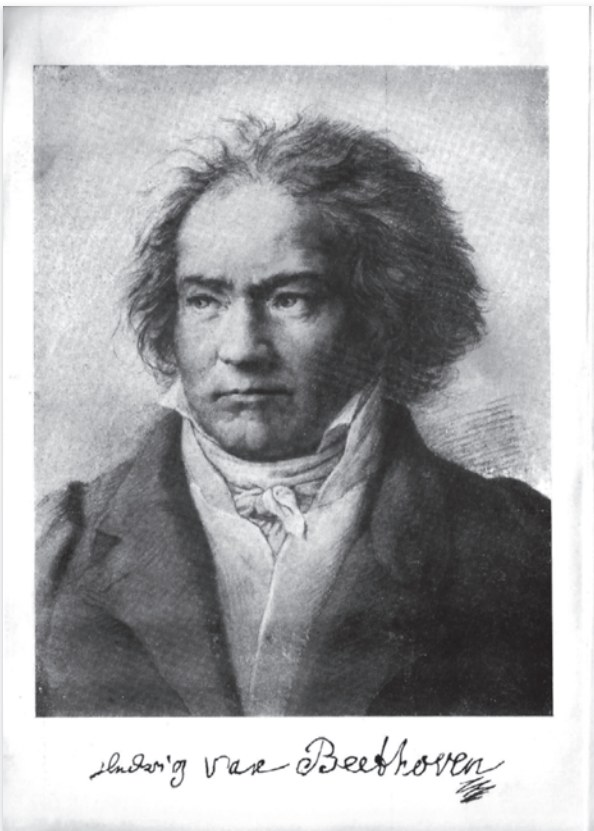

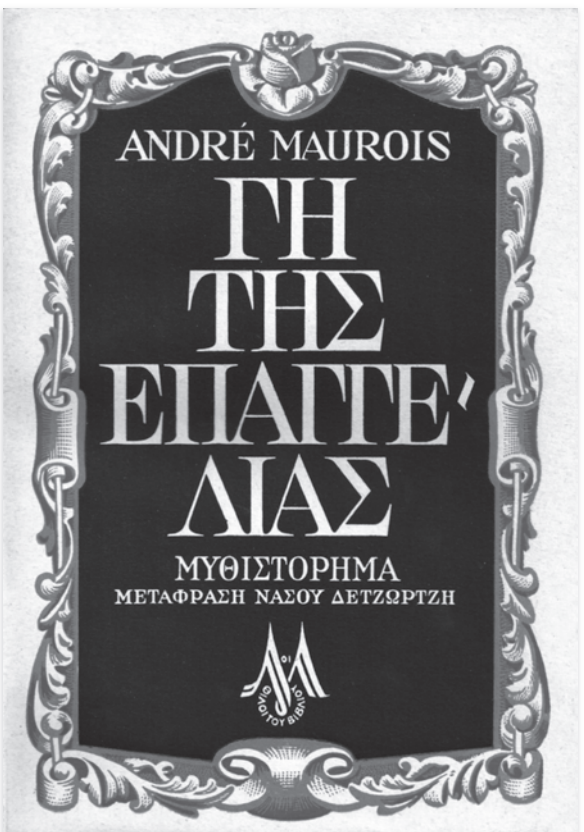

Εξώφυλλα βιβλίων που μετέφρασε ο Δετζώρτζης

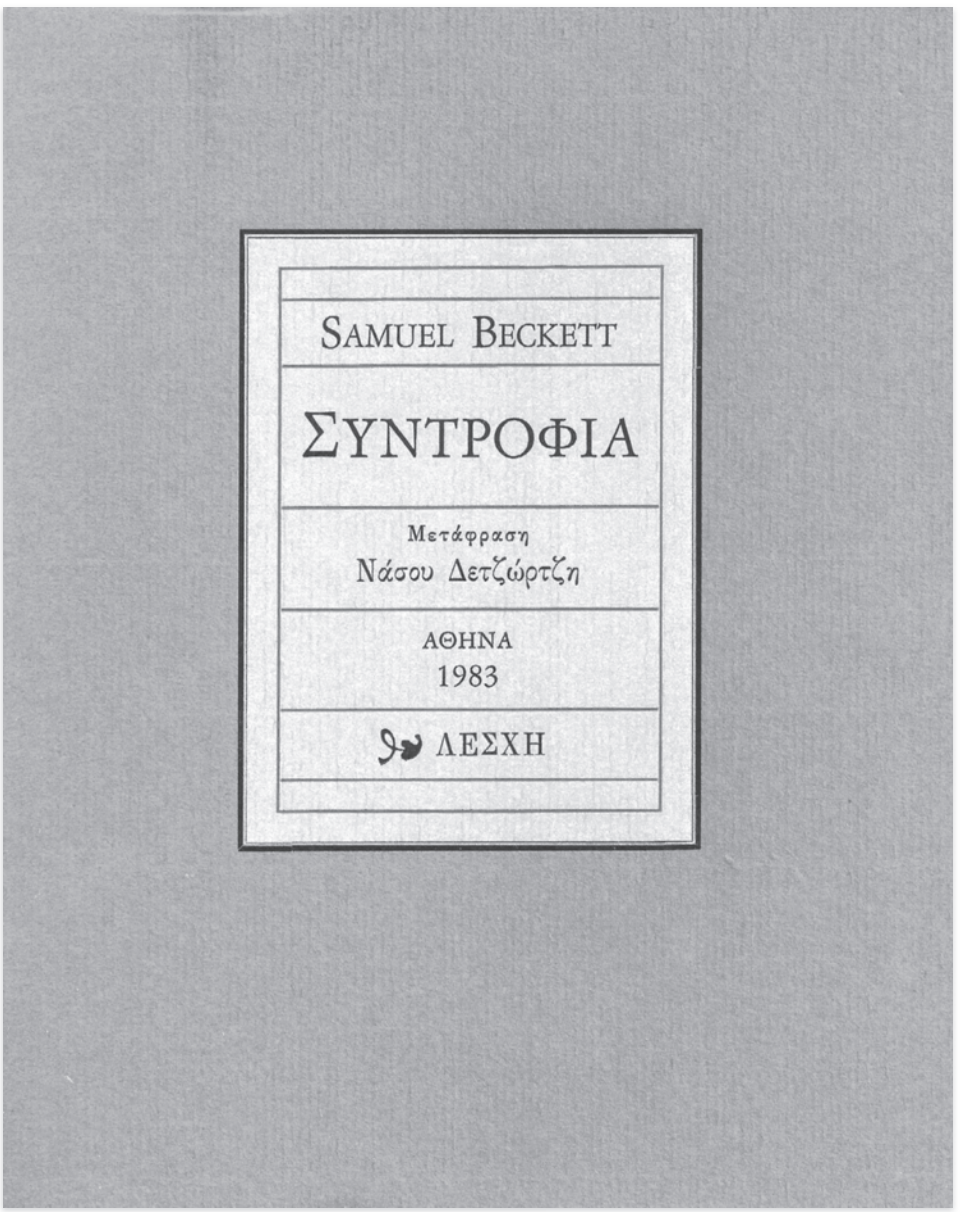

Εξώφυλλο βιβλίου που μετέφρασε ο Δετζώρτζης

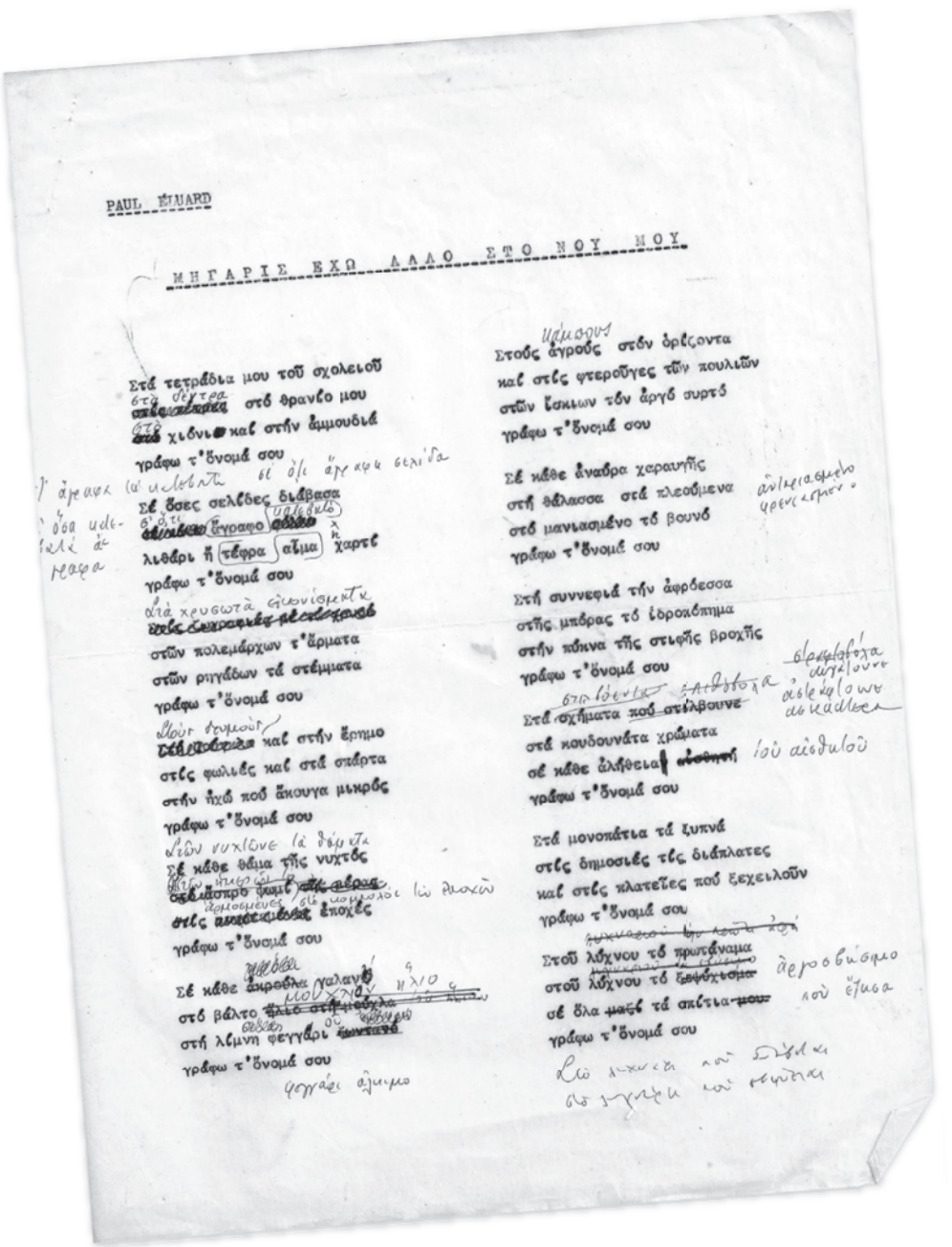

PAUL ÉLUARD

ΜΗΓΑΡΙΣ ΕΧΩ ΑΛΛΟ ΣΤΟ ΝΟΥ ΜΟΥ

Στά τετράδια μου τοῦ σχολειοῦ
στό θρανίο μου
καί στήν ἀμμουδιά
γράφω τ'ὄνομά σου

Σέ ὅσες σελίδες διάβασα
λιθάρι ἤ τέφρα ἄλμα χαρτί
γράφω τ'ὄνομά σου

στῶν πολεμάρχων τ'ἅρματα
στῶν ρηγάδων τά στέμματα
γράφω τ'ὄνομά σου

καί στήν ἔρημο
στίς φωλιές καί στά σπάρτα
στήν ἠχώ ποῦ ἄκουγα μικρός
γράφω τ'ὄνομά σου

Σέ κάθε θάμα τῆς νυχτός
ἐποχές
γράφω τ'ὄνομά σου

Σέ κάθε ἀνοιχτή γαλανή
στό βάλτο
στή λίμνη φεγγάρι
γράφω τ'ὄνομά σου

Στούς ἀγρούς στόν ὁρίζοντα
καί στίς φτερούγες τῶν πουλιῶν
στῶν ξύλων τόν ἀργό συρτό
γράφω τ'ὄνομά σου

Σέ κάθε ἀναδρα χαραυγῆς
στή θάλασσα στά πλεούμενα
στό μανιασμένο τό βουνό
γράφω τ'ὄνομά σου

Στή συννεφιά τήν ἀφρόεσσα
στῆς μπόρας τό ἰδροκόπημα
στήν πύπνα τῆς στιφῆς βροχῆς
γράφω τ'ὄνομά σου

Στά σχήματα ποῦ στίλβουνε
στά κουδουνάτα χρώματα
σέ κάθε ἀλήθεια
γράφω τ'ὄνομά σου

Στά μονοπάτια τά ξυπνά
στίς δημοσιές τίς διάπλατες
καί στίς πλατεῖες ποῦ ξεχειλοῦν
γράφω τ'ὄνομά σου

Στοῦ λύχνου τό πρωτάναμμα
στοῦ λύχνου τό
σέ ὅλα μαζί τά σπίτια μου
γράφω τ'ὄνομά σου

Χειρόγραφες διορθώσεις του σε μετάφραση ποιήματος του Éluard

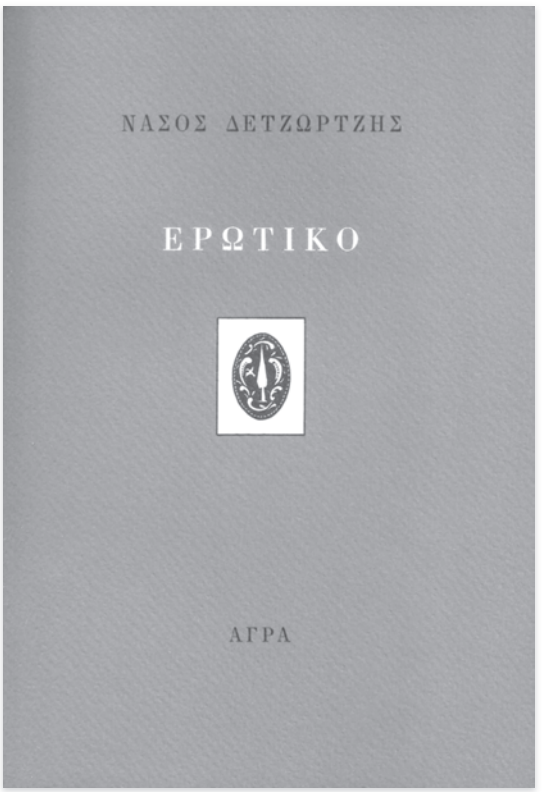

Εξώφυλλα βιβλίων του Νάσου Δετζώρτζη

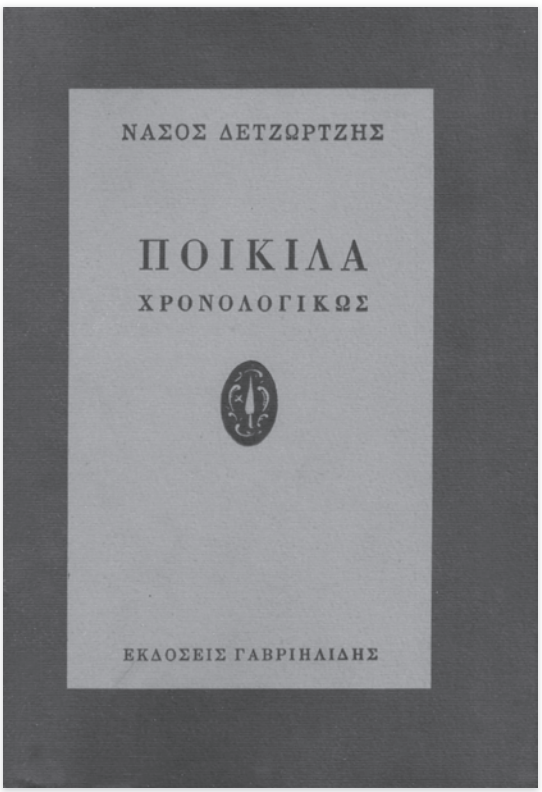

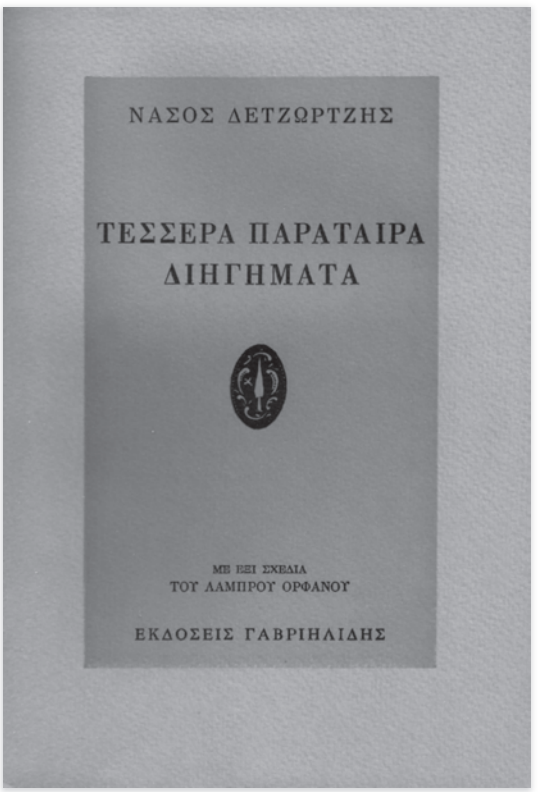

Σκίτσο του Δετζώρτζη από τον ζωγράφο Αχιλλέα Βαρβαρέσο

Περιεχόμενα

Χρονολόγιο 4

ΜΕΡΟΣ Α.
Αναδημοσιεύσεις από το περιοδικό των υπαλλήλων της Τράπεζας της Ελλάδος
Ο ΚΥΚΛΟΣ (1961-1967)

«Ευθανασία»
Τεύχος 4, Οκτώβριος 1961, σ. 107-115 7

«Καινούργιος χρόνος»
Τεύχος 31, Ιανουάριος 1964, σ. 17-19 16

«Το βιβλίο»
Τεύχος 31, Ιανουάριος 1964, σ. 24-25 19

«Η πυρπόληση της Καπουδάνας»
Τεύχος 45, Μάρτιος 1965, σ. 69-72 20

ΜΕΡΟΣ Β.
Εργοβιογραφία του Νάσου Δετζώρτζη από την Αντιγόνη Βλαβιανού

Νάσος Δετζώρτζης – Μια υποθήκη ως “τόκος εν τω καλώ” 25

ΜΕΡΟΣ Γ.
Σπάνιο αρχειακό υλικό από το προσωπικό αρχείο του Νάσου Δετζώρτζη 33

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
1928.